

2019

Latvijas Stabilitātes programma 2019. – 2022.gadam

RĪGA, 2019

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi	4
2. Ekonomiskā situācija	5
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	5
2.2. Pašreizējā ekonomiskā situācija.....	6
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs.....	15
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds	21
3.1. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķis	21
3.1.1. Strukturālās bilances mērķi 2020., 2021. un 2022.gadam	21
3.1.2. Diskrecionārie pasākumi.....	25
3.1.3. Fiskāli nozīmīga strukturālā reforma Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē.....	28
3.2. Pašreizējā fiskālā situācija	35
3.3. Fiskālās attīstības scenārijs	38
3.4. Valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences.....	44
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums	47
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski	47
4.2. Jūtīguma analīze	47
4.2.1. Optimistiskais scenārijs	47
4.2.2. Pesimistiskais scenārijs.....	49
4.3. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2018. – 2021.gadam	51
5. Valsts finanšu kvalitāte	53
5.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole.....	53
5.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte	57
5.2.1. Nodokļu reformas pasākumi	58
5.2.2. Starpposmā starp nodokļu reformu un 2019.gada budžetu pieņemtie pasākumi	64
5.2.3. 2019.gada budžeta pakā virzītie pasākumi	66
6. Publisko finanšu ilgtspēja	67
6.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs	67
6.2. Valsts sniegtie galvojumi	72
7. Valsts finanšu institucionālās iezīmes	74
7.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana un citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm	74
7.2. Vidēja termiņa budžeta plānošana	74
7.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde.....	75
7.3.1. Budžeta procedūras	75
7.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība	77
Pielikumi.....	79

Saīsinājumu apzīmējumi

ALTUM	AS „Attīstības finanšu institūcija „ALTUM””
ASV	Amerikas Savienotās valstis
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
EKS 2010	Eiropas Kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
Eurostat	Eiropas Savienības Statistikas birojs Eurostat
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FM	Finanšu ministrija
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
MK	Ministru kabinets
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
OIK	Obligātās iepirkumu komponentes
PCI	Patēriņa cenu indekss
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
PZDG	Potenciāli zaudētie dzīves gadi
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SOC	Sociālas apdrošināšanas iemaksas
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
UIN	Uzņēmumu ieņēmumu nodoklis
VHC	Vīruss hepatīts C
VK	Valsts kase
VSAOI	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
VTM	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē
VTM SIP	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis SIP izpratnē

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijā publisko finanšu plānošana nākamajam budžeta gadam un vidējam termiņam notiek rudenī, pieņemot gadskārtējo valsts budžeta likumu un Ietvara likumu. Līdz ar to Latvijas gadījumā Stabilitātes programma nav politikas plānošanas dokuments, bet gan prognozēšanas instruments, kurā vidējam termiņam, atbilstoši atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm, tiek precizētas fiskālās prognozes spēkā esošā Ietvara likuma gadiem kā arī izstrādātas fiskālās prognozes turpmākajiem gadiem.

Latvijas Stabilitātes programma ir izstrādāta vadoties pēc SIP ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām, un tiek sagatavota saskaņā ar Padomes 1997.gada 7.jūlija Regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu prasībām. LBFV 28.pants nosaka, ka MK līdz kārtējā gada 15.aprīlim iesniedz Saeimai Latvijas Stabilitātes programmu.

Pēc ekonomiskās izaugsmes tempu sabremzēšanās 2016.gadā līdz 2,1%, nākamajos divos gados bija vērojama būtiska Latvijas IKP pieauguma tempa paātrināšanās. Latvijas ekonomiskā izaugsme 2017.gadā sasniedza 4,6%, ko veicināja augošais ārējais pieprasījums un investīciju plūsmas atjaunošanās, un līdzīga strauja ekonomikas izaugsme saglabājās 2018.gadā, kad IKP palielinājās par 4,8% salīdzināmās cenās.

Straujo ekonomikas izaugsmi 2018.gadā nodrošināja gan spēcīgi pieaugošie investīciju apjomi, gan joprojām strauji augošais privātais patēriņš, kamēr eksporta pieauguma temps mazinājās, gan palēninoties ekonomikas izaugsmei pasaulē, gan vairāku vienreizēju faktoru kā, piemēram, zemās graudu ražas ietekmē. Lielākais devums ekonomikas izaugsmei pērn bija investīcijām, kas salīdzinājumā ar 2017.gadu palielinājās par 16,4%, uzrādot vēl straujāku kāpumu nekā 2017.gadā.

Pēc FM aprēķiniem, Latvijas tautsaimniecības cikliskā attīstība ir sasniegusi maksimumu. Izlaižu starpība 2018.gadā būs sasniegusi maksimālo vērtību, proti, 1,7% no IKP un tālākajos gados, ņemot vērā ekonomikas izaugsmes tempu bremsēšanos, tā samazināsies. 2018.gada 4.ceturksnī jau parādījās ekonomikas bremsēšanās pazīmes, kas izpaudās, piemēram, lēnākos eksporta pieauguma tempos, tādējādi līdzīgi kā ES arī 2019.gads jau iezīmējas ar ekonomiskās attīstības bremsēšanos.

Atšķirībā no citiem gadiem šogad periodā no iepriekšējās Stabilitātes programmas 2018. – 2021.gadam sagatavošanas līdz šīs Stabilitātes programmas sagatavošanai netika izstrādāts Ietvara likums. Savukārt, 2019.gada valsts budžets tika pieņemts tikai š.g. aprīlī. Ņemot vērā laika ierobežojumus, 2019.gada valsts budžets tiks izstrādāts kā “tehniskais budžets”, respektīvi – tas ietvēra iepriekšējās valdības un Saeimas pieņemtos lēmumus, kā arī atsevišķus jaunās Saeimas pieņemtos lēmumus. Jaunās Saeimas un jaunā MK politikas prioritātes tiks finansētas ar 2020.gada valsts budžeta likumu un 2020. – 2022.gada Ietvara likumu. Ņemot vērā augstāk minēto, šajā Stabilitātes programmā netiek sniegta informācija par 2020. – 2022.gada fiskālās politikas stratēģiju un vidēja termiņa politikas prioritārajiem attīstības virzieniem.

Uz atjaunotā makroekonomiskā scenārija bāzes izstrādātās fiskālās prognozes rāda, ka vispārējās valdības budžeta deficīts, neietverot fiskālos riskus, 2019.gadā būs 0,5% no IKP un tas ir tādā pašā līmenī kā tika prognozēts, sagatavojot valsts budžetu 2019.gadam. Vidējā termiņā vispārējās valdības budžeta scenārijā 2020.gadā tiek plānots deficīts 0,4% no IKP, 2021.gadā deficīts 0,2% apmērā no IKP un 2022.gadā deficīts 0,3% apmērā no IKP.

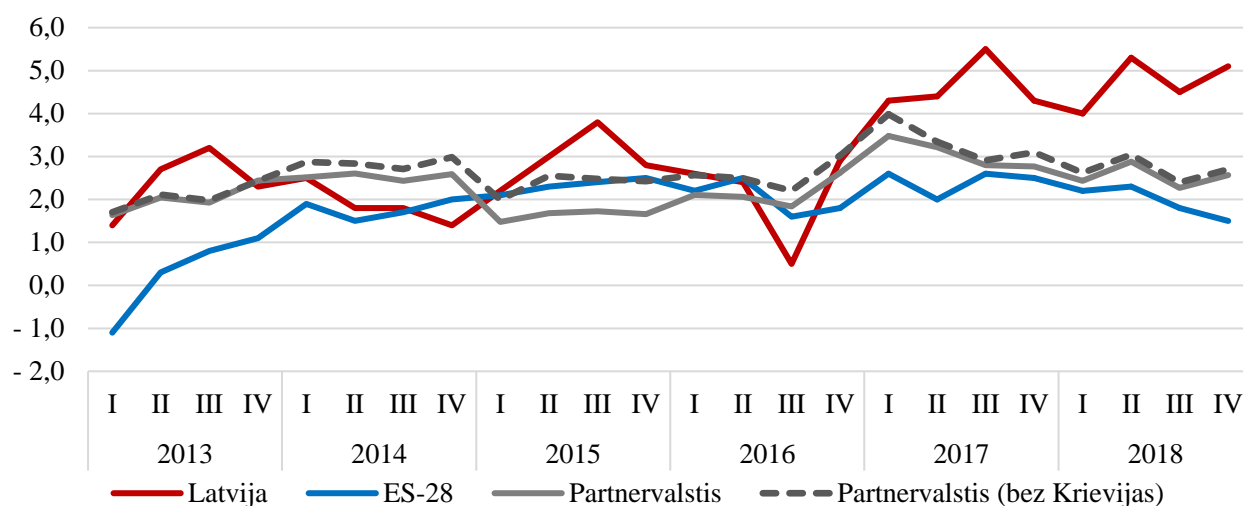
2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Pērn globālā ekonomikas izaugsme ir vājinājusies, īpaši gada otrajā pusē, kad pieauguma tempu sabremzēšanās bija spēcīgāka nekā to paredzēja jau tā samazinātās izaugsmes prognozes. Izaugsmes tempu sabremzēšanos noteica vājāka ekonomiskā izaugsme Eiropā un atsevišķās Āzijas valstīs, ko izraisīja dažādu faktoru kopums: vājāks finanšu tirgu sentiments, zemāki tirdzniecības apjomi, samazinoties pasaules rūpniecības izlaidei, un globālās tirdzniecības politikas nenoteiktība, kā arī Ķīnas ekonomiskās izaugsmes nepārliciecināmās perspektīvas. Tajā pašā laikā izaugsmes tempi ASV, Indijā un Āzijas jaunattīstības valstīs saglabājās stabili.

Latvijas lielākā eksporta tirgus, ES (ES – 28), ekonomiskā izaugsme 2018.gadā noslīdēja līdz 1,9%. Tā ir būtiska sabremzēšanās, salīdzinot ar 2017.gadā sasniegto 2,5% IKP pieaugumu, un ir pēdējo četru gadu vājākā izaugsme. Papildus ārējās vides faktoriem, kas negatīvi ietekmēja ES ekonomisko sniegumu pērn, arī atsevišķi iekšējie apstākļi reģiona izaugsmei nebija labvēlīgi. ES ekonomiskās konfidences rādītājs samazinās jau kopš 2018.gada jūnija un šobrīd atrodas zemākajā līmenī kopš 2016.gada septembra.

Arī Latvijas galveno tirdzniecības partnervalstu ekonomiskās izaugsmes tempi pērn bija vājāki nekā iepriekšējā gadā, lai gan kopumā joprojām būtiski pārsniedza ES kopējo IKP pieaugumu (skat. 2.1.attēls). Tā, piemēram, Igaunijas ekonomikas kāpums sabremzējās no 4,9% 2017.gadā līdz 3,8% 2018.gadā, Lietuvas – no 4,1% līdz 3,4%, Vācijas – no 2,2% līdz 1,4%, Dānijas – no 2,2% līdz 1,3% un Apvienotās Karalistes izaugsme noslīdēja līdz 1,4% salīdzinājumā ar 1,8% pieaugumu iepriekšējā gadā. Tajā pašā laikā Zviedrijas IKP pieauguma temps kļuva spēcīgāks, 2018.gadā sasniedzot 2,3%. Saskaņā ar SVF novērtējumu, pērn salīdzinājumā ar 2017.gadu par 0,2 procentpunktiem palielinājās arī Krievijas ekonomiskā izaugsme, līdz 1,7%.

Datu avots: Eurostat; European Economic Forecast – Winter 2019 (Interim), European Commission; FM aprēķini

2.1. attēls. Latvijas partnervalstu¹ un ES IKP pieauguma tempi, %

Arī šim un nākamajam gadam vadošās starptautiskās organizācijas ir samazinājušas pasaules ekonomiskās izaugsmes prognozes. Saskaņā ar SVF jaunākajām prognozēm, kuras

¹ Latvijas ārējās tirdzniecības galveno partnervalstu (Lietuva, Igaunija, Krievija, Zviedrija, Vācija, Lielbritānija, Dānija) vidējā izaugsme, svērta ar vidējo eksporta īpatsvaru uz konkrēto valsti 2018.gadā.

tika izstrādātas šā gada janvārī, pasaules ekonomika šogad pieaugs par 3,5% – par 0,2 procentpunktiem lēnāk nekā paredzēja iepriekšējā prognoze, un nākamajā gadā izaugsme sasnies 3,6%. Savukārt OECD šā gada marta prognozes paredz vēl vājāku pasaules ekonomiskas izaugsmi – 2019.gadā 3,3% un 2020.gadā 3,4%.

Izaugsmes palēnināšanos vidējā termiņā noteiks atsevišķu attīstīto valstu, tajā skaitā eirozonas, izaugsmes tempu ātrāka sabremzēšanās. To ietekmēs nepietiekamās investīcijas uzņēmējdarbībā un neskaidrās tirdzniecības perspektīvas saistībā ar politisko nenoteiktību un krītošo patērētāju un uzņēmēju konfidenci. Kopumā Latvijas septiņu galveno ārējās tirdzniecības partnervalstu vidējā svērtā ekonomikas izaugsme, saskaņā ar EK prognozēm, šogad un nākamgad tiek prognozēta attiecīgi 2,0% un 1,9% līmenī. Šāds IKP pieaugums ir zemāks nekā iepriekšējā gada izaugsme, tomēr tas joprojām pārsniedz ES kopējo izaugsmes prognozi gan šim, gan nākamajam gadam, kas tiek prognozēts attiecīgi 1,5% un 1,7% līmenī. Starp Latvijas tirdzniecības partnervalstīm lielākais samazinājums ir Vācijas un Zviedrijas 2019.gada izaugsmes prognozē, kā arī neliels prognozes samazinājums ir veikts Igaunijas, Lietuvas un Dānijas ekonomikām.

Tāpat kā 2017.gadā, arī pērn naftas cenas pasaules biržās uzrādīja būtisku pieaugumu, jēlnaftas *Brent* markas vidējai cenai 2018.gadā sasniedzot 71,9 ASV dolārus par vienu barelu, kas ir par 31,2% augstāk nekā 2017.gadā. Tādējādi arī inflācijas līmenis pasaulē turpināja kāpt. Eirozonas inflācija 2018.gadā paaugstinājās līdz 1,7%, salīdzinot ar 1,5% gadu iepriekš. Tomēr pērnā gada nogalē naftas cenu pieaugums būtiski saruka, tādējādi mazinot inflācijas līmeni pasaulē, tajā skaitā arī eirozonā. Tiek sagaidīts, ka naftas cenas šogad turpinās sarukt, noslīdot līdz aptuveni 60 ASV dolāriem par barelu. Arī metālu cenas pasaules tirgos šogad būs zemākas nekā pirms gada, kā arī neliels cenu samazinājums sagaidāms lielākajai daļai neapstrādātās pārtikas produktu. Līdz ar to eirozonas inflācija šogad noslīdēs līdz 1,4% (EK prognoze), tādējādi attālinoties no Eiropas Centrālās bankas noteiktā mērķa par vēlamu inflācijas līmeni, kas ir tuvu, bet nedaudz zem diviem procentiem.

2.2. PAŠREIZĒJĀ EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

Pēc ekonomiskās izaugsmes tempu sabremzēšanās 2016.gadā līdz 2,1%, nākamajos divos gados bija vērojama būtiska Latvijas IKP pieauguma paātrināšanās. Latvijas ekonomiskā izaugsme 2017.gadā sasniedza 4,6%, ko veicināja augošais ārējais pieprasījums un investīciju plūsmas atjaunošanās, un līdzīga strauja ekonomikas izaugsme saglabājās 2018.gadā, kad IKP palielinājās par 4,8% salīdzināmās cenās.

Straujo ekonomikas izaugsmi 2018.gadā nodrošināja gan spēcīgi pieaugošie investīciju apjomi, gan joprojām strauji augošais privātais patēriņš, kamēr eksporta pieauguma temps mazinājās, gan palēninoties ekonomikas izaugsmei pasaulē, gan vairāku vienreizēju faktoru kā, piemēram, zemās graudu ražas ietekmē. Lielākais devums ekonomikas izaugsmē pērn bija investīcijām, kas salīdzinājumā ar 2017.gadu palielinājās par 16,4%, uzrādot vēl straujāku kāpumu nekā 2017.gadā, kad bruto pamatkapitāla veidošana bija palielinājusies par 13,1%. Straujāk 2018.gadā auga arī privātais patēriņš, – par 4,5% salīdzinājumā ar 2017.gadu, ko veicināja būtiskais darba samaksas kāpums, nodarbinātības pieaugums un bezdarba līmeņa tālāka mazināšanās. Sabiedriskais patēriņš pērn palielinājās par 4,0%, bet eksporta kāpums bija salīdzinoši lēns, tam palielinoties tikai par 1,8%.

Lielāko devumu IKP pieaugumā 2018.gadā nodrošināja būtiskais **bruto pamatkapitāla veidošanas jeb investīciju kāpums**. Neskatoties uz to, ka jau 2017.gadā bija spēcīgs investīciju kāpums, 2018.gadā investīciju kāpums vēl paātrinājās un investīciju devums reālā IKP pieaugumā sasniedza 3,4 procentpunktus. Kopējais investīciju apjoms absolūtā izteiksmē 2018.gadā salīdzināmajās cenās bija 5 570 milj. *euro*. Tādējādi investīciju īpatsvars reālajā IKP

palielinājies līdz 23,3%, kas ir augstākais līmenis kopš 2013.gada un tikai par 1 procentpunktu atpaliek no vidējā līmeņa pēdējos 15 gados jeb kopš Latvijas iestāšanās ES.

Zīmīgi, ka investīciju aktivitāte pieauga gan no valdības puses, gan no privātā sektora puses. Kopējais investīciju apjoms faktiskajās cenās jeb ņemot vērā cenu izmaiņu ietekmi bija 6 732 milj. *euro*, kas ir par 19,1% vairāk nekā 2017.gadā. Svarīgs investīciju katalizators gan valdības, gan privātā sektora īstenotajiem investīciju projektiem bija būtiski augstāka ES fondu investīciju plūsma. Pērnajā gadā 2014. – 2020.gada ES fondu plānošanas perioda ietvaros valsts budžeta izdevumi ES fondu investīciju projektiem veidoja 719 milj. *euro* pretstatā 404 milj. *euro* 2017.gadā.

Lielāko daļu jeb 44,1% no kopējiem ieguldījumiem bruto pamatkapitālā faktiskajās cenās 2018.gadā veidoja nefinanšu investīcijas jeb uzņēmumu veiktās investīcijas, un to apjoms, salīdzinot ar 2017.gadu, palielinājās par 496 milj. *euro* jeb 20,1%, veidojot 2 971 milj. *euro*. Straujo nefinanšu investīciju kāpumu pērnajā gadā galvenokārt noteica būvniecības aktivitātes pieaugums. To apliecina gan būvniecības produkcijas apjoma pieaugums par 26,0%, gan arī tas, ka lielākā daļa no veiktajām investīcijām bija ēkas, būves un citas celtnes. Puse no nefinanšu investīcijām 2018.gadā bija ieguldītas tieši ēkās un būvēs, un to apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga par 37,9% jeb 403,8 milj. *euro*. Investīciju kāpums fiksēts arī citos aktīvos, taču būtiski zemāks nekā ēkās un būvēs. Tā, nefinanšu investīciju apjoms tehnoloģiskajās iekārtās pieauga par 17,7% jeb 88,0 milj. *euro*, bet nemateriālajos ieguldījumos par 12,8% jeb 12,2 milj. *euro*.

Analizējot nefinanšu investīcijas no nozaru puses, arī šie dati norāda, ka investīciju pieaugums pamatā ir saistīts ar pieaugošo būvniecības aktivitāti, jo straujākie pieaugumi ir fiksēti tieši būvniecības nozarē un operācijās nekustamo īpašumu. Investīcijas šajās nozarēs pieauga attiecīgi trīs un pusotras reizes. Būtisks investīciju kāpums (+25,2%) fiksēts arī valsts pārvaldes un aizsardzības nozarē, ko nodrošināja būtiski lielāka ES fondu investīciju plūsma, realizējot infrastruktūras projektus. Tajā pašā laikā apstrādes rūpniecība ir vienīgā no lielajām tautsaimniecības nozarēm, kur investīciju apjoms pērnajā gadā samazinājies, kopumā par 6,2%. Neskatoties uz augošo iekšējo privāto pieprasījumu un noturīgo eksporta attīstību pēdējos gados, investīciju apjoms apstrādes rūpniecībā pēdējos gados ir zems un svārstās ap 280 milj. *euro* gadā. Šāds investīciju apjoms ir būtiski zemāks pat nekā ekonomikas krīzes periodā un vairāk nekā uz pusi zemāks salīdzinājumā ar 2008.gadu. Apstrādes rūpniecības nozarē pēdējos gados veiktās investīcijas pamatā ir vērstas uz veco iekārtu aizvietošanu un ražošanas procesu optimizēšanu.

ĀTI darījumi jeb neto ienākošā plūsma Latvijā 2018.gadā bija 744 milj. *euro* pretstatā 650 milj. *euro* 2017.gadā. Lielāko daļu no ienākošajām ĀTI veidoja parāda instrumenti 770 milj. *euro* apmērā. Iegūtās peļņas apjoms no veiktās uzņēmējdarbības Latvijā, ko ārvalstu investori reinvestēja uzņēmumā, pērnajā gadā nedaudz pieauga un kopumā veidoja 227 milj. *euro*. Neto ĀTI investīcijas pašu kapitālā bija negatīvas jeb -252 milj. *euro*, kas nozīmē, ka ārvalstu investoru pašu kapitāla samazinājums meitas uzņēmumos Latvijā bijis lielāks par ieguldījumiem pašu kapitālā.

2018.gadā **preču un pakalpojumu eksports** salīdzināmajās cenās uzrādīja pieaugumu par 1,8%, kas ir ievērojami zemāks kāpums nekā iepriekšējā gadā, kad eksports palielinājās par 6,2%. Pērnais, 2018.gads bija zīmīgs ar protekcionisma pieaugumu pasaules tirdzniecībā. Ja vēl gada vidū ASV ieviestie importa muitas tarifi tēraudam, alumīnijam un citām atsevišķām precēm no ES, Ķīnas un pārējām pasaules valstīm un šo valstu atbildes reakcija nebija būtiski ietekmējusi pasaules tirdzniecību, tad 2018.gada nogalē šo faktoru negatīvā ietekme jau bija acīmredzama. Tā, ES reālā IKP kāpums gada griezumā 2018.gadā pirmajā pusē saglabājās noturīgs un veidoja 2,3%. Taču 2018.gada otrajā pusē IKP pieaugums noslīdēja līdz 1,6%. Savukārt ES preču un pakalpojumu imports salīdzināmajās cenās palielinājies vien par 3,0%

pērnajā gadā kopumā, kas ir zemākais pieaugums kopš 2014.gada. ES ir lielākais Latvijas tirdzniecības partneris, kas 2018.gadā nodrošināja 71,3% no Latvijas kopējā preču eksporta un 66,0% no kopējā pakalpojumu eksporta. Tādējādi, piebremzējoties ekonomiskai izaugsmei un iekšējam patēriņam ES, Latvijas preču un pakalpojumu eksporta pieauguma tempi arī sāka mazināties, ir īpaši pērnā gada otrajā pusē.

Tajā pašā laikā, izejvielu cenu kāpums pasaules biržās, gan energoresursiem, gan koksnei, gan metāliem, veicināja eksporta pieaugumu. Latvijas preču eksporta vērtība faktiskajās cenās 2018.gadā sasniedza 12,4 miljardus *euro*, kas ir par 7,4% vairāk salīdzinājumā ar 2017.gadu. Zīmīgi, ka eksporta kāpums ir fiksēts visās lielākajās preču grupās (koksne, metāli, mehāniskās ierīces), izņemot pārtikas produktus.

Lielāko devumu preču eksporta kāpumā 2018.gadā starp visām preču grupām nodrošināja koks un koka izstrādājumi, to eksporta vērtībai palielinoties par 17,7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tādējādi nodrošinot 2,9 procentpunktus no kopējā eksporta pieauguma pērnajā gadā. Koksnes un koka materiālu eksports nepārtraukti palielinās jau deviņo gadu pēc kārtas un 2018.gadā pirmo reizi šo preču eksporta vērtība pārsniedza 2 miljardus *euro*. Būtisku devumu preču eksporta pieaugumā noteica mehānismu un mehānisko ierīču eksporta palielinājums par 26,4%, salīdzinot ar 2017.gadu. Taču šo iespaidīgo pieaugumu nodrošināja turboreaktīvo dzinēju un turbopropelleru reeksporta pieaugums. Tādējādi, šo preču eksporta pieaugumam kopumā ir neitrāla ietekme uz ārējo tirdzniecības bilanci vidējā termiņā, jo turboreaktīvo dzinēju un turbopropelleru eksports ir saistīts ar šo preču remontu ASV un tajā brīdī, kad remonts pabeigts, šīs preces tiek atgrieztas atpakaļ Latvijā, kas atspoguļojas importa datus. Palielinājies arī metālu, ķīmiskās rūpniecības un satiksmes līdzekļu eksports, attiecīgi par 14,1%, 6,7% un 8,8%.

Pakalpojumu eksporta pieauguma temps 2018.gadā nedaudz piebremzējās, līdz 6,4%, salīdzinot ar 7,9% pieaugumu 2017.gadā, ko galvenokārt noteica ārvalstīs sniegto transporta pakalpojumu pieauguma tempa palēninājums. Taču reģistrētais pakalpojumu eksporta pieaugums pērnajā gada kopumā atbilst pēdējo piecu gadu vidējam pieaugumam un vērtējams kā stabils. Zīmīgi arī tas, ka eksporta kāpums fiksēts visās lielākajās pakalpojumu grupās, izņemot finanšu pakalpojumus. Transporta pakalpojumu eksports, kas 2018.gadā veidoja 40,2% no kopējā pakalpojumu eksporta, palielinājās par 2,7%.

Ārvalstu viesu tēriņu pieaugumu par 7,0% pērnajā gadā veicināja ārvalstu viesu skaita un viņu uzturēšanās ilguma kāpums. Visvairāk ārvalstu viesu Latvijā ierodas no Vācijas, Krievijas, Apvienotās Karalistes Lietuvas, Igaunijas. Straujākie eksporta pieaugumi 2018.gadā ir fiksēti telesakaru pakalpojumiem, kā arī informācijas un datorpakalpojumiem, attiecīgi par 48,7% un 13,7%. Kopējo pakalpojumu eksporta kāpumu mazināja jau iepriekš paredzētais finanšu pakalpojumu eksporta kritums, kopumā par 15,1% salīdzinājumā ar 2017.gadu.

2018.gadā **preču un pakalpojumu importa** izaugsme arī piebremzējās, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, taču bija straujāka nekā eksporta attīstība. Importa kopējā vērtība salīdzināmajās cenās pieauga par 5,1%, tādējādi neto eksporta devums reālā IKP pieaugumā pērnajā gadā bija negatīvs, proti -2,9 procentpunkti.

Arī faktiskajās cenās importa izaugsme bija straujāka par eksporta pieaugumu. Preču imports pērnajā gadā pieauga par 10,3% salīdzinājumā ar 2017.gadu. Ceturto daļu no kopējā preču importa kāpuma nodrošināja mehānismu un mehānisko ierīču importa pieaugums par 24,9% jeb 360 milj. *euro*, ko galvenokārt noteica turboreaktīvo dzinēju un turbopropelleru imports. Kopš 2016.gada beigām Latvijas lidsabiedrība *Air Baltic Corporation AS* uzsāka lidaparātu flotes modernizāciju, iegādājoties jaunas lidmašīnas. 2017.gadā bija iegādātas sešas jaunas lidmašīnas, bet pērnajā gadā vēl septiņas. Veicot lidmašīnu testēšanu un apkopi, to dzinēji tika aizsūtīti atpakaļ uz rūpnīcu, kas ietekmēja ārējās tirdzniecības datus. Būtiski palielinājies arī pārtikas un lauksaimniecības preču imports, ko ietekmēja alkoholisko dzērienu

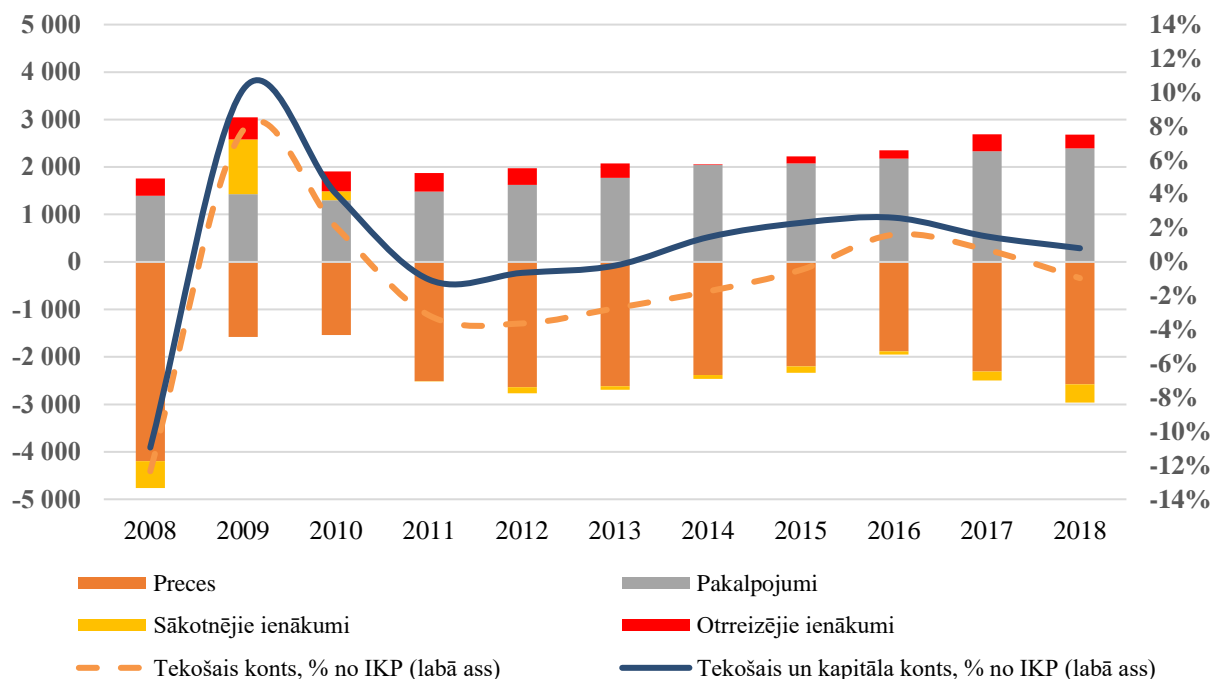
importa kāpums no Lielbritānijas un Itālijas, kā arī graudaugu imports no Krievijas un Lietuvas. Kopējais pārtikas un lauksaimniecības preču imports pērnajā gadā pieauga par 8,6%. Analizējot citas preču importa grupas, jāatzīmē metāla un to izstrādājumu importa kāpums par 19,0%, koksnes importa pieaugums par 30,5% un minerālā kurināmā, naftas un tās pārstrādes produktu importa kāpums par 11,1%.

Pieaugums 2018.gadā bija vērojams arī pakalpojumu importā, – par 9,8%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Importa pieaugumu galvenokārt noteica transporta pakalpojumu importa kāpums par 10,6%. Zīmīgi, ka imports strauji pieaudzis gandrīz visos transporta veidos (gaisa, dzelzceļa un autotransportā), izņemot jūras transportu, kur tas saglabājies 2017.gada līmenī. Vērā ņemams importa palielinājums fiksēts arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pakalpojumiem. Tā, telesakaru pakalpojumu imports 2018.gadā palielinājās par 46,2%, bet informācijas un datorpakalpojumu imports par 20,0%. Finanšu pakalpojumu imports samazinājās par 18,2%.

Tekošais konts

Ņemot vērā straujāku preču importa kāpumu salīdzinājumā ar preču eksporta pieaugumu, kā arī ārvalstu investoru gūto ienākumu par iepriekš veiktajām investīcijām Latvijā palielinājumu, maksājumu bilances tekošajā kontā 2018.gadā bija fiksēts 283 milj. *euro* deficīts, pretstatā 191 milj. *euro* pārpalikumam iepriekšējā gadā. Tādējādi tekošā kontā bilance 2018.gadā veidoja -1,0% no Latvijas nominālā IKP.

Neskatoties uz to, ka tekošā konta bilance 2018.gadā bija negatīva, kopumā situācija vērtējama kā ilgtspējīga. Pirmkārt, tekošā konta trīs gadu vidējais līmenis ir praktiski sabalansēts un veido +0,4% no IKP. Tādējādi tas nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto sliekšni (-4/+6% no IKP). Otrkārt, 2018.gadā tekošā konta deficītu pilnā apmērā nosedza kapitāla konta pārpalikums. Latvijas gadījumā kapitāla konta pārpalikumu nodrošina ES fondu investīciju plūsma no Kohēzijas, Eiropas Reģionālās attīstības un Zivsaimniecības fondiem.

Datu avots: Latvijas Banka

2.2. attēls. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. euro) un tekošais un kapitāla konti procentos no IKP

Pēdējos gados galvenās izmaiņas tekošajā kontā nosaka preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības attīstība, izņēmums nebija arī pērnais gads. Preču importam palielinoties būtiski straujāk par preču eksporta vērtības kāpumu, preču konta deficīts pieauga par 268 milj. *euro* līdz 2 576 milj. *euro*. Tādējādi preču konta deficīts 2018.gadā veidoja 8,7% no nominālā IKP. Ir svarīgi atzīmēt, ka straujāks preču importa kāpums pērnajā gadā kopumā ir saistīts ar spēcīgo ekonomisko izaugsmi, kas atspoguļojusies arī būtiski augstākā investīciju un būvniecības aktivitātē. Tādējādi ir likumsakarīgi, ka pieprasījums pēc tehnikas, metāliem un būvmateriāliem pieaug, tādā veidā stimulējot arī importa pieaugumu. Papildus tam, preču importu palielināja arī Latvijas lidsabiedrības *Air Baltic Corporation AS* lidaparātu flotes modernizācija, iegādājoties jaunas lidmašīnas.

Kopš 2011.gada pakalpojumu konta pārpalikums nepārtraukti palielinās un pērnajā gadā sasniedza 2 394 milj. *euro*, kas ir par 62 milj. *euro* vairāk nekā iepriekšējā gadā. Tādējādi pakalpojumu konta bilance sastāda 8,1% no IKP faktiskajās cenās. Lai arī pakalpojumu importa kāpums 9,8% apmērā bija straujāks par pakalpojumu eksporta pieaugumu (6,4%), konta pārpalikums ir palielinājies. Tas ir saistīts ar pakalpojumu eksporta un importa dažādiem līmeņiem un pieaugumu nominālā izteiksmē. Tā, pakalpojumu eksports 2018.gadā bija 5 292 milj. *euro* un tas pieauga par 320 milj. *euro*. Savukārt pakalpojumu importa vērtība bija 2 899 milj. *euro* un pieaugums 259 milj. *euro*.

Sākotnējo ienākumu kontā deficīts pieauga no 190 milj. *euro* 2017.gadā līdz 386 milj. *euro* 2018.gadā, tādējādi veidojot 1,3% no nominālā IKP. Deficīta pieaugumu par 196 milj. *euro* galvenokārt noteica ārvalstu investoru gūto ienākumu par iepriekš veiktajām investīcijām Latvijā palielinājums un tajā pašā laikā Latvijas investoru ienākumu kritums par iepriekš veiktajām investīcijām ārvalstīs. Taču otrreizējo ienākumu konta pārpalikums 286 milj. *euro* apmērā daļēji kompensēja sākotnējo ienākumu konta deficītu. Pārpalikuma veidošanos otrreizējo ienākumu kontā nodrošināja ES fondu investīciju plūsma. Tomēr augstākas iemaksas ES budžetā samazināja šī konta pārpalikumu salīdzinājumā ar 2017.gadu, kad pārpalikuma apmērs veidoja 357 milj. *euro*.

Nozaru griezumā lielāko devumu ekonomikas izaugsmē 2018.gadā nodrošināja **būvniecības nozare**, salīdzināmās cenās palielinoties par 21,9%, ko nodrošināja straujāka ES fondu investīciju ieplūde, kā arī privāto investīciju aktivitātes pieaugums. Būvniecības produkcijas apjoms faktiskajās cenās 2018.gadā palielinājās par 25,5%. ES fondu investīcijas veicināja publisko būvniecības projektu īstenošanu, kā rezultātā inženierbūvju celtniecības apjomi faktiskajās cenās bija par 25,5% augstāki nekā 2017.gadā. Gandrīz tikpat lielu devumu būvniecības sektora kopējā izaugsmē nodrošināja nedzīvojamo ēku celtniecības kāpums par 21,8%, ko veicināja gan sabiedriskās, gan privātās investīcijas un strauji pieaugumi pērn bija reģistrēti muzeju un bibliotēku, tirdzniecības, veselības aizsardzības un sociālās nodrošināšanas, kā arī administratīvo ēku būvniecībā. Spēcīgu izaugsmi uzrādīja arī dzīvojamo ēku būvniecība, to celtniecības apjomiem 2018.gadā palielinoties par 38,7%.

No nozarēm otrs lielākais devums ekonomikas izaugsmē 2018.gadā bija **informācijas un komunikācijas pakalpojumiem**, kas gadā kopumā sasnieguši 13,0% pieaugumu. Veiksmīgāk nekā sākotnēji sagaidīts 2018.gadā attīstījās **transporta nozare**, kas ar 5,3% pieaugumu bija trešā lielākā ekonomiskās izaugsmes nodrošinātāja. Pēc neveiksmīgā gada sākuma jau no gada vidus sāka būtiski palielināties Krievijas kravu, pirmām kārtām ogļu tranzīts caur Latvijas ostām, un veiksmīgi darbojās arī lidosta Rīga, strauji palielinot pasažieru skaitu. Kopumā kravu apgrozījums Latvijas ostās 2018.gadā pieauga par 7,0%, kravu apjomi dzelzceļā palielinājās par 11,8%, bet pasažieru skaits lidostā "Rīga" auga par 15,7%. Neskatoties uz salīdzinoši labajiem 2018.gada rezultātiem, nozares tālākas perspektīvas jāvērtē piesardzīgi, ņemot vērā, ka Krievija nav atteikusies no savas stratēģijas pārorientēt naftas un ogļu kravas uz savām Baltijas jūras ostām. Tajā pašā laikā labākas perspektīvas līdz ar straujāku

tirdzniecības attīstību ir konteineru pārvadājumiem, kā arī kravu autopārvadājumiem kopumā, un līdz ar tūrisma attīstību turpinās palielināties arī pasažieru satiksme lidostā un ostās.

Atšķirībā no 2017.gada pērn mazāka loma ekonomikas izaugsmē bija apstrādes rūpniecības un tirdzniecības nozarēm. **Apstrādes rūpniecībā** pēc 2017.gadā sasniegtā 8,0% kāpuma 2018.gadā pievienotā vērtība palielinājās vien par 2,7%. Par apstrādes rūpniecības izaugsmes galveno dzinējspēku 2018.gadā izvirzījās lielākā tās apakšnozare – kokrūpniecība, kuras izlaides apjomi gada laikā pieauga par 5,3%. Būtisku devumu apstrādes rūpniecības izaugsmē nodrošinājušas arī metālapstrāde un mašīnbūvi apvienojošās apakšnozares, kas spēcīgu izaugsmi uzrāda jau trešo gadu pēc kārtas 2018.gadā izlaides apjomi gatavo metālizstrādājumu ražošanā bija par 5,1% augstāki nekā pirms gada, iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošanā – par 7,9%, elektrisko iekārtu ražošanā – par 24,4%. Būvniecības sektora augstā aktivitāte pērn bija veicinājusi strauju būvmateriālu ražošanas pieaugumu gada pirmajā pusē, taču, sākot ar jūliju, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas apjomi mazinājās, tādējādi 2018.gadā kopā salīdzinājumā ar 2017.gadu apakšnozares izlaide palielinājās tikai par 1,9%. Labu izaugsmi 2018.gadā uzrādīja ķīmisko vielu un produktu ražošana, kā arī gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana. Iepriekšējos astoņus gadus ļoti strauji augusi datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošana pērn pieauga mērenāk, tās izlaidei palielinoties par 5,5%. Savukārt otrajā lielākajā apstrādes rūpniecības apakšnozarē – pārtikas produktu ražošanā – izlaides apjomi pērn samazinājās par 2,0%, ko lielā mērā noteica piena produktu ražošanas kritums. Ražošanas apjomi 2018.gadā samazinājušies arī dzērienu ražošanā, iekārtu un ierīču remontā un uzstādīšanā, poligrāfijā un ierakstu reproducēšanā.

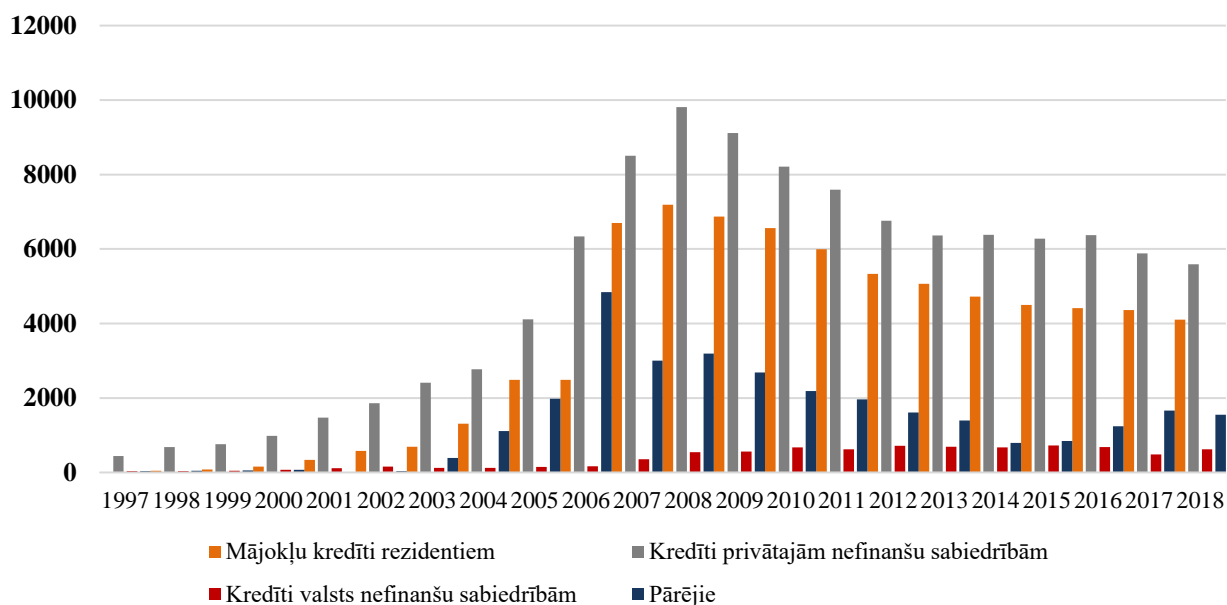
Tirdzniecības nozarē 2018.gadā fiksēts tikai 2,1% pievienotās vērtības pieaugums. Mazumtirdzniecības attīstība 2018.gadā bija nedaudz vājāka nekā 2017.gadā, mazumtirdzniecības apgrozījumam palielinoties par 4,0%, kamēr 2017.gadā bija fiksēts 4,4% pieaugums. Mazumtirdzniecības pieaugumu 2018.gadā nodrošināja gan pārtikas preču apgrozījuma kāpums, gan augošie nepārtikas pārdošanas apjomi. Tirdzniecība pārtikas produktu veikalos 2018.gadā bija par 4,2% augstāka nekā pirms gada, savukārt kopējie nepārtikas preču pārdošanas apjomi bija palielinājušies par 3,8%. Straujāku nepārtikas preču mazumtirdzniecības pieaugumu pērn ierobežoja vājais degvielas tirdzniecības pieaugums, tikai par 2,9%, salīdzinot ar 2017.gadu. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2018.gadā mazumtirdzniecības pieaugumu noteica strādājošo reālās darba samaksas kāpums, kas pozitīvi ietekmēja iedzīvotāju pirktspēju un turpinās veicināt tirdzniecības pieaugumu arī šogad.

Turpinot samazināties nerezidentu apkalpošanai banku sektorā, **finanšu un apdrošināšanas nozare** 2018.gadā samazinājās par 7,3%. Aplūkojot nozares attīstību, jānorāda, ka 2018.gadā tā piedzīvoja būtiskas pārmaiņas banku darbībā. Daļēji šīs pārmaiņas aizsākās jau 2016. un 2017.gadā un saistās ar riskantu nerezidentu čaulu kompāniju darbības ierobežošanu Latvijas banku tirgū. Absolūtos skaitļos Latvijas banku kopējais aktīvu apjoms 2018.gada laikā samazinājās par 5,5 mljrd. *euro* jeb 19,5% un nerezidentu noguldījumu apjoms saruka par 4,7 mljrd. *euro*. Šāds būtisks kritums bija saistīts arī ar trešās lielākās Latvijas komercbankas *ABLV bank* licences anulēšanu un pašlikvidācijas sākšanu, kam par iemeslu kalpoja 2018.gada 13.februārī ASV FM Finanšu noziegumu apkarošanas institūcijas ierosinājums noteikt sankcijas *ABLV Bank*. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka rezidentu noguldījumu apjoms 2018.gadā turpināja pieaugt un gada griezumā pieauga par 805,5 milj. *euro* jeb 6,6%.

Latvijas privāto nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību kreditēšana pēdējos gados ir bijusi diezgan gausa. Lai gan kopējais jaunizsniegto kredītu apjoms pēdējos 4 gados Latvijas mājsaimniecībām mājokļa iegādei nedaudz palielinās, tomēr agrāk izsniegto, bet dzēsto kredītu apjoms bija straujāks par jaunizsniegto kredītu apjomu. Šāda tendence mājokļu kreditēšanas segmentā saglabājās aptuveni 10 gadus līdz 2018.gada vidum, kad no izsniegto kredītu absolūtā maksimuma 7,2 mljrd. *euro* apmērā 2008.gadā, pārvarot finanšu krīzi kopējais rezidentu

mājokļu kredītu apjoms samazinājās līdz 4,1 mljrd. *euro* 2018.gada vidū, kad no rādītājiem tika izslēgta *ABLV Bank*. 2018.gada otrās puses dati liecina, ka kopš 2018.gada augusta ir sākusies ļoti neliela šī sektora augšupeja. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka Latvijas finanšu institūcijas ALTUM garantēto kredītu daļa kopējo jaunizsniegto mājokļu kredītu segmentā ir palielinājusies no 19,1% 2015.gadā līdz 44,6% 2018.gadā, kas daļēji saistīts ar 2018.gadā uzsākto jauno speciālistu kreditēšanas programmu, kas papildināja jau pirms tam uzsākto kreditēšanas programmu ģimenēm ar bērniem.

Attiecībā uz privāto nefinanšu sabiedrību kreditēšanu tendence saglabājas lejupvērsta arī 2018.gadā un 2019.gada sākumā.

Datu avots: Latvijas Banka

2.3. attēls. Kredīti rezidentiem 1997. – 2018.gadā, milj. *euro*

Jāatzīmē, ka kopš 2019.gada sākuma vairums banku Latvijā strādā saskaņā ar jaunajiem biznesa modeļiem, kurus uzrauga Finanšu un kapitāla tirgus komisija.

Lauksaimniecības nozare (ieskaitot lauksaimniecību, mežsaimniecību un zivsaimniecību), 2018.gadā pieauga par 3,4%, ko noteica mežsaimniecības un mežizstrādes spēcīgā izaugsme par 21%. Tajā pašā laikā lauksaimniecības nozarē atsevišķi bijis kritums par 12%, tajā skaitā augkopības nozarē par 21%, ko būtiski ietekmēja laika apstākļi un sliktā graudu raža, kas bija par 24% zemāka nekā 2017.gadā. Lopkopības nozare savukārt saglabājās 2017.gada līmenī, samazinoties tikai par 0,3%. Zivsaimniecības nozares pievienotā vērtība 2018.gadā palielinājās par 5%.

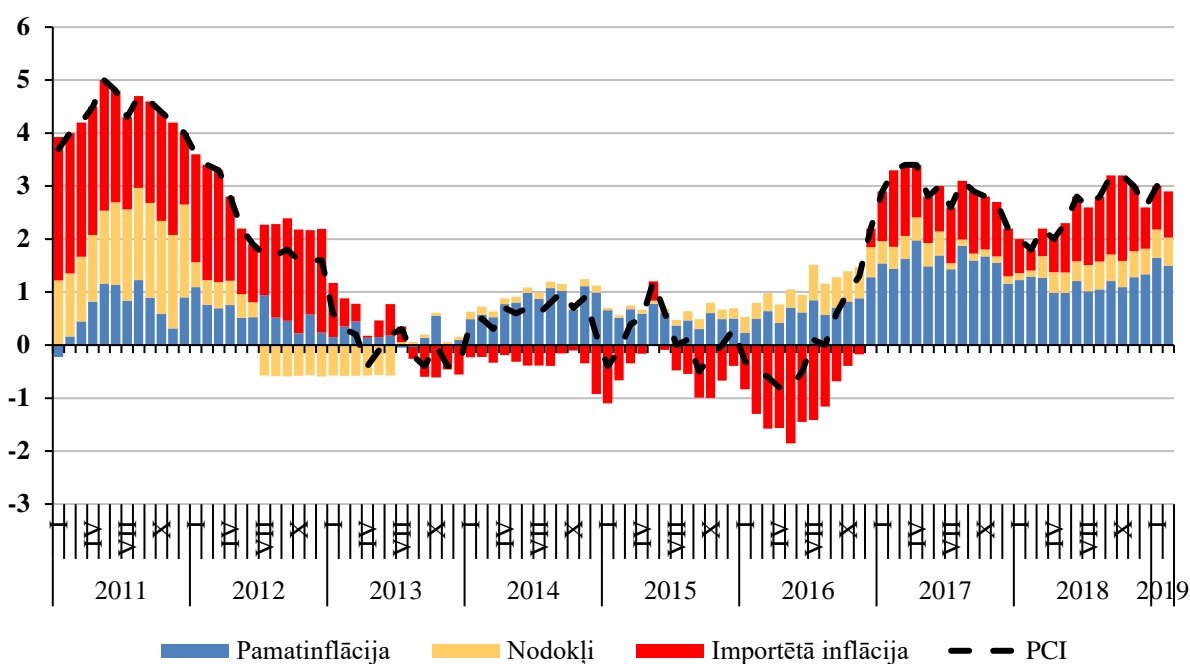
Patēriņa cenu kāpums 2017. un 2018.gadā Latvijā būtiski palielinājies salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, kad inflācija bija tuvu nullei. Patēriņa cenu kāpumu noteica gan ārējie faktori jeb energoresursu un pārtikas cenu pieaugums pasaules biržās, gan Latvijas tautsaimniecībā notiekošie makroekonomiskie procesi. Tā Latvijas ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās pēdējos divos gados labvēlīgi ietekmēja nodarbinātību un darba samaksas kāpumu, tādējādi pakāpeniski pieauga arī privātā pieprasījuma ietekme uz inflāciju.

2018.gadā patēriņa cenas pieauga par 2,5% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Zīmīgi, ka atšķirībā no 2017.gada tendencēm, kad patēriņa cenu pieaugumu noteica galvenokārt pārtikas cenu kāpums, 2018.gadā cenu izmaiņas ietekmēja vairākas preču un pakalpojumu

grupas, tajā skaitā pārtikas, alkoholisko dzērienu, energoresursu un atsevišķu komerciālo pakalpojumu cenu pieaugums.

Lielāko devumu patēriņa cenu izmaiņās 2018.gadā noteica degvielas cenu kāpums par 12,3%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tādējādi palielinot inflāciju par 0,7 procentpunktiem. Degvielas cenu īstermiņa svārstības galvenokārt nosaka jēlnaftas cenas pasaules biržās. Pērnajā gadā tika sasniegta augstākā naftas cena kopš 2015.gada – vidējā *Brent* markas jēlnaftas cena 2018.gadā sasniedza 71,9 ASV dolārus par vienu barelu. Salīdzinot ar 2017.gadu, kad vidējā jēlnaftas cena par barelu bija 54 ASV dolāri, pieaugums ir būtisks – 31,2%, tādējādi būtiski ietekmējot arī degvielas cenas Latvijā.

Būtisku devumu patēriņa cenu kāpumā 2018.gadā noteica arī ar mājokli saistīto preču un pakalpojumu cenas. Piemēram, tādu komunālo pakalpojumu kā gāzes un siltumenerģijas piegādes cenas palielinājās attiecīgi par 5,4% un 2,3%, ko lielā mērā arī noteica energoresursu cenu pieaugums pasaulē. Taču, ņemot vērā, ka šo pakalpojumu tarifu aprēķināšanas metodoloģija atšķiras no degvielas cenu veidošanās mehānisma, šo preču cenu pieaugumi ir atšķirīgi. No komunālajiem pakalpojumiem vēl jāatzīmē visai straujais ūdensapgādes pakalpojumu cenu kāpums – par 5,3%, ko ietekmēja jaunie SIA *Rīgas ūdens* ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifi, kuri stājās spēkā no 2018.gada 1.jūnija. Tāpat mājāsaimniecību tēriņus ietekmēja būtisks cietā kurināmā cenu pieaugums (+16,9%), salīdzinot ar 2017.gadu, ko ietekmēja koksnes cenu palielinājums.

Datu avots: CSP

2.4. attēls. Gada inflācija pēc izcelsmes avota.

No citiem pakalpojumiem vēl jāatzīmē apdrošināšanas pakalpojumu sadārdzinājums par 24,8%, ko pamatā noteica transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas cenu pieaugums. Veselības aprūpes pakalpojumu cenas pieauga par 3,3%, kas galvenokārt ir saistīts ar ambulatoro pakalpojumu cenu pieaugumu. Savukārt ēdināšanas un kultūras pakalpojumu cenas palielinājās attiecīgi par 3,2% un 3,4%. Kopumā, visu pakalpojumu cenas 2018.gadā pieauga par 3,2%. Izņemot komunālo pakalpojumu cenu pieaugumu, pārējo

pakalpojumu cenu kāpums galvenokārt ir saistīts ar noturīgu privātā patēriņa pieaugumu un pozitīvajām norisēm darba tirgū, kas atspoguļojas straujā darba samaksas pieaugumā.

2018.gadā inflāciju ietekmēja arī nodokļu likmju izmaiņas. Tā, akcīzes nodokļa likmes palielināšanas naftas produktiem, alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem ietekmēja patēriņa cenas palielinošā virzienā. Savukārt PVN likmes samazināšana Latvijai raksturīgiem augļiem un dārzeņiem līdz 5% nedaudz mīkstināja akcīzes nodokļu likmju pieaugumu, tādējādi nodokļu likmju izmaiņas 2018.gadā palielināja patēriņa cenas kopumā par 0,4 procentpunktiem.

Līdz ar ekonomiskās izaugsmes paātrināšanos turpināja uzlaboties situācija **darba tirgū** un 2018.gadā būtiski straujāka kļuva bezdarba līmeņa samazināšanās un spēcīgāk auga tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits. Bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma 2018.gadā samazinājās par 1,3 procentpunktiem līdz 7,4% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Tas bija straujākais bezdarba līmeņa kritums kopš 2013.gada. Reģistrētā bezdarba līmenis 2018.gada decembra beigās bija samazinājies līdz 6,4%, kas ir par 0,4 procentpunktiem zemāks nekā 2017.gada decembra beigās. Kopējais reģistrēto bezdarbnieku skaits pēdējā gada laikā bija samazinājies par 5,6% un decembra beigās bija 59,6 tūkstoši.

Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2018.gadā palielinājās par 1,6% līdz 909,4 tūkstošiem, kas bija būtiski straujāk nekā iepriekšējos gados. Darbspējas vecuma iedzīvotāju skaitam turpinot samazināties, strādājošo skaita pieaugumu līdzās zemākam bezdarba līmenim nodrošināja arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kad nodarbināto un darba meklētāju īpatsvars starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem 2018.gadā sasniedza vēsturiski augstāko līmeni – 69,7%.

Kā liecina dati par aizņemtajām darba vietām, visstraujāk jaunas darba vietas 2018.gadā veidojušās būvniecībā, informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē, kur aizņemto darba vietu skaits 2018.gadā bijis vidēji par 7,4%, 7,1% un 5,4% lielāks nekā pirms gada. Savukārt neliels darba vietu skaita samazinājums 2018.gadā bijis finanšu pakalpojumu, transporta, tirdzniecības un energoapgādes nozarēs.

Mēneša vidējā bruto darba samaksa 2018.gadā palielinājusies par 8,4%, sasniedzot 1 004 *euro*. Tas ir bijis vēl nedaudz straujāks pieaugums nekā 2017.gadā, kad vidējā alga bija augusi par 7,9%. Straujāku algas kāpumu 2018.gadā noteica spēcīgā ekonomikas izaugsme, minimālās algas paaugstinājums par 50 *euro* līdz 430 *euro*, kā arī finansējuma palielinājums darba samaksai atsevišķām sabiedriskā sektora strādājošo kategorijām aizsardzības un veselības resoros, kā arī Valsts ieņēmumu dienestā.

2018.gadā aptuveni vienāds algu pieaugums bija gan sabiedriskajā, gan privātajā sektorā – attiecīgi par 8,5% un 8,4% salīdzinājumā ar 2017.gadu. Sabiedriskajā sektorā vidējā alga 2018.gadā bija 1 032 *euro*, bet privātajā sektorā – 991 *euro*. Reālā neto darba samaksa 2018.gadā palielinājās par 7,2%, uzrādot būtiski straujāku pieaugumu nekā iepriekšējos divos gados, un to noteica bruto algu kāpums, darbaspēka nodokļu pazeminājums un salīdzinoši mērenā inflācija.

Pagājušajā gadā straujākie bruto darba samaksas pieaugumi reģistrēti veselības un sociālās aprūpes nozarē, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas nozarē – attiecīgi par 15,9% un 11,8%. Darba algas samazinājums netika fiksēts nevienā nozarē, savukārt vismazāk darba samaksa palielinājās finanšu pakalpojumu nozarē – par 3,6%, tomēr joprojām bija augstākā starp visām nozarēm – 1 991 *euro* apmērā. Savukārt zemākā darba samaksa saglabājās bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – 709 *euro*.

Kopumā Latvijas ekonomikas izaugsme pērn jāvērtē kā ļoti laba, kad, neskatoties uz problēmām atsevišķās nozarēs, ekonomikas izaugsmes temps bija viens no straujākajiem ES.

Spēcīga, taču mērenāka izaugsme turpināsies arī 2019.gadā, ko noteiks ES fondu investīciju plūsmas stabilizēšanās un lēnāka ekonomikas izaugsme pasaulē un ES.

2.3. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Makroekonomiskās attīstības scenārijs vidējam termiņam 2019. – 2022.gadam izstrādāts 2019.gada februārī. Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM ir konsultējies ar Latvijas Bankas un Ekonomikas ministrijas, kā arī EK un Starptautiskā Valūtas fonda ekspertiem. Makroekonomisko rādītāju prognozes ir apstiprinājuši Fiskālās disciplīnas padome, 2019.gada 15.februārī publicējot savu atzinumu. Kā bāze ārējai ekonomiskajai videi, kas ir pamatā Latvijas eksporta prognozēm, izmantotas EK un SVF jaunākās 2019.gada ziemas prognozes.

2.1.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2018	2018	2019	2020	2021	2022
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP faktiskajās cenās	B1*g	29 424	8,8	6,4	5,9	5,5	5,5
2. IKP 2010.gada cenās	B1*g	23 860	4,8	3,2	3,0	2,9	2,9
IKP pēc izlietojuma 2010.gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	14 660	4,6	4,3	3,6	3,6	3,6
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	4 039	4,0	3,6	3,0	3,0	3,0
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	5 559	16,2	7,7	6,0	6,0	6,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	758	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	14 863	2,5	3,2	4,1	4,0	3,9
8. Imports	P7	16 019	6,8	5,7	5,2	5,0	4,9
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			6,9	5,0	4,2	4,0	4,1
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,7	0,0	-0,2	-0,2	-0,2
11. Eksporta-importa bilance	B11		-2,9	-1,8	-1,0	-1,0	-1,0

Ņemot vērā Latvijas ekonomikas straujo izaugsmi 2018.gadā, IKP pieauguma prognoze 2019.gadam ir paaugstināta par 0,2 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo, 2018.gada septembrī izstrādāto prognozi, – līdz 3,2%, un 2020.gadā tiek prognozēta 3% izaugsme. IKP izaugsmi bremsēs vājāks pieprasījums ārējos tirgos, jo pasaules ekonomikā vērojama biznesa cikla bremsēšanās. Investīciju pieaugums, stabilizējoties ES fondu ieplūdei 2018.gada līmenī, nākamajos gados būs mērenāks nekā 2017. un 2018.gadā, lai gan joprojām spēcīgs (2019.gadā 7,7% un 2020.gadā 6%). Saglabāsies noturīgs privātā patēriņa pieaugums 4,3% apmērā 2019.gadā un 2020.gadā 3,6%, ko veicinās salīdzinoši straujš vidējās algas kāpums (par 6,5% un 5,5% attiecīgi 2019. un 2020.gadā) un pieaugošā iedzīvotāju pirktspēja.

Darba tirgu turpinās ietekmēt augošais pieprasījums pēc darbaspēka un demogrāfiskās tendences. Nodarbināto skaits 2019.gadā palielināsies par 0,5%, bet tālākajos gados pieaugumu ierobežos darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. Bezdarba līmenis 2019.gadā pazemināsies līdz 7,0% un 2020.gadā līdz 6,5%.

Patēriņa cenu pieaugums Latvijā 2019.gadā saglabāsies iepriekšējā gada līmenī un būs 2,5%. Cenu dinamiku 2019.gadā noteiks augstāks komunālo pakalpojumu un pārtikas cenu pieaugums nekā 2018.gadā, kā arī akcīzes nodokļa paaugstināšana tabakas izstrādājumiem un alkoholiskajiem dzērieniem, savukārt degvielas cenu pieaugums būs lēnāks. 2020.gadā inflācija pazemināsies līdz 2,2%.

Inflācija

Pēc neliela inflācijas palēninājuma 2018.gada nogalē, mājsaimniecību patēriņa cenu pieaugums 2019.gada sākumā atkal paātrinājās, sasniedzot 3,0% janvārī un 2,9% februārī, salīdzinot ar 2018.gada attiecīgo mēnesi. Atšķirībā no pagājušajā gadā patēriņa cenu dinamiku ietekmējošajiem faktoriem, 2019.gada pirmajos divos mēnešos būtiski paātrinājās ar mājokļa uzturēšanu saistīto preču un pakalpojumu cenu kāpums, īpaši strauji auga komunālo pakalpojumu cenas. Šo preču un pakalpojumu cenu kāpums izskaidro 0,9 procentpunktu no inflācijas 2019.gada pirmajos divos mēnešos. Papildus tam, patēriņa cenu pieaugumu ietekmēja arī alkoholisko dzērienu, tabakas izstrādājumu un pārtikas cenu kāpums.

Būtiska paaugstinoša ietekme uz patēriņa cenu pieaugumu š.g. sākumā bija gāzes cenu kāpumam par 19,9% salīdzinājumā ar pirmajiem diviem mēnešiem 2018.gadā. Tik strauju cenu palielinājumu ietekmēja divi faktori. Pirmkārt, ar 2019.gada 1.janvāri stājās spēkā jaunie divpakāpju dabasgāzes sadales sistēmas pakalpojuma tarifi, ieviešot fiksētu maksu par pieslēgumu atbilstoši pieslēguma atļautajai slodzei neatkarīgi no dabasgāzes patēriņa apjoma. Otrkārt, gāzes cenu ietekmēja pērnā gada straujais naftas cenu pieaugums pasaulē. Ņemot vērā gāzes tarifu noteikšanas metodoloģiju mājsaimniecībām, energoresursu cenu kāpuma ietekme pasaules biržās uz gāzes cenām Latvijā atspoguļojas ar novēlojumu. Tādējādi gāzes cenu pieaugums tuvu 20%, kāds tas bija š.g. janvārī un februārī, saglabāsies visu pusgadu, jo tarifi tiek pārskatīti tikai divas reizes gadā – janvārī un jūlijā.

Būtiski sadārdzinājās arī pārējie ar mājokļa uzturēšanu saistītie pakalpojumi. Tā, atkritumu savākšana janvārī un februārī bija vidēji par 16,2% dārgāka nekā pirms gada, ko ietekmēja palielinātās nodokļa likmes par atkritumu apglabāšanu, sākot ar š.g. 1.janvāri. Savukārt ūdensapgādes pakalpojumu cenu kāpumu par 14,0% ietekmēja jaunie SIA “Rīgas ūdens” ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifi, kuri stājās spēkā no 2018.gada 1.jūnija. Ņemot vērā bāzes efektu, paaugstinoša ietekme uz inflāciju saglabāsies līdz š.g. maijam.

Cenu kāpums fiksēts arī elektroenerģijai, kopumā par 7,9%, ko pamatā noteica būtiskais pērnā gada elektroenerģijas cenu pieaugums *Nord Pool Spot* biržā, kurš tika ņemts vērā, slēdzot jaunus līgumus par elektroenerģijas piegādi 2019.gadam. Elektroenerģijas cenu pieaugums tuvu 8% sagaidāms arī turpmākajos š.g. mēnešos.

Pārtikas cenas š.g. pirmajos divos mēnešos pieauga par 1,4% gada griezumā, kas ir divas reizes straujāks kāpums nekā pērnajā gadā vidēji. Cenu kāpuma paātrinājums galvenokārt ir saistīts ar netipiski sausajiem laika apstākļiem 2018.gada vasarā Latvijā un Eiropā kopumā, kas negatīvi ietekmēja graudaugu un atsevišķu dārzeņu ražas apjomu. Tas likumsakarīgi atstāj paaugstinošu ietekmi uz cenām, it īpaši uz miltiem, maizi un graudaugiem. Sagaidāms, ka līdz gada vidum pārtikas cenu gada pieaugums varētu pārsniegt 2%, taču vidēji gadā pārtikas cenu pieaugums būs tuvu 2%.

Atbilstoši FM prognozēm, inflācija 2019.gadā saglabāsies iepriekšējā gada līmenī un patēriņa cenas vidēji palielināsies par 2,5%. Cenu kāpums būs sabalansēts starp pārtikas produktu, komunālo pakalpojumu, kā arī citu, ar mājokļa uzturēšanu nesaistīto pakalpojumu cenu pieaugumu. Tiek pieņemts, ka vidējā energoresursu cena pasaules biržās būs 2018.gada līmenī, līdz ar to ietekme uz degvielas cenām būs neitrāla vai minimāli paaugstinoša. Taču, ņemot vērā tarifu aprēķināšanas metodoloģiju, gāzes un siltumenerģijas cenas turpinās palielināties, neskatoties uz to, ka energoresursu cenu kāpums nav sagaidāms. Papildus tam,

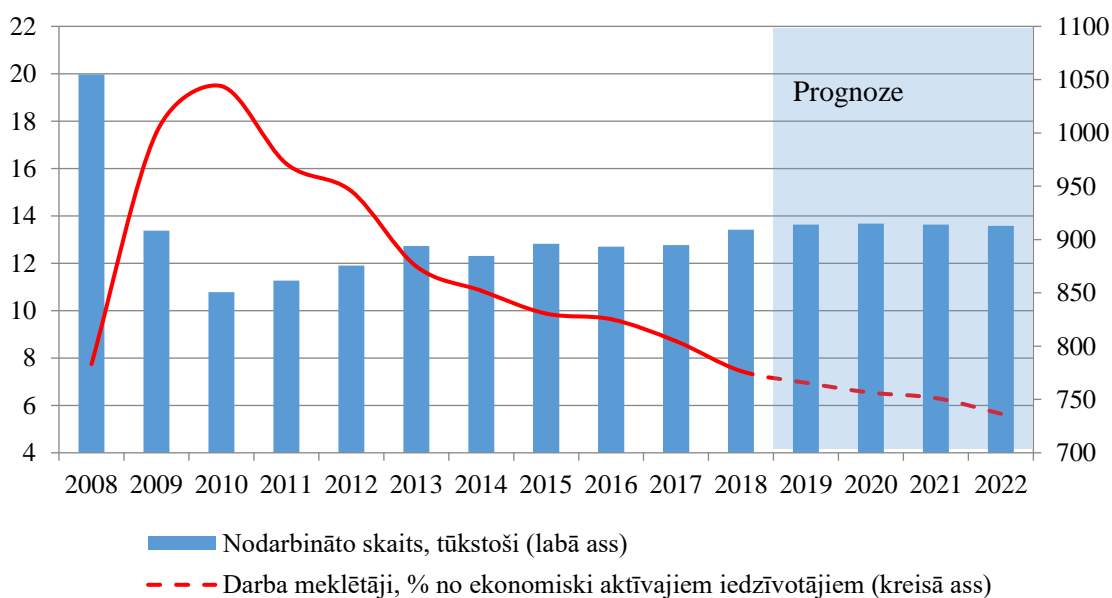
prognozējot inflāciju, ņemta vērā akcīzes nodokļa likmju palielināšana alkoholiskajiem dzērieniem un cigaretēm attiecīgi no 2019.gada marta un jūlija.

Darba tirgus

Līdz ar straujo ekonomikas izaugsmi 2018.gadā pēc vairāku gadu pārtraukuma atkal būtiski palielinājies tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits, un straujāka kļuva arī bezdarba samazināšanās, bezdarba līmenim pēc darbaspēka apsekojuma krītoties par 1,3 procentpunktiem līdz 7,4% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Līdz ar augšo pieprasījumu pēc darbiniekiem un ierobežoto darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaitu 2018.gadā līdztekus nodarbināto skaita pieaugumam visai būtiski palielinājies arī brīvo darba vietu skaits, kurām darba devēji meklē darbiniekus.

Arī vidējā termiņā darba tirgus attīstību vienlaikus turpinās ietekmēt gan ekonomikas izaugsme, gan krītošais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits, kad laikā pēc ekonomiskās krīze 15 – 74 gadu veco iedzīvotāju skaits Latvijā ir samazinājies vidēji par 1,8% gadā. Attiecīgi turpinās palielināties iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte, kas jau 2018.gadā sasniedza vēsturiski augstāko līmeni, kad darba tirgū aktīvi iesaistīti kā nodarbinātie vai darba meklētāji bija jau 69,7% no visiem 15 – 74 gadus vecajiem iedzīvotājiem. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ekonomiskās aktivitātes līmenis 2018.gadā bija pieaudzis par 0,7 procentpunktiem. Arvien augstāko iedzīvotāju līdzdalību darba tirgū veicina gan augošais pieprasījums pēc darbiniekiem un algu līmenis, kad vidējā darba samaksa pērn pieauga straujākajā tempā kopš 2008.gada, gan pensionēšanās vecuma pakāpeniskā paaugstināšana, gan iedzīvotāju vecuma struktūras izmaiņas, kad samazinās ekonomiski mazāk aktīvo jauniešu īpatsvars starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem.

Ņemot vērā ierobežoto darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaitu, nodarbināto skaits vidējā termiņā saglabāsies sasniegtajā līmenī, pēc FM prognozēm 2019.gadā vēl palielinoties vēl par 0,5%, bet nākamajos trīs gados vairs nepiedzīvojot vērā ņemamas izmaiņas.

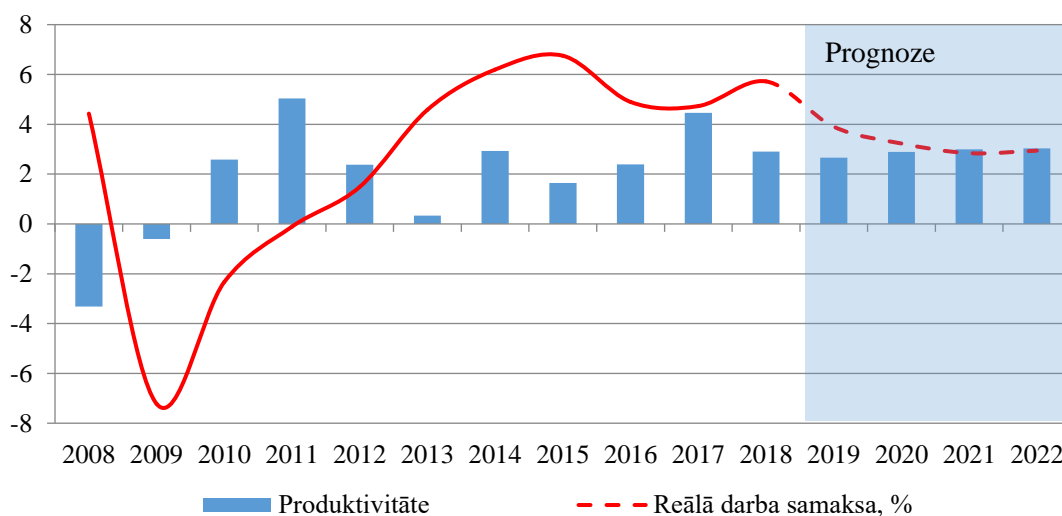
Datu avots: CSP, FM prognozes

2.5. attēls. Nodarbinātība un bezdarbs 2008. – 2022.gadā.

Kopumā laikā kopš ekonomiskās krīzes augstākā punkta 2010.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits ir palielinājies par 58,7 tūkstošiem jeb 6,9%, bet joprojām ir

būtiski – par 148,0 tūkstošiem jeb 14,0% – zemāks par 2007.gadā sasniegto līmeni, kam par pamatu ir gan negatīvais dabiskais pieaugums, gan augstā emigrācija pēckrīzes laikā. No Latvijas laikā pēc krīzes gadā izbrauca ap 20 tūkstošiem cilvēku, bet provizoriskie dati rāda, ka 2018.gadā līdz ar darba tirgus situācijas uzlabošanu un algu līmeņa pieaugumu emigrācija ir būtiski mazinājusies. Arī turpmākajos gados straujāks sagaidāmais iedzīvotāju ienākumu pieaugums var ierobežot emigrācijas procesus, bet nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugumu joprojām turpinās ietekmēt demogrāfiskā situācija, kad no darba tirgus izejošo pensijas vecumu sasniegušo cilvēku skaits pārsniegs darba tirgū ienākošo jauniešu skaitu.

Bezdarba līmenis vidējā termiņā turpinās arvien samazināties, ko tāpat noteiks straujāka ekonomikas izaugsme un ietekmēs iedzīvotāju skaita samazināšanās 15 – 74 gadu vecuma grupā. Pēc FM prognozēm, 2019.gadā bezdarba līmenis samazināsies līdz 7,0%, bet laikā līdz 2022.gadam pakāpeniski noslīdēs līdz 5,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Datu avots: CSP, FM prognozes

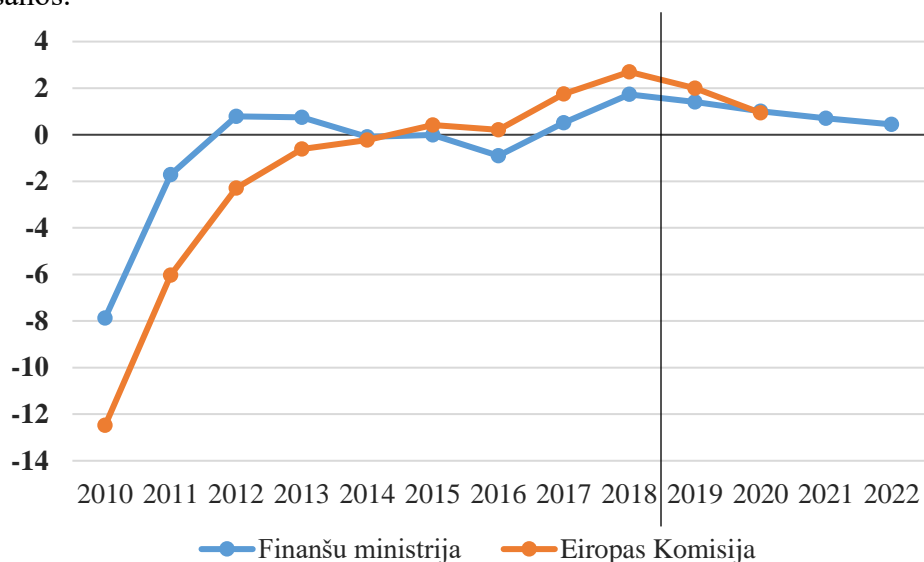
2.6. attēls. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu.

Sagaidāms, ka mēneša vidējā bruto darba samaksa, kas 2018.gadā bija palielinājusies par 8,4%, 2019.gadā pieaugs mērenākā tempā, – par 6,5%, ko noteiks gan zemāka ekonomikas izaugsme, gan minimālās algas nepaaugstināšana, to saglabājot 2018.gada līmeni. Tomēr darba samaksas pieaugums joprojām būs salīdzinoši straujš, ko citu faktoru starpā ietekmēs arī valsts budžetā paredzētais izdevumu palielinājums atalgojumam, pirmām kārtām veselības aprūpes nozares darbiniekiem. 2020.gadā, pēc FM prognozēm, darba samaksas pieauguma temps pazemināsies, veidojot 5,5%, bet pēc tam noslīdēs līdz 5,0% līdz 2022.gadam.

Ja 2017.gadā darba samaksas pieaugums vairs būtiski nepārsniedza produktivitātes kāpumu, 2018.gadā darba samaksa atkal augusi straujāk par produktivitāti. Šādu dinamiku ietekmējuši arī vairāki vienreizēji faktori, tostarp minimālās algas straujš paaugstinājums, un turpmākajos gados FM sagaida, ka darba samaksas kāpums pakāpeniski tuvosies produktivitātes pieauguma līmenim un 2021. – 2022.gadā jau būs atbilstošs produktivitātes kāpumam.

Ekonomikas cikliskā attīstība

Latvijas ekonomiskā izaugsme 2017.gadā sasniedza 4,6%, ko veicināja augošais ārējais pieprasījums un investīciju plūsmas atjaunošanās, un līdzīga strauja ekonomikas izaugsme saglabājās 2018.gadā, kad IKP palielinājās par 4,8% salīdzināmās cenās. Pēc FM aprēķiniem, Latvijas tautsaimniecības cikliskā attīstība ir sasniegusi maksimumu. Izlaižu starpība 2018.gadā būs sasniegusi maksimālo vērtību, proti, 1,7% no IKP un tālākajos gados, ņemot vērā ekonomikas izaugsmes tempu bremsēšanos, tā samazināsies. 2018.gada 4.ceturksnī jau parādījās ekonomikas bremsēšanās pazīmes, kas izpaudās, piemēram, lēnākos eksporta pieauguma tempos, tādējādi līdzīgi kā ES arī 2019.gads jau iezīmējas ar ekonomiskās attīstības bremsēšanos.

Datu avots: EK, FM aprēķini

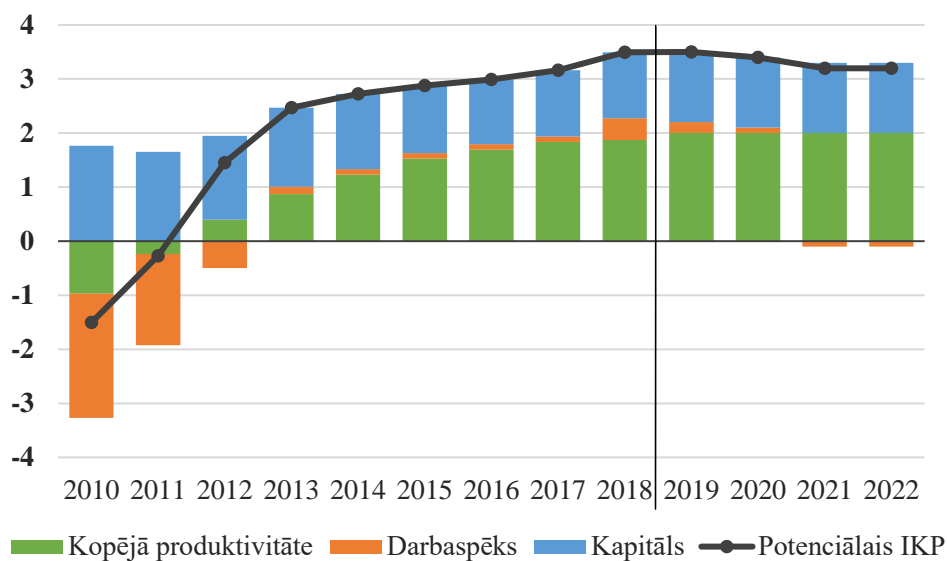
2.7. attēls. Izlaižu starpība, %

Līdzīgs vidēja termiņa izlaižu starpības novērtējums ir arī EK. Pozitīvāku izlaižu starpību kopš 2016.gada nosaka tas, ka EK novērtējumu pamatā iespaido darba algas pieaugums. Tomēr pārējie cikliskie rādītāji, kā piemēram, zemā inflācija, tekošā un kapitāla konta bilances pārpalikums, kā arī neto parāda samazinājums attiecībā pret IKP un izsniegto kredītu apjoma samazinājums, norāda, ka līdz 2017.gadam ekonomikā nebija izveidojusies tik liela izlaižu starpība. To arī apstiprina EK izstrādātā alternatīvā izlaižu starpības “ticamības rīka²” aprēķini. Taču kopumā, sākot no 2020.gada, FM un EK prognozes par izlaižu starpības lielumu ir vienādas, jo netiek prognozēts, ka reālās algas pieaugums vidējā termiņā pārsniegs darbaspēka produktivitātes pieaugumu, t.i., netiek prognozēts reālās algas pieaugums virs produktivitātes, kas varētu norādīt uz augstu pozitīvu izlaižu starpību. Tāpēc vidējā termiņā izlaižu starpība samazināsies, jo IKP pieaugums pamazām bremsēsies līdz savam potenciālajam pieaugumam.

IKP potenciālo izaugsmi prognožu periodā pamatā noteiks kopējais produktivitātes pieaugums. Kopš pēdējās ekonomiskās recesijas (2008. – 2010.gadā) tas ir sasniedzis lielāko devumu potenciālā IKP izaugsmē, dodot aptuveni trešdaļu no potenciālā IKP pieauguma kopš 2016.gada un aptuveni tikpat daudz veidos arī prognožu periodā, t.i., 2 procentpunktus. Pozitīvs būs arī kapitāla devums potenciālā IKP pieaugumā. Straujš investīciju pieaugums 2017. un 2018.gadā nedaudz palielināja kapitāla ietekmi uz potenciālo izaugsmi līdz 1,3 procentpunktiem. Savukārt demogrāfiskās situācijas dēļ nodarbinātībai prognožu periodā būs

² *Plausibility tool*

neitrāla ietekme. Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs 3,2 – 3,5% apmērā.

Datu avots: FM aprēķini

2.8. attēls. Potenciālā IKP izaugsme un komponentu devums, %

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. FISKĀLĀS POLITIKAS STRATĒGIJA UN VIDĒJA TERMIŅA MĒRĶIS

Atšķirībā no citiem gadiem šogad periodā no iepriekšējās Stabilitātes programmas 2018. – 2021. gadam sagatavošanas līdz Stabilitātes programmas 2019. – 2022. gadam sagatavošanai netika izstrādāts Ietvara likums. Saskaņā ar 2019. gada 7. februāra grozījumiem Likumā par budžetu un finanšu vadību tika noteikts, ka 2019. gadā Ietvara likuma projekts tiek sagatavots tikai 2020., 2021. un 2022. gadam un tas ir iesniedzams Saeimā kopā ar likumprojektu “Par valsts budžetu 2020. gadam”. Savukārt, 2019. gada valsts budžets tika pieņemts tikai š.g. aprīli, iepriekš darbojoties apstiprinātajam valsts pagaidu budžetam 2019. gadam.

Ņemot vērā laika ierobežojumus, 2019. gada valsts budžets tiks izstrādāts kā “tehniskais budžets”, respektīvi – tas ietvēra iepriekšējās valdības un Saeimas pieņemtos lēmumus, kā arī jaunās Saeimas pieņemto lēmumu par veselības nozarē strādājošo algu palielinājumu. Jaunās Saeimas un jaunā MK politikas prioritātes tiks finansētas ar 2020. gada valsts budžeta likumu un 2020. – 2022. gada Ietvara likumu.

Līdz ar to, šīs Stabilitātes programmas izstrādes brīdī nav izstrādāta jauna fiskālās politikas stratēģija. Pašlaik spēkā ir iepriekšējā Stabilitātes programmā aprakstītā fiskālās politikas stratēģija un Ietvara likumā 2018., 2019. un 2020. gadam noteiktie vidēja termiņa politikas prioritārie attīstības virzieni, kas ir aprakstīti Stabilitātes programmā 2018. – 2021. gadam.

Ņemot vērā augstāk minēto, šajā Stabilitātes programmā netiek sniegta informācija par 2020. – 2022. gada fiskālās politikas stratēģiju un vidēja termiņa politikas prioritārajiem attīstības virzieniem.

Latvijas fiskālās politikas principi ir noteikti Fiskālas disciplīnas likumā un tie tiek īstenoti, ievērojot šajā likumā noteiktos skaitliskos fiskālo nosacījumus, kā arī nodrošina to atbilstību Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumiem. Saskaņā ar šiem nosacījumiem tiek noteikts 2020., 2021. un 2022. gada strukturālās bilances mērķis un par to detalizēta informācija ir sniegta sadaļā 3.2.1., bet 3.2.2. sadaļā ir sniegta informācija par diskrecionārajiem politiku pasākumiem, kas tika pieņemti pēc iepriekšējās Stabilitātes programmas. Līdz ar to starplaikā starp Stabilitātes programmas 2018. – 2021. gadam un Stabilitātes programmas 2019. – 2022. gadam izstrādes brīdī ir pieņemti fiskālās politikas lēmumi. Šo lēmumu fiskālā ietekme ir iekļauta šīs Stabilitātes programmas **nemainīgas politikas scenārijā**.

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta iepriekšējā Stabilitātes programmā definētā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM – nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē jeb VTM SIP, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

3.1.1. Strukturālās bilances mērķi 2020., 2021. un 2022. gadam

Vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode un tiem ir vienlaicīgi jānodrošina atbilstība gan nacionālā līmeņa fiskālajiem nosacījumiem (bilances nosacījums, izdevumu pieauguma nosacījums un izdevumu pārmantojamības nosacījums), kas definēti FDL, gan arī EK pielietotajai metodoloģijai.

Vispirms strukturālās bilances mērķi tiek aprēķināti, pielietojot bilances nosacījumu. Bilances nosacījuma pārbaudei tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM SIP. Divu atšķirīgu VTM ieviešana Latvijas fiskālajā politikā ir ir saistīta ar būtiskām atšķirībām izlaižu starpību novērtējumā, ko veic EK un FM. Šī pieeja nodrošina, ka ar vienu nominālās bilances apmēru tiek panākta apmēram vienāda novirze vai atbilstība VTM,

izmantojot FM izaižu starpību novērtējumu, un VTN SIP, izmantojot EK izlaižu starpību novērtējumu.

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Strukturālās bilances mērķu noteikšanā ir jāievēro arī izdevumu pieauguma nosacījums, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011 (Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu). Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt augstākus vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķus.

FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem trim gadiem un tie ir juridiski saistoši (izdevumu pārmantojamības nosacījums). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances un izdevumu pieauguma nosacījumiem.

Augstākminētie fiskālie nosacījumi nosaka vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi un nominālo bilanci (maksimāli pieļaujamo vispārējās valdības deficītu vai minimālo pieļaujamo vispārējās valdības budžeta pārpalikumu) saskaņā ar *lejupvērsto budžeta bilances plānošanas metodi*. Vienlaicīgi tiek piemērota arī *augšupvērstā budžeta bilances plānošanas metode*, saskaņā ar kuru tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance **nemainīgas politikas gadījumā**.

Vispārīgā gadījumā vispārējās valdības budžeta bilances pēc abām metodēm atšķiras. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir lielāka nekā otrās metodes rezultātā noteiktā bilance, valdības rīcībā ir tā saucamā fiskālā telpa jeb iespējas palielināt izdevumus jaunām izdevumu politikas prioritātēm vai samazināt ieņēmumus jaunām nodokļu politikas iniciatīvām. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir mazāka kā pēc otrās metodes, valdībai ir jāveic konsolidācijas pasākumi, pieņemot diskrecionāros pasākumus izdevumu samazināšanai vai ieņēmumu palielināšanai.

Bilances mērķi atbilstoši bilances nosacījumam

Vispirms strukturālās bilances mērķi tiek aprēķināti, pārbaudot to atbilstību **bilances nosacījumam**. Bilances nosacījumu pārbaudei tiek veidoti divi scenāriji – viens ar VTM SIP, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī, un otrs ar nacionālo VTM, kas tiek noteikts -0,5% no IKP un ir stingrāks nosacījums salīdzinot ar VTM SIP.

Strukturālās bilances mērķis atbilstoši SIP metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujama vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis atbilstoši iepriekš minētajai SIP izpratnei. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanai atbilstoši SIP izpratnei ir VTM -1,0% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis atbilstoši SIP metodoloģijai

		2020	2021	2022
(1)	VTM	-1,0%	-1,0%	-1,0%
(2)	cikliskā komponente	0,4%	0,4%	0,4%
(3)=(1)+(2)	cikliski koriģētā bilance	-0,6%	-0,6%	-0,6%
(4)	vienreizējie pasākumi	0,0%	0,0%	0,0%
(5)=(3)+(4)	nominālā bilance	-0,6%	-0,6%	-0,6%

Laika periodā no 2013.gada līdz 2018.gadam Latvijai tika piešķirtas atkāpes no VTM saistība ar pensiju reformas īstenošanu, kas paredzēja pakāpenisku iemaksu palielināšanu 2.pensiju līmenī. Savukārt no 2017.gada līdz 2019.gadam Latvijai tika piešķirtas atkāpes no VTM sakarā ar strukturālo reformu īstenošana veselības aprūpes jomā. Pensiju reformas atkāpes vairs netika piemērotas nosakot 2019.gada un nākamo gadu strukturālās bilances mērķus, savukārt veselības reformas atkāpes vairs netiek piemērotas nosakot 2020.gada un turpmāko gadu strukturālās bilances mērķus. Līdz ar to maksimāli pieļaujamā strukturālā bilance atbilst VTM.

Lai iegūtu nominālās bilances mērķi, VTM tiek pieskaitīta bilances cikliskā komponente un vienreizējie pasākumi.

Cikliskā komponente tiek aprēķināta kā reizinājums starp elastības koeficientu 0,38 un EK izlaižu starpību. 2020.gadam tiek izmantota EK izlaižu starpības prognoze (-1,0% no IKP) šī vērtība tiek izmantota arī aprēķinot ciklisko komponenti 2021. un 2022.gadam, jo EK prognozes ir pieejamas tikai līdz 2020.gadam. Attiecīgi cikliskās komponentes vērtība 2020. – 2022.gadam ir 0,4% no IKP. Tā kā SIP scenārijā 2020. – 2022.gadam netiek paredzēti vienreizējie pasākumi, tad nominālā bilance atbilst cikliski koriģētajai bilancei, kas 2020. – 2022.gadam ir -0,6% no IKP.

Strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanai, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai ir **VTM -0,5% no IKP**. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

		2020	2021	2022
(1)	VTM	-0,5%	-0,5%	-0,5%
(2)	cikliskā komponente	0,4%	0,3%	0,2%
(3)=(1)+(2)	cikliski koriģētā bilance	-0,1%	-0,2%	-0,3%
(4)	vienreizējie pasākumi	-0,3%	0,0%	0,0%
(5)=(3)+(4)	nominālā bilance	-0,4%	-0,2%	-0,3%

Tāpat kā iepriekš aprakstītajā SIP scenārijā, strukturālās bilances mērķu 2020. – 2022. gadam noteikšanai vairs netiek pielietotas atkāpes no VTM, līdz ar to maksimāli pieļaujamā strukturālā bilance atbilst VTM.

Pēc tam, kad ir noskaidrots vispārējās valdības budžeta maksimāli pieļaujamās strukturālās bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs. Tāpat kā iepriekšējā scenārijā bilances cikliskā komponente tiek aprēķināta reizinot izlaižu starpības novērtējumu ar elastības

koeficientu 0,38 tikai šajā scenārijā tiek izmantota FM prognozētā izlaižu starpība. Aprēķinātā bilances cikliskā komponente ir 0,4%, 0,3% un 0,2% attiecīgi 2020., 2021. un 2022.gadā.

Šajā scenārijā nodokļu reformas izsauktais īstermiņa ieņēmumu kritums: 2020.gadā - 0,3% no IKP tiek uzskatīts par vienreizējo pasākumu (*one-off measure*).

Tādējādi izmantojot iepriekš noteikto strukturālo bilanci, FM prognozes par izlaižu starpību un vienreizējos pasākumus tiek iegūta nominālā bilance, kas 2020.gadā ir -0,4% no IKP, 2021.gadā ir -0,2% no IKP un 2022.gadā ir -0,3% no IKP.

Kā jau tika norādīt iepriekšējā Stabilitātes programmā, FDL normu piemērošana un tulkošana ir FM kompetencē, un FM uztur viedokli, ka īstermiņa ieņēmumu kritums, ko izsauc nodokļu reforma pēc būtības ir vienreizējs pasākums – ieņēmumu kritumam nav paliekoša efekta, un tāpēc tas nav jāiekļauj strukturālajā bilanci. EK attiecībā uz vienreizējiem pasākumiem ietur citu politiku un ne visus pasākumus ar īstermiņa fiskālo efektu izslēdz no strukturālās bilances (skat. EK tehnisko rokasgrāmatu *Vade Mecum on the Stability and Growth Pact, Box 1.4: Calculating the structural balance*). Līdz ar to SIP scenārijā nodokļu reformas izsauktais ieņēmumu kritums netiks atzīts no EK puses par vienreizējo pasākumu un tāpēc 3.2.tabulā tas netiek iekļauts.

Bilances mērķi atbilstoši bilances nosacījumam – strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām bilances nosacījuma metodēm ir noteikti vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi un aprēķināta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, iegūtie rezultāti tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP izpratni.

3.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

		2020	2021	2022
(1)	Nominālā bilance (saskaņā ar SIP izpratni)	-0,6%	-0,6%	-0,6%
(2)	Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-0,4%	-0,2%	-0,3%
(3) = MAX (1;2)	Lielākā nominālās bilances vērtība (MAX(1;2))	-0,4%	-0,2%	-0,3%
(4)	Cikliskā komponente (nacionālā metodoloģija)	0,4%	0,3%	0,2%
(5)	Vienreizējie pasākumi	-0,3%	0,0%	0,0%
(6)=(3)-(4)-(5)	Strukturālās bilances mērķis	-0,5%	-0,5%	-0,5%

Pēc tam kad ir noteikta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti un definētos vienreizējos pasākumus atbilstoši FM prognozēm). Attiecīgi tiek iegūti vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, kas **2020.gadā ir -0,5% no IKP, 2021.gadā -0,5% no IKP un 2022.gadā -0,5% no IKP.**

Bilances mērķu noteikšana atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam un izdevumu pārmantojamības nosacījumam.

Tālāk iegūtie rezultāti tiek pārbaudīti, lai nodrošinātu arī izdevumu pieauguma nosacījuma un izdevumu pārmantojamības nosacījumu izpildi.

Jāatzīmē, ka veicot vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši **izdevumu pieauguma nosacījumam**, izdevumu korekcijām tiek piemērotas FM veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, diskrecionārajiem ieņēmumiem un vienreizējiem pasākumiem, kā arī

IKP deflatoru un potenciālā IKP pieaugumu. Izdevumu pieaugumu tempu nosaka tā, lai tas atbilstu 10 gadu vidējā potenciālā IKP pieaugumam, to papildus koriģējot ar koeficientu, kas ņem vērā iepriekšējo gadu faktiskās strukturālās bilances novirzes no strukturālās bilances mērķa.

Veicot iegūto vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, tiek iegūts, ka 2020.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 2,86%, 2021.gadā 3,17% un 2022.gadā 3,17%. Savukārt iepriekš noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālie koriģētie izdevumi var palielināties par 2,74% 2020.gadā, 0,46% 2021.gadā un 1,81% 2022.gadā. Veicot izdevumu pārmantojamības nosacījuma pārbaudi tika konstatēts, ka papildu korekcijas nav jāveic.

Līdz ar to 2020. – 2022. gadam tiek saglabāti strukturālās bilances mērķi atbilstoši bilances nosacījumam.

Vispārējās valdības budžeta mērķi 2020., 2021. un 2022.gadam

Ņemot vērā augstāk veikto fiskālo nosacījumu pārbaudi, tiek noteikti kvantitatīvie fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem atbilstoši bilances nosacījuma rezultātiem, t.i., **nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci 2020.gadā -0,5% no IKP, 2021.gadā -0,5% no IKP un 2022.gadā -0,5% no IKP. Vispārējās valdības nominālā bilance, kas izriet no strukturālās bilances mērķa, tiek noteikta: -0,4% no IKP 2020.gadam, -0,2% no IKP 2021.gadam un -0,3% no IKP 2022.gadam.**

3.1.2. Diskrecionārie pasākumi

Tabulā 3.4. un 3.5. ir atspoguļoti valdības pieņemtie lēmumi gatavojot valsts budžetu 2019.gadam. Detalizēta informācija ir sniegta par pasākumiem, kuru ietekme uz budžetu ir virs 0,01% no IKP jeb 3,1 milj. euro.

3.4.tabula. Ieņēmumus palielinoši diskrecionārie pasākumi (virš 0,01% no IKP jeb 3,1 milj. euro)

Pasākumu saraksts	Nodokļu veids	2019.gads	2020.gads	2021.gads
		milj. euro		
Solidaritātes nodokļa izmaiņas	SOC	6,4	-4,8	0,0
Palielināt akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" dividendēs izmaksājamo peļņas daļu.	Nenodokļi	36,0	-36,0	0,0
	UIN	9,0	-9,0	0,0
MK 08.02.2019. sēdes protokl-lēmums samazināt valsts pamatbudžeta prognozējamās ieņēmumus valsts budžetā no valsts nodevas par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu un no pievienotās vērtības nodokļa 2019.gadā.	PVN	-0,7	0,7	0,0
	Nenodokļi	-3,4	3,4	0,0
Papildu finansējums veselības aprūpes darbinieku (veselības, tieslietu, izglītības, iekšlietu un labklājības nozares jomā strādājošiem) darba samaksas paaugstināšanai	IIN	12,6	0,0	0,0
	SOC	19,8	0,0	0,0
	SOC veselības finansēšanai	0,7	0,0	0,0
	PVN	0,9	1,2	0,0
Papildu finansējums algu palielināšana tiesnešiem un prokuroriem, izdienas piemaksu	IIN	6,9	-5,6	0,4
	SOC	10,8	-8,9	0,6

nodrošināšanai KNAB un izdienas pabalsts pēc katriem 5 nepārtrauktas izdienas gadiem IeM amatpersonām	SOC veselības finansēšanai	0,4	-0,3	0,0
Citi nodokļu ieņēmumi		8,1	27,3	15,7
Citi ne-nodokļu ieņēmumi		2,1	-1,1	0,0

**3.5.tabula. Izdevumus palielinoši diskrecionārie pasākumi
(virs 0,01% no IKP jeb 3,1 milj. euro)**

Pasākuma nosaukums	2019.gads	2020.gads	2021.gads
Aizsardzības ministrija			
Tehniskie precizējumi* (t.sk. izdevumi Nacionālo bruņoto spēku uzturēšanai, izdevumi NATO investīciju projektiem)	15,2	-15,2	0,0
Ekonomikas ministrija			
Samazināts finansējums naftas produktu rezervju uzturēšanai saistībā ar nodevas samazināšanu	-4,2	4,2	0,0
Finanšu ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi ERAF avansa, starpposma un noslēguma maksājumiem, palielināti izdevumi KF tehniskās palīdzības projektu īstenošanai)	55,4	-35,0	-2,8
Palielināti izdevumi atbilstoši MK 08.11.2018 rīkojumam Nr.597-s	0,5	2,6	14,8
Iekšlietu ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi projekta "ABC vārtu uzstādīšana Starptautiskajā lidostā "Rīga"" īstenošanai un citu ES politikas instrumentu finansēšanai)	6,9	-3,8	0,1
Izdevumu palielinājums, lai nodrošinātu pabalsta izmaksu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm pēc katriem pieciem nepārtrauktas izdienas gadiem	35,6	-34,2	0,5
Izdevumu palielinājums, lai nodrošinātu prioritārā pasākuma "Pasākumu plāna noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanai laika periodam līdz 2019.gada 31.decembrim īstenošana" īstenošanu	3,8	-1,9	0,0
Izglītības un zinātnes ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi ES programmas Erasmus+ projektu īstenošanas nodrošināšanai)	13,8	-10,8	-2,0
Zemkopības ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi citu ES politiku instrumentu projektu un pasākumu īstenošanai)	22,5	-19,4	-2,8
Apropriācijas palielinājums ALTUM aizdevumu programmas īstenošanai	3,3	-3,3	0,0
Satiksmes ministrija			
Tehniski precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi citu ES politiku instrumentu projektu un pasākumu īstenošanai)	7,1	-5,7	-0,4
Labklājības ministrija			
Tehniski precizējumi	4,4	-2,9	-0,9
Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu prioritārā pasākuma "Ilgstošās sociālās aprūpes pakalpojuma kvalitātes uzlabošana" īstenošanu	4,8	1,6	0,0
Tieslietu ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi, lai nodrošinātu valsts garantēto uzturlīdzekļu izmaksu no Uzturlīdzekļu garantiju fonda)	6,2	-1,5	-0,2

Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu tiesnešu atalgojuma palielināšanu	4,2	-1,4	1,1
Palielināti izdevumi saskaņā ar MK rīkojuma Nr.572-s 3.punktu	2,4	0,1	22,6
Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu izdienas pabalstu izmaksu Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālo dienesta pakāpi pēc katriem pieciem nepārtrauktas izdienas gadiem	5,7	-5,2	0,1
Papildu finansējums, lai nodrošinātu valsts garantēto uzturlīdzekļu izmaksu no Uzturlīdzekļu garantiju fonda	7,9	0,0	0,0
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. finansējuma pārrobežu sadarbības programmu darbības nodrošināšanai, projektiem un pasākumiem)	14,1	-11,2	-0,3
Kultūras ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. finansējuma palielinājums ERAF projektu "Infrastrukturā modernizācija", "Infrastrukturā attīstība", "Kultūras mantojuma satura digitalizācija" un "Profesionālās kultūrizglītības mācību vides modernizēšana" īstenošanai)	5,1	-4,4	-0,1
Veselības ministrija			
Tehniskie precizējumi (t.sk. palielināti izdevumi ERAF projektu veselības jomā īstenošanai, palielināti izdevumi kompensējamo medikamentu recepšu apmaksai)	10,7	-10,6	0,0
Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu darba samaksas palielināšanu pārējam personālam, kas nav ārstniecības personas, saistībā ar valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu	9,7	0,0	0,0
Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu darba samaksas palielināšanu ārstniecības personām, tai skaitā saistībā ar pagarinātā normālā darba laika atcelšanu	3,6	0,0	0,0
Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu ārstniecības personu zemāko mēnešalgas likmes palielināšanu	62,7	0,0	0,0
Palielināti izdevumi, lai nodrošinātu darba samaksas palielināšanu Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestā strādājošām ārstniecības personām un neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes operatīvā medicīniskā transportlīdzekļa vadītājiem	8,0	0,0	0,0
Prokuratūra			
Palielināti izdevumi prokuroru atalgojuma nodrošināšanai	4,6	-1,2	1,0
Dotācija pašvaldībām			
Tehniski precizējumi	-3,4	4,5	3,0
Izmaiņas pašvaldību dotācijām saskaņā ar MK 05.02.2019. sēdes protokola Nr.5 30.§ 23.punktu, kas paredz pašvaldību IIN kopā ar speciālo dotāciju ne mazāku kā 1,47 miljardu apmērā	-14,3	14,3	0,0
Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums			
Tehniskie precizējumi (t.sk. pārdalītais finansējums ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai)	-87,2	55,5	9,5
Speciālais budžets			
Izdevumu samazinājums maternitātes pabalstiem	-4,5	-0,3	-0,2
Izdevumu samazinājums slimības pabalstiem	-18,7	9,1	0,6
Izdevumu samazinājums vecāku pabalstiem	-4,1	0,2	0,4
Izdevumu samazinājums vecuma pensijām	-20,8	15,5	0,1

Citi prioritārie pasākumi	17,6	-8,8	0,4
Citi tehniskie precizējumi	2,7	-0,8	-0,8
Citi MK lēmumi	13,4	5,6	1,9

3.1.3. Fiskāli nozīmīga strukturālā reforma Regulas Nr. 1175/2011³ izpratnē

Stabilitātes programmā 2016. – 2019.gadam Latvija pieteica veselības sistēmas reformu kā būtisku strukturālo reformu ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, nolūkā attiecināt uz šo reformu iespēju novirzīties no VTM saskaņā ar EK komunikāciju⁴. EK izskatīja Latvijas iesniegumu un atbalstīja deficīta atkāpes piešķiršanu veselības sistēmas reformai. Lai ievērotu strukturālā deficīta drošības rezervi attiecībā uz Līgumā par ES darbību noteikto atsauces vērtību 3% apmērā no IKP⁵, Latvijai piešķirtā deficīta atkāpe ir 0,13% no IKP 2017.gadā, 0,40% no IKP 2018.gadā un 0,50% no IKP 2019.gadā, savukārt 2020.gadā atkāpe beidzas.

Jāatzīmē, ka Latvijā kopumā tiek runāts par trīs reformām veselības aprūpes jomā:

1. Reforma, kas tiek īstenota, pamatojoties uz vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentu “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam”;
2. Veselības finansēšanas reforma;
3. Veselības sistēmas pārvaldības reforma.

Šajā Stabilitātes programmā tiek aprakstīta veselības aprūpes reforma, kas balstās uz vidēja termiņa politikas plānošanas dokumenta “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam” īstenošanu, un sekojoši, ievērojot iepriekšējā Stabilitātes programmā ieviesto praksi, nākamajās apakšsadaļās tiks izklāstīti reformas īstenošanas rezultāti pagājušajā gadā (t.i. 2018.gadā) un tiks sniegta informācija par plānotajiem pasākumiem tekošajā gadā (t.i. 2019.gadā).

Veselības aprūpes sistēmas reformas pamatojums un īstenošana

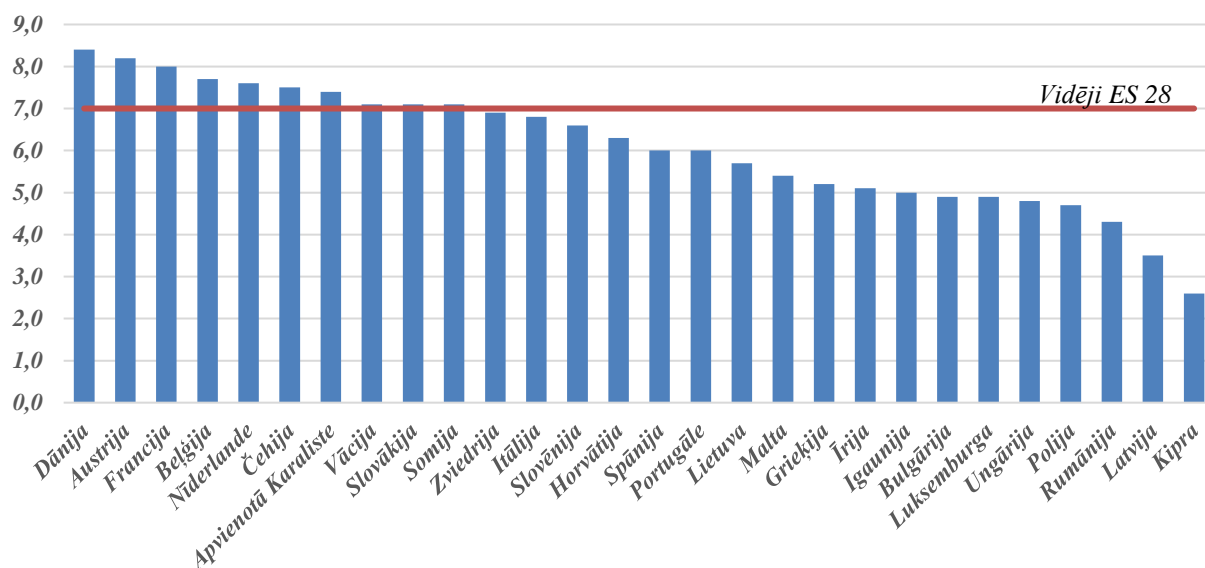
Deficīta atkāpe tika pieprasīta un saņemta reformai, kas tiek īstenota, pamatojoties uz vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentu “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam”. Veselības aprūpes reforma tiek īstenota no 2014.gada saskaņā ar MK apstiprināto vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentu “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam”, un tās virsmērķis ir palielināt Latvijas iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un novērst priekšlaicīgu nāvi, saglabājot, uzlabojot un atjaunojot veselību. Minētā virsmērķa sasniegšanu Latvijā kavē veselības sistēmas vājās puses, kuras galvenokārt saistītās ar zemu publisko finansējumu (skat. 3.1.attēlu), nevienlīdzību ārstniecības pakalpojumu pieejamībā un augstu veselības problēmu dēļ priekšlaicīgi mirušo personu skaitu.

Jāatzīmē, ka šie faktori ir savstarpēji saistīti. Zems publiskā finansējuma līmenis rada nepieciešamību daļu no ārstniecības pakalpojumiem finansēt ar privāto finansējumu, bet tas, savukārt, tos iedzīvotājus, kas nevar atļauties ieguldīt privāto finansējumu, attur no savlaicīgas ārstēšanās un palielina PZDG.

³ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu.

⁴ EK 2015.gada 13.janvāra komunikācija Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai par Stabilitātes un izaugsmes pakta regulējumā esošās elastības vislabāko izmantošanu.

⁵ Latvijai šis rādītājs ir noteikts 1,7% no IKP no 2017.gada.

3.1.attēls. Publiskie izdevumi veselības aprūpei 2017.gadā ES valstīs⁶, % no IKP

ES Padome uz minētajiem Latvijas veselības sistēmas trūkumiem ir norādījusi jau no 2014.gada valsts specifisko rekomendāciju kontekstā, gadskārtēji identificējot, ka ir nepieciešams uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, izmaksu lietderību un kvalitāti. Turklāt tiek atzīmēts, ka veselības aprūpes nozarei ir atvēlēts pārāk mazs publiskais finansējums, atstājot negatīvu ietekmi uz neaizsargāto sabiedrības locekļu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem.

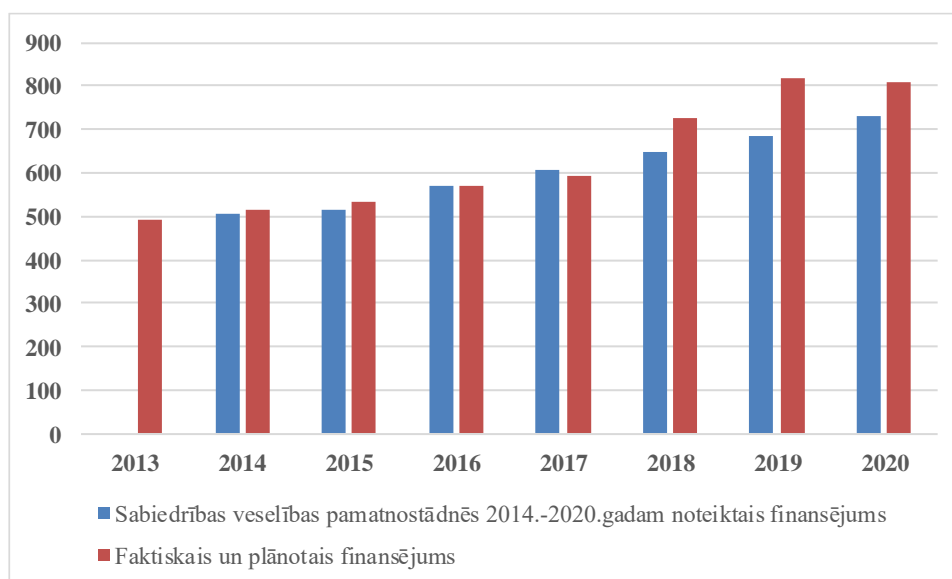
Pēdējo divu gadu, 2017. un 2018.gada, valsts specifiskajās rekomendācijās **Padome novērtē Latvijas īstenotās veselības aprūpes sistēmas reformas**. Vienlaicīgi tiek atzīmēts, ka veselības aprūpei paredzētais publiskais finansējums joprojām ir krietni mazāks par ES vidējo rādītāju, un vēl ir jāveic efektivitātes palielināšanas pasākumi, tostarp efektīvi preventīvie pasākumi, slimnīcu nozares racionalizēšana, primārās veselības aprūpes stiprināšana un kvalitātes vadības jautājuma risināšana. Veselības nozarē sasniedzamo rezultatīvo rādītāju rezultāti ir salīdzinoši vāji, un bažas joprojām rada jautājums par savlaicīgas piekļuves veselības aprūpei par pieņemamu cenu nodrošināšanu visiem iedzīvotājiem. No personīgajiem līdzekļiem sedzamo maksājumu lielais īpatsvars un veselības aprūpes pakalpojumu sadalījums divos grozos (“pilnais” un “pamata”) dažām grupām var samazināt piekļuvi un radīt negatīvas sekas uz atsevišķu sabiedrības grupu veselības stāvokli.

Iepriekšminētā rezultātā ES Padome rekomendē Latvijai uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību.

Relatīvi pret citām nozarēm Latvija laika posmā no 2014.gada līdz 2020.gadam ir spējusi nodrošināt būtisku finansējuma pieaugumu veselības aprūpes nozarei. It īpaši tas panākts, izmantojot SIP elastības klauzulu veselības reformas īstenošanā. Turklāt no 2018.gada veselības sistēmas finansēšanai tiek novirzīti būtiski papildu ieņēmumi no VSAOI likmes paaugstināšanas par 1 procentpunktu, kā arī no 2019.gada ir rasti papildu līdzekļi no valsts budžeta resursiem.

⁶ Datu avots: Eurostat

Ar piešķirtā papildu finansējuma pieaugumu Latvija kopumā ir spējusi nodrošināt vidējo finansējuma pieaugumu veselības aprūpes nozarei atbilstoši Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam plānotajam finansējuma pieaugumam (skat. 3.2.attēlu).

3.2.attēls. Pamatnostādņēs izmantotā finansējuma pieauguma scenārijs un faktiskais finansējuma pieaugums, milj. euro⁷

3.2.attēlā redzamais scenārijs tika izmantots iepriekšējās Stabilitātes programmās, veicot pieteiktās reformas fiskālās ietekmes novērtējumu. Līdz ar to, paliekot spēkā novērtējumā izmantotajiem pieņēmumiem, **ir pamats uzskatīt, ka tiek saglabāts reformas fiskālās ietekmes novērtējums un tiek nodrošināta PZDG mērķa sasniegšana.**

Veselības aprūpes sistēmas reformas īstenošana 2018.gadā

Deficīta atkāpes finansējums 2017. – 2019.gada periodam, kas ir pieejams sakarā ar veselības aprūpes reformas īstenošanu tiek izmantots noteiktu veselības aprūpes pasākumu grupai, kas izriet no Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam. Šī pasākumu grupa ir nodalīta no pārējiem veselības aprūpes uzlabošanas pasākumiem, paredzot īpašu resursu piešķiršanas un izmantošanas uzraudzības kārtību.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka izvēloties tos veselības reformas pasākumus, kuriem tiek izmantots deficīta atkāpes finansējums, tiek izvirzīti šādi kritēriji:

1. Pasākumam ir jābūt atbilstošam Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam.
2. Pasākuma rezultātam, kas finansēts no deficīta atkāpes finansējuma 2017. – 2019.gada periodā, ir jāatrisina, vai būtiski jāsamazina noteikta veselības aprūpes sistēmā identificēta problēma. Nevar finansēt tādus pasākumus, kuri dod nebūtisku efektu problēmas atrisināšanā – šāda intervence nav uzskatāma par reformu.
3. Risināmai problēmai ir jābūt atzītai kā veselības aprūpes problēmai EK analītiskajos dokumentos.

⁷ Kopējais Veselības ministrijas budžets pamatfunkcijām, milj. euro, 0-64 gadi: scenārijs atbilstoši Latvijas Universitātes pētījumam: "Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izstrādei" un faktiskais finansējums minētajai mērķa grupai ieskaitot deficīta atkāpes finansējumu.

4. Ir iespējams izveidot izsekojamu ieguldījumu – iznākumu – rezultāta rādītāju sistēmu.
5. Risināmā problēma dod ieguldījumu kopējā “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam” pozitīvā fiskālā efekta sasniegšanā.

Jāatzīmē, ka piešķirtais deficīta atkāpes finansējums 2017. – 2019.gadam attiecīgā gada valsts budžeta likumā tiek nodalīts atsevišķā budžeta programmā, kā gadskārtējā valsts budžeta izpildes rezultātā pārdalāmais finansējums. Tikai pēc tam, kad Veselības ministrijas priekšlikumi par finansējuma izmantošanu tiek apstiprināti MK, rezervētais finansējums tiek pārdalīts veselības reformas īstenošanai.

Lai finanšu līdzekļus pārdalītu veselības reformu pasākumu īstenošanai 2018.gadā, Veselības ministrijai sākotnēji bija jāsniedz informācija par 2017.gadā īstenotajiem pasākumiem un sasniegtajiem rezultātiem. Šajā nolūkā, pamatojoties uz informatīvo ziņojumu “Par veselības reformas pasākumu īstenošanas rezultātiem veselības aprūpē 2017.gadam”⁸, kurā aprakstīti īstenotie reformas pasākumi un rezultāti, tika secināts, ka nepieciešams turpināt iesāktās intervences arī 2018.gadā, lai nodrošinātu sekmīgu pacientu ārstēšanu un sasniegtu nozīmīgu PZMG samazinājumu ilgākā laika periodā. Tāpat tika uzsvērti tautsaimniecības zaudējumi, ko valstij ik gadu rada iedzīvotāju priekšlaicīga mirstība. Vienlaicīgi, ņemot vērā pieejamo papildus finansējumu, kas 2018.gadā veidoja 0,4% no EK pieļautās budžeta deficīta atkāpes jeb 113,4 milj. *euro*, tika secināts, ka uzsāktās reformas nepieciešams ne tikai turpināt, bet arī paplašināt ar jaunām iniciatīvām veselības aprūpes efektivitātes un ilgtspējas uzlabošanā.

Tādējādi, lai turpinātu veselības aprūpes sistēmas reformu, kā arī paplašinātu to un īstenotu jaunas reformu jomas, MK apstiprināja informatīvo ziņojumu “Par veselības reformas pasākumu īstenošanu 2018.gadā” un Veselības ministrijai 2018.gadā no budžeta resora "74.Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums" 08.00.00 programmas "Veselības aprūpes sistēmas reformas ieviešanas finansējums" rezervētā finansējuma tika piešķirts finansējums 113,4 milj. *euro* apmērā veselības aprūpes reformai (MK 2017.gada 19.decembra sēdes protokola Nr.63 66§ 2.punkts), kura sadalījums precizēts pamatojoties uz 2018.gada 28.augusta MK sēdes protokola Nr.40 30§ 2.punktu, šādās jomās un šādā noteiktajā apmērā:

1. ***Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai un rindu mazināšanai***, 38 373 824 *euro*, tai skaitā turpinot 2017.gadā uzsākto rindu mazināšanu;
2. ***Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošanai***, 37 163 269 *euro*, tai skaitā turpinot un paplašinot 2017.gadā uzsāktās aktivitātes;
3. ***Infekcijas slimību izplatības mazināšanai***, 16 740 741 *euro*, tai skaitā turpinot 2017.gadā uzsāktās reformas valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājumam VHC pacientiem F3-F4 stadijā;
4. ***Primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošanai***, 9 664 036 *euro*;
5. ***Kardiovaskulārās saslimstības mazināšanai un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošanai***, 11 458 130 *euro*.

⁸ Ar detalizētu informāciju par veselības reformas īstenošanas rezultātiem 2017.gadā iespējams iepazīties FM tīmekļa vietnē – http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/tautsaimniecibas_analize/fiskala_politika/stabilitates_konvergenes_programma

2019.gada pavasarī, pamatojoties uz Veselības ministrijas izstrādāto ziņojumu “Par veselības reformas pasākumu īstenošanas rezultātiem veselības aprūpē 2018.gadā”⁹, tika secināts, ka ievērojot reformu uzsākšanai nepieciešamo laiku darba organizatorisko procesu maiņai ārstniecības iestādēs un atsevišķās jomās nepieciešamību izstrādāt pakalpojumu apmaksas nosacījumus, reformas īstenošana vērtējama kā veiksmīga.

2018.gada izpildes rezultāti liecina, ka iesāktās reformas tika turpinātas atbilstoši plānotajam, jo būtiski samazinājušās rindas uz speciālistu konsultācijām, dienas stacionāra pakalpojumiem, kā arī rehabilitācijas pakalpojumiem, savukārt izmeklējumu un terapiju segmentā tika novērots mērens rindu samazinājums, kas skaidrojams ar pacientu uzvedības maiņu, proti, ir samazinājies iedzīvotāju skaits, kuri rindu, attāluma vai finanšu dēļ nav saņēmuši sekundāros ambulatoros veselības aprūpes pakalpojumus, kā arī pacienti, kuri līdz šim dažādu iemeslu dēļ bija izmantojuši maksas veselības aprūpes pakalpojumus, šobrīd sāk vairāk izmantot valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus.

2018.gada onkoloģijas rezultatīvie rādītāji tika pārsniegti, jo pieauga veikto speciālistu konsultāciju skaits atbilstoši noteiktajiem algoritmiem, un pacienti tika vairāk nosūtīti papildus veikt sekundāro diagnostiku un izmeklējumus, kas ļāva savlaicīgāk diagnosticēt saslimšanu un uzsākt atbilstošu ārstēšanu, tai skaitā tika nodrošināts medikamentu pieejamības pieaugums.

Veiktās reformas onkoloģijas “Zaļā koridora” izveidei ir nodrošinājušas, ka pacienta ceļš līdz diagnozes noteikšanai un ārstēšanas uzsākšanai ir ievērojami samazinājies, lielākajā daļā gadījumu nodrošinot, ka pēc reformu veikšanas 10 dienu laikā tiek nodrošinātas sākotnējās konsultācijas, izmeklējumi un uzsākta ārstēšana, savukārt pirms “Zaļā koridora” ieviešanas pacients tikai uz konsultāciju pie speciālista gaidīja vidēji 30 dienas.

Jāatzīmē, ka no 2018.gada 1.janvāra “Zaļajā koridorā” ir iekļautas visas onkoloģisko slimību lokalizācijas un rezultātā ir nodrošināta visu lokalizāciju ļaundabīgo audzēju diagnostikai nepieciešamo izmeklējumu un ārstu konsultāciju apmaksā prioritārā kārtībā, kas vērtējams kā pozitīvs aspekts attiecībā uz savlaicīgu onkoloģisko slimību ārstēšanu.

Infekciju slimību izplatības mazināšanas jomas ietvaros pagājušajā gadā ārstēšanu saņēma 1 000 VHC pacientu, kas ir par 600 personu vairāk nekā tika plānots. Jāatzīmē, ka tika uzsākta saslimušo personu ārstēšana agrīnākā saslimstības posmā – jau no aknu bojājumiem F2 stadijā. Tādejādi sistemātiski tiek mazināti saslimšanas radītie epidemioloģiskie draudi valstī un pakāpeniski paplašināta pacientu aptvere, kas savukārt nodrošina pamatā darbaspējīgā vecuma cilvēku pilnīgu izveseļošanu un atgriešanos sabiedrībā un darba tirgū. Vienlaicīgi palielinot no VHC atbrīvoto cilvēku skaitu, tiek samazināti inficēšanās riski citiem sabiedrības locekļiem un ierobežota infekcijas izplatība.

Lai uzlabotu HIV ambulatorai ārstēšanai nepieciešamo zāļu pieejamību, no 2018.gada 1.janvāra HIV ārstēšana tika uzsākta agrīnākā saslimstības fāzē, bet no 2018.gada 1.oktobra ārstēšanu saņem ikviens HIV inficētais bez ierobežojumiem. Tas nozīmē, ka ārstēšana tiem uzsākta tiklīdz infekcija ir atklāta. Līdz ar to tiek panākts tas, ka pēc iespējas agrīnākā HIV infekcijas stadijā tiek novērsts infekcijas tālāk izplatīšanas risks.

Atbilstoši primārās veselības aprūpes virziena pasākumiem ir uzlabojusies ģimenes ārstu pieejamība, tajā skaitā paredzot ārstu prakses darbību gan rīta, gan vakara stundās, kā arī ģimenes ārsti sistemātiskāk veic regulāru savā pacientu sarakstā reģistrēto personu veselības stāvokļa novērtēšanu un nepieciešamo pasākumu īstenošanu.

Kardiovaskulārās saslimstības mazināšanas un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošanas jomā tika uzlabota sirds un asinsvadu saslimstību profilakse un agrīna diagnostika

⁹ Ar detalizētu informāciju par veselības reformas īstenošanas rezultātiem 2018.gadā iespējams iepazīties Finanšu ministrijas tīmekļa vietnē – http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/tautsaimniecibas_analize/fiskala_politika/stabilitates_konvergenes_programma FMInfo_10042019_SP.docx;

primārā veselības aprūpes līmenī, tādējādi mazinot kardiovaskulāro saslimstību radītās sekas. Lai to īstenotu tika izveidota sirds un asinsvadu slimības profilakses programma, kas orientēta uz konkrētu medicīnisko mērķu sasniegšanu, lai pagarinātu iedzīvotāju dzīvildzi. Lai programmu ieviestu un attīstītu iedzīvotājiem atbilstoši starptautiski atzītai SCORE metodei jeb sistemātiskā koronārā riska izvērtēšanai tika nodrošināta sirds un asinsvadu saslimstību profilakse un agrīna diagnostika primārās veselības aprūpes līmenī, kas nodrošināja augsta sirds un asinsvadu saslimstību riska pacientu identificēšanu, sekojošu nepieciešamo izmeklējumu un profilaktisko pasākumu veikšanu.

Turklāt 2018.gadā kompensējamo zāļu saraksts tika papildināts ar jauniem sirds un asinsvadu saslimstību medikamentiem. Tika nodrošināta jaunu inovatīvu zāļu nodrošināšana sirds mazspējas, priekškambaru mirdzēšanas un plandīšanās pacientiem, uzlabota terapijas pieejamība pacientiem, kam pēc akūta koronāra sindroma veikta stentēšana, jaunu diagnožu iekļaušana – plaušu embolija, dziļo vēnu tromboze, kurās jauno zāļu savlaicīga lietošana novērš letālas komplikācijas.

Īstenojot reformu ir iezīmējies, ka jaunu programmu sekmīgai ieviešanai (piemēram, hronisko pacientu aprūpes, kardiovaskulārās programma) nepieciešams pietiekami ilgs laiks, lai pakalpojumu sniedzēji varētu veikt izmaiņas pakalpojumu sniegšanas organizācijā, savukārt nosūtītāji izprastu ieguvumus no jaunās kārtības un aktīvi iesaistītos tās izmantošanā, kā arī izstrādātajā kārtībā būtu iespējams veikt korekcijas, kas uzlabotu pacientu plūsmu organizāciju, atbilstoši reālai situācijai. Līdz ar to 2019.gadā pastiprināta uzmanība tiks veltīta jauno pasākumu ieviešanas uzraudzībai, kas veicinātu EK pieļautās budžeta deficīta atkāpes piešķirto finanšu līdzekļu efektīvu apgūšanu.

Izvērtējot ziņojumā sniegto informāciju par 2018.gadā sasniegtiem rezultātiem ir secināms, ka nepieciešams turpināt iesāktās intervences arī 2019.gadā, lai nodrošinātu sekmīgu pacientu ārstēšanu un nozīmīgu PZMG samazinājumu ilgākā periodā.

Veselības aprūpes sistēmas reformas īstenošana 2019.gadā

Balstoties uz līdz šim sekmīgi īstenoto veselības aprūpes reformu, uzsāktās intervences tiks turpinātas, savukārt to paplašināšanai un jaunu reformu uzsākšanai papildus 2018.gadā piešķirtajam finansējumam, 2019.gadā pieejams finansējums 40,8 milj. *euro* apmērā.

Kopējais paredzētais finansējums veselības aprūpes reformas īstenošanai 2019.gadā veido 154,2 milj. *euro*, kuru plānots izmantot atbalstoši MK 2019.gada 8.janvāra izskatītajam informatīvajam ziņojumam “Par veselības reformas pasākumu īstenošanu 2019.gadā” (atbalstītās reformas jomas un novirzītā finansējuma apmēru skat. 3.6.tabulā).

**3.6.tabula. Veselības nozares reformu turpināšanai no EK pieļautā budžeta deficīta
piešķirtā finansējuma sadalījums 2019.gadam**

Plānotais pasākums	Finansējums kopā
	(euro)
Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošana (t.sk. turpinot 2017. un 2018.gadā uzsāktu rindu mazināšanu pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā)	57 538 646
Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana (t.sk. turpinot un paplašinot 2017. un 2018.gadā uzsāktās aktivitātes)	29 215 914
Infekcijas slimību izplatības mazināšana (t.sk. turpinot 2017. un 2018.gadā uzsāktās reformas valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājumam VHC pacientiem)	16 484 214
Primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošana (turpinot un paplašinot 2018.gadā uzsāktās aktivitātes)	15 433 208
Kardiovaskulārās saslimstības mazināšana un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošana (turpinot 2018.gadā uzsāktās aktivitātes)	10 460 873
Ārstniecības iestāžu līmeņu reforma	6 928 936
Rehabilitācijas pakalpojumu stratēģiskais iepirkums	3 874 774
Psihiskās veselības aprūpes uzlabošana	6 308 906
Vides uzlabošana un infrastruktūras efektivizēšana	7 959 529
Kopā:	154 205 000

Prognozējot potenciāli atgūtos (nezaudētos) mūža gadus gadījumā, ja ieguldījumi netiek veikti, var prognozēt, ka pakāpeniski uzlabojoties iedzīvotāju veselībpratībai un ņemot vērā nelielos uzlabojumus iepriekšējos periodos, kā arī uzlabojoties ārstniecības procesa koordinācijai sagaidāma esošās situācijas neliela uzlabošanās. Gala rezultātā minētie faktori dotos atspoguļosies kā PZMG skaita minimāla lejupslīde vai pat stagnēšana. Savukārt veicot augstāk minētās reformas samazināsies PZMG skaits, jo palielināsies iedzīvotāju dzīvildze un samazināsies priekšlaikus mirušo skaits (skat. 3.7.tabulu). Ņemot vērā prognozes par PZMG samazinājumu, secināms, ka tas atbilst pētījumā “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam izstrādei” novērtētajam samazinājumam atbilstoši veiktajam finansējuma palielinājumam.

3.7.tabula. PZMG prognoze, ja ieguldījumi tiek veikti

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
PZMG prognoze neveicot ieguldījumus *	93 374	88 297	84 670	83 876	83 037	82 207	81 385	80 571
PZMG prognoze veicot ieguldījumus					80 612	78 223	75 542	73 355
Iegūtie PZMG					2 425	3 984	5 843	7 216
Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošana					518	932	1 553	1 631
Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana					578	751	1 251	1 314
Infekcijas slimību izplatības mazināšana					534	1 181	1 645	2 748

Primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošana					102	114	216	227
Kardiovaskulārās saslimstības mazināšanai un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošana					693	836	929	975
Rehabilitācijas pakalpojumu stratēģiskais iepirkums						104	116	122
Psihiskās veselības aprūpes uzlabošana						66	133	199

Avots: Veselības ministrija un Slimību profilakses un kontroles centrs

Iepriekšējās trijās Stabilitātes programmās tika iekļauts “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam” fiskālās ietekmes novērtējums. Atbilstoši šajā Stabilitātes programmā tiek aktualizēts fiskālās ietekmes novērtējums, ņemot vērā precizēto izdevumu apjomu 2018.gadā un precizētās prognozes 2019. – 2022.gadiem.

3.8.tabula. “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam” makroekonomiskās ietekmes aktualizētais novērtējums

Makroekonomiskie rādītāji	Ikgadējā un kumulatīvā ietekme uz IKP un citiem galvenajiem makroekonomiskajiem mainīgajiem ¹⁰				
	X ¹¹ +5 gadi	X+10 gadi	X+15 gadi	X+20 gadi	X+25 gadi
IKP ¹²	+0,55%	+2,21%	+4,78%	+7,88%	+11,26%
Bruto pamatkapitāla veidošanās	-	-	-	-	-
Nodarbinātība ¹³	+0,24%	+0,62%	+1,02%	+1,41%	+1,81%
Tiešā fiskālā ietekme uz primāro bilanci (10) ¹⁴	-0,37%	-0,89%	-0,82%	-0,33%	+0,47%
Kopējā ietekme uz primāro bilanci (11) ¹⁵	-0,13%	+0,06%	+1,18%	+2,94%	+5,13%

3.2. PAŠREIZĒJĀ FISKĀLĀ SITUĀCIJA

Atbilstoši FM novērtējumam 2018.gadā vispārējās valdības nominālais budžeta deficīts bija 198,9 milj. euro jeb 0,7% no IKP. Vispārējās valdības budžeta deficīta apmērs bija par 0,3 procentpunktiem mazāks kā tika norādīts iepriekšējā Latvijas Stabilitātes programmā 2018. – 2021.gadam. Zemāks vispārējās valdības budžeta deficīta līmenis skaidrojams ar augstākiem ieņēmumiem, kur pieaugums tika uzrādīts visās ieņēmumu pozīcijās. Īpaši jāizceļ ienākuma un mantas kārtējie nodokļi, kuru pieaugumu veicināja augsti ieņēmumi no UIN, kas, savukārt, skaidrojami ar iemaksu straujāku kāpumu pēc deklarāciju datiem par 2017.gada rezultātiem. Augstāki nekā prognozēts bija arī pievienotās vērtības nodokļa un akcīzes nodokļa ieņēmumi, kas auguši līdzās ar straujāku ekonomisko izaugsmi. Salīdzinot ar iepriekšējo Stabilitātes programmu, valsts speciālā budžeta izdevumi tika veikti mazākā apjomā nekā plānots, pamatā

¹⁰ Diskontēts 2014.gada vērtībās; kumulatīvais efekts.

¹¹ X apzīmē 2013.gadu.

¹² Tautsaimniecības izlaide dalīta ar 2014.gada IKP faktiskajās cenās.

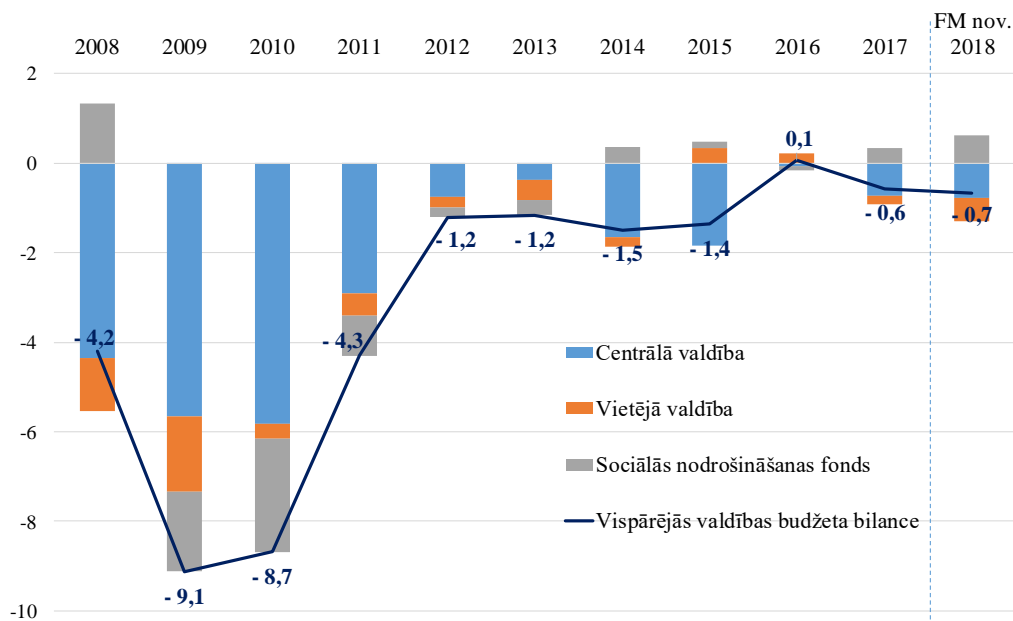
¹³ Nodarbinātības pieaugums dalīts ar nodarbināto skaitu vecuma grupā 15-64 gadi (2012.gadā).

¹⁴ Tiešā fiskālā ietekme, kas attiecināma uz vecuma grupu – 0-64 gadi.

¹⁵ Novērtējot netiešo ietekmi uz budžetu, tiek izmantota budžeta bilances elastība 0,43 (5 gadiem) un 0,41 (10 gadi un vairāk).

ņemot vērā to, ka faktiskais slimības, bezdarbnieku un vecāku pabalstu saņēmēju skaits bija mazāks nekā plānots.

Analizējot vispārējās valdības apakšsektoru ieguldījumu kopējā fiskālajā bilancē, jāsecina, ka negatīvo bilanci galvenokārt veidoja centrālās valdības un vietējās valdības deficīts, kas 2018.gadā bija 0,8% no IKP un 0,5% no IKP attiecīgi. Savukārt sociālās nodrošināšanas fonda pārpalikums 2018.gadā veidoja 0,6% no IKP (skat. 3.3.attēlu).

3.3. attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem, % no IKP (Datu avots: Eurostat, FM)

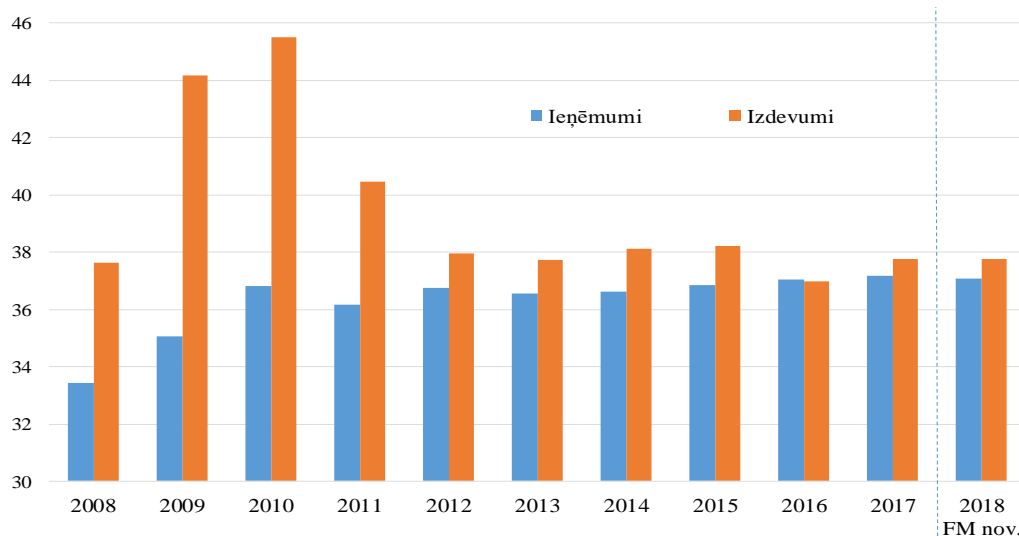
2018.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, vispārējās valdības budžeta bilances deficīts pieaudzis par 0,1 procentpunktu. Vispārējās valdības budžeta ieņēmumi pieauguši par 857,1 milj. *euro* jeb 8,5%, sasniedzot 10,9 miljardus *euro* jeb 37,1% no IKP (skat. 3.4.attētu). Ieņēmumu pieaugumu veicināja nodokļu ieņēmumu pieaugums. Nodokļu ieņēmumi¹⁶ 2018.gadā sasniedza 30,7% no IKP, kas ir par 0,7 procentpunktiem mazāk kā 2017.gadā. Nodokļu ieņēmumu īpatsvara kritumu IKP ietekmēja nodokļu reforma, kuras ietvaros būtiski samazinājās ieņēmumi no ienākuma un mantas kārtējiem nodokļiem (D.5), kas salīdzinot ar 2017.gadu samazinājušies par 155,2 milj. *euro* jeb 6,7%. Nodokļu reformas rezultātā būtiski tika ietekmēti gan IIN, gan UIN ieņēmumi. Ja iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uzrādīja pieaugumu 1,4% jeb 24,8 milj. *euro* apmērā, salīdzinot ar 2018.gadu, tad uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumi samazinājās par 28,6% jeb par 121,6 milj. *euro*. IIN reformas rezultātā tika veiktas vairākas izmaiņas, piemēram, ieviests progresīvais ienākuma nodoklis, paaugstināts diferencētais neapliekamais minimums, paaugstināts atvieglojums par apgādībā esošām personām, paaugstināts neapliekamais minimums pensionāriem un paaugstināta minimālā darba alga no 380 *euro* uz 430 *euro*. Savukārt UIN reformas rezultātā tika noteikta nulles likme reinvestētai peļņai un netika piemērots UIN avansa maksājums pēc 2018.gada 1.jūlija.

Ražošanas un importa nodokļi (D.2), salīdzinot ar 2017.gadu, auguši par 324,4 milj. *euro* jeb 8,6%. Attīstoties ekonomikai un palielinoties iedzīvotāju pirktspējai, par 291,8 milj. *euro* jeb 13,5% pieauguši PVN ieņēmumi, savukārt akcīzes nodokļa ieņēmumi auguši par 125,1 milj. *euro* jeb 13,7%. Akcīzes nodokļa ieņēmumu strauju pieaugumu veicināja arī akcīzes preču nodokļu likmju celšana, aktīva tirdzniecība pierobežā un akcīzes preču nelegālās aprites

¹⁶ Nodokļu slogs (D.2 (iesk.ES daļu)+D.5+D.61+D91).

ierobežošana. Savukārt ražošanas un importa nodokļu pieaugumu palēnināja ieņēmumi no nekustamā īpašuma nodokļa par zemi un ēkām, kas samazinājušies par 7,2 milj. *euro* un subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi, kas samazinājušies par 25,8 milj. *euro*, jo kopš 2018.gada 1.janvāra subsidētās elektroenerģijas nodoklis vairs netiek piemērots.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas (D.61), salīdzinot ar 2017.gadu, pieaugušas par 377,5 milj. *euro* jeb 16%. Sociālo apdrošināšanas iemaksu pieaugumu veicināja labvēlīga situācija darba tirgū – 2018.gadā pieauga gan nodarbināto skaits, gan darba samaksas vidējais apmērs, kā arī būtisku pieaugumu nodrošināja valdības lēmums paaugstināt sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi par 1 procentpunktu no 2018.gada 1.janvāra. Papildus iegūtie līdzekļi tika novirzīti atalgojuma paaugstināšanai veselības nozarē strādājošiem.

3.4.attēls. Vispārējās valdības ieņēmumi un izdevumi, % no IKP
(Datu avots: Eurostat, FM)

Vispārējās valdības budžeta izdevumi pieauga par 900 milj. *euro* jeb 8,8%, sasniedzot 11,1 miljardus *euro* jeb 37,7% no IKP. Lielāko pieaugumu nodrošināja izdevumi pamatkapitāla veidošanai (P.51G), kas pieauguši par 404,9 milj. *euro* jeb 34,2% un ko, savukārt, veicināja izdevumu pieaugums ES fondu investīciju projektiem. Kopējie izdevumi atalgojumam (D.1) 2018.gadā pieauguši par 219,2 milj. *euro* jeb 7,9% un pieaugumu pamatā noteica minimālās algas paaugstināšana no 2018.gada 1.janvāra, atalgojuma pieaugums pedagogiem un papildus finansējuma novirzīšana veselības nozarē strādājošo atalgojuma paaugstināšanai. Izdevumi starppatēriņam (P.2) pieauguši par 211,1 milj. *euro* jeb 13,7% un galvenais iemesls kāpumam bija izdevumu pieaugums precēm un pakalpojumiem Nacionālajos bruņotajos spēkos un pašvaldībās. Izdevumi sociālajiem pabalstiem (D.632 un D.62) pieauguši par 221,1 milj. *euro* jeb 7%, ko noteica izdevumu pieaugums pensijām un pārējiem sociālajiem pabalstiem. Izdevumu kāpumu ietekmēja vidējās pensijas un pabalstu apmēra kāpums, kā arī pensiju indeksācija ar 2018.gada 1.oktobri, piemērojot lielākus indeksus. Ņemot vērā veiksmīgo valsts parāda vadību un zemas procentu likmes, procentu izdevumi (D.41) samazinājušies par 18,5 milj. *euro* jeb 7,4%. Subsīdijas (D.3) pieaugušas par 149,2 milj. *euro* jeb 43,5%, kas saistīts ar papildus subsīdijām komersantiem, kas sniedz sabiedriskā transporta pakalpojumus, kā arī subsīdijām komersantiem, kas ražo atjaunojamās energoresursus.

Kapitālo transfertu (D.9) izdevumi 2018.gadā samazinājušies par 98,1 milj. *euro* jeb 59,1% ko būtiski ietekmēja 2017.gadā veiktais diskontētās atlīdzības maksājums 140 milj. *euro* apmērā par uzstādītajām elektroenerģijas jaudām atjaunojamās elektroenerģijas ražotājiem.

2018.gadā tika veikts līdzīgs maksājums 51,7 milj. *euro* apmērā, kas vidējā termiņā ļaus ietaupīt valsts budžeta līdzekļus. Kopš OIK ieviešanas maksa par elektroenerģiju nemitīgi auga, kā rezultātā Ekonomikas ministrijai atbilstoši valdības dotajam uzdevumam bija sagatavojusi risinājumu OIK turpmākajai pieauguma ierobežošanai pēc subsidētās elektroenerģijas nodokļa atcelšanas. Tādējādi 2017.gadā viens komersants, kurš saņēma garantētu maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu un kura uzstādītā elektriskā jauda bija lielāka par 100 MW, daļēji atteicās no atlikušajā periodā garantētās maksas par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto jaudu, saņemot diskontētu maksājumu, kas tika izteikts kā nākotnē negūto valsts atbalsta ieņēmumu diskontētā vērtība, piemērojot diskontēšanas faktoru 9% apmērā jaudas maksas samazinājumam, un turpmākajā atbalsta periodā ik gadu turpinot saņemt 25% no līdzšinējā atbalsta apmēra. Jāatzīmē, ka diskontētais maksājums (izņemot atlīdzības maksājumu 140 milj. *euro* apmērā) tiek proporcionāli atzīts kā vispārējās valdības budžeta izdevumi un attiecīgi komersanta ieņēmumi līdz atbalsta perioda beigām. Savukārt 2018.gadā veiktais darījums 51,7 milj. *euro* apmērā samazināja atlikušā vienreizējā maksājuma apjomu, ko līdz atbalsta perioda beigām saņems atjaunojamās elektroenerģijas ražotājs.

3.3. FISKĀLĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Vispārējās valdības budžeta prognozes **pie nemainīgas politikas** vidējam termiņam tika sagatavotas atbilstoši aktualizētajam makroekonomiskās attīstības scenārijam, kas ir pamatā ieņēmumu un izdevumu prognozēm. Tāpat prognozēs tika ņemti vērā apstiprinātie centrālās valdības bāzes izdevumi turpmākajiem trim gadiem, kā arī sagaidāmā attīstība vietējās valdības budžetā, ņemot vērā aktuālās tendences. Sagaidāms, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2019.gadā būs 0,5% no IKP un tas ir tādā pašā līmenī kā tika prognozēts, sagatavojot budžetu 2019.gadam. Vidējā termiņā vispārējās valdības budžetā scenārijā pie nemainīgas politikas, 2020.gadā tiek prognozēts deficīts 0,3% no IKP, 2021.gadā deficīts 0,4% apmērā no IKP un 2022.gadā pārpalikums 0,2% apmērā no IKP.

Atbilstoši prognozēm vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP 2019.gadā būs 36,2% no IKP, savukārt 2020.gadā, 2021. un 2022.gadā tas samazināsies attiecīgi līdz 35,9%, 35,4% un 34,9% no IKP. Ieņēmumu īpatsvara samazināšanos ietekmēs prognozēto ieņēmumu kritums lauku un zivsaimniecības programmu finansējumā, kas saistīts ar 2014. – 2020.gada plānošanas perioda noslēguma posmu. Tāpat samazinās iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu īpatsvars attiecībā pret IKP un budžetā plānotais saņemto dividenžu apmērs no publiskā sektora kapitālsabiedrībām. Sagaidāms, ka vispārējās valdības izdevumu īpatsvars IKP līdzīgi kā ieņēmumi vidējā termiņā ik gadu samazināsies, lai gan nominālā izteiksmē gan ieņēmumu, gan izdevumu apjoms pieaugs.

3.9. tabula. Vidējā termiņa budžeta scenārijs pie nemainīgas politikas

		2018	2019	2020	2021	2022
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-0,7	-0,5	-0,3	-0,4	0,2
Centrālā valdība	S.1311	-0,8	-0,9	-0,7	-0,7	-0,1
Vietējā valdība	S.1313	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,6	0,7	0,4	0,3	0,3
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	37,1	36,2	35,9	35,4	34,9
Kopējie izdevumi	TE	37,7	36,7	36,3	35,8	34,6
Procentu izdevumi	D.41	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente ¹⁷		0,7	0,5	0,4	0,3	0,2
Vienreizējie pasākumi ¹⁸			0,1			
Cikliski koriģētā bilance		-1,3	-1,1	-0,7	-0,6	0,1
Cikliski koriģētā primārā bilance		-0,5	-0,3	0,1	0,1	0,9
Strukturālā bilance ¹⁹		-1,3	-1,1	-0,7	-0,6	0,1

Centrālās valdības budžetā:

- 2019.gadā centrālās valdības budžetā pie nemainīgas politikas tiek plānots deficīts 0,9% apmērā no IKP, savukārt 2020. un 2021.gadā deficīts 0,7% no IKP apmērā, bet 2022.gadā deficīts 0,1% apmērā no IKP. 2019. un 2020.gadā ieņēmumu pieaugumu nodrošinās ražošanas un importa nodokļi, ko pamatā noteiks pievienotās vērtības nodokļa un akcīzes nodokļa ieņēmumu pieaugums.
- 2019.gadā centrālās valdības budžetā sagaidāms mērenāks kā 2018.gadā ieņēmumu un izdevumu pieaugums. Nodokļu ieņēmumu pieauguma apmērs vidējā termiņā ir svārstīgs gadu griezumā, ko nosaka plašās izmaiņas likumdošanā saistībā ar apstiprinātajiem nodokļu reformas pasākumiem. Jāatzīmē, ka uzņēmumu ienākuma nodokļa avansa maksājumu atcelšana būtiski ietekmēs uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu apjomu 2019.gadā, tiem, salīdzinot ar 2018.gada uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu apjomu, sarūkot par trešdaļu. Nodokļu ieņēmumu pieaugumu tempu turpinās ietekmēt prognozētais samazinājums ieņēmumos no īpašuma, ko galvenokārt veido saņemtie maksājumi par valsts kapitāla izmantošanu, kas skaidrojams ar to, ka 2021. un 2022.gada prognozēs nav ielānātas dividendes no AS "Latvenergo".
- Ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumos pēc relatīvi zemāka ieņēmumu līmeņa 2016. un 2017.gadā, kas skaidrojams ar iepriekšējā 2007. – 2013.gada ES fondu plānošanas perioda noslēgumu un jaunā 2014. – 2020.gada plānošanas perioda sākumu, 2018.gadā

¹⁷ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,38 (Datu avots: An update of the semi-elasticities of the budget balance based on new weights. Note to the attention of the members of the Output Gap Working Group).

¹⁸ Ieņēmumu daļa 18,2 milj. *euro* apmērā no Latvijas piešķirto emisijas kvotu izsolīšanas, kas notika 2018.gada novembrī un ir attiecināms uz apjoma pieaugumu ir iekļauta budžeta plāna projektā kā vienreizējs pasākums. Savukārt ieņēmumu pieaugums no šī darījuma, kas ir attiecināms uz cenas svārstībām 2019.gadā šajā budžeta plānā netiek uzskatīts par vienreizēju pasākumu.

¹⁹ Lai atvieglotu datu salīdzināmību, strukturālā bilance 2019. un 2020. gadā ir parādīta kopā ar nodokļu reformas neto ieņēmumu samazinājumu, attiecīgi 0,5% no IKP un 0,3% no IKP, kas ir īslaicīgs un Latvijas fiskālajā ietvarā tiek atzīts par vienreizējo pasākumu, bet EK šo efektu ietver strukturālajā bilancē, jo ieņēmumus samazinašos/izdevumus palielinošos pasākumus EK kā likums neatzīst par vienreizējiem/īslaicīgajiem pasākumiem.

bija vērojams straujāks palielinājums. Turpretī 2019.gadā sagaidāms, ka ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi būs tikai nedaudz augstāki kā 2018.gadā.

- Izdevumu pieaugumu centrālās valdības budžetā sekmē atalgojuma celšana mediķiem, kā arī 2019.gadā vienreizēju pabalstu izmaksa iekšlietu un arī tieslietu resora amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm pēc katriem pieciem nepārtrauktas izdienas gadiem. Lai nodrošinātu veselības nozares finansējuma palielinājumu, tostarp mediķu atalgojuma celšanai, no 2018.gada par 1 procentpunktu tika palielināta VSAOI likme, attiecīgos papildus ieņēmumus novirzot veselības nozares finansēšanai. Tādējādi, no VSAOI likmes palielināšanas, papildus ieņēmumos 2018.gadā saņemti un veselības nozarei novirzīti 85,6 milj. *euro*, bet 2019.gadā pamatbudžetā no VSAOI ieņēmumiem tiks saņemti vēl 97,8 milj. *euro*.
- Kapitālie izdevumi centrālās valdības budžetā 2019.gadā un turpmāk turpinās pieaugt, ko pozitīvi ietekmēs izdevumu aizsardzībai nodrošināšana 2% no IKP līmenī. Vidējā termiņā palielinās arī izdevumi iemaksām ES budžetā, kas saistāms ar IKP pieauguma apmēru. Procentu izdevumi 2019.gadā samazināsies, ņemot vērā 2018.gadā veikto aizņemšanos, pārfinansējot iepriekš uzņemtās valsts parāda saistības par zemākām procentu likmēm, kā arī aktualizējot vidējā termiņā plānotos aizņemšanās pasākumus finanšu tirgos.
- 2018.gadā ES fondu investīcijas centrālās valdības budžetā veiktas pēdējos gados augstākajā līmenī (719 milj. *euro*), savukārt 2019.gadā un visā vidējā termiņā ES fondu investīciju pieaugums netiek prognozēts, to apmēriem saglabājoties aptuveni 2018.gada līmenī.
- 2022.gadā centrālās valdības budžetā tiek plānots, ka kopējais izdevumu apmērs nomināli saglabāsies aptuveni 2021. gada līmenī. Tas skaidrojams ar to, ka attiecībā uz 2022.gadu šobrīd nav pieņemti saistoši lēmumi par papildus resursu piešķiršanu. Vienlaikus izdevumi aizsardzībai arī 2022.gadā tiek prognozēti 2% no IKP līmenī. Centrālās valdības budžeta bilance pie nemainīgas politikas, salīdzinot ar 2021.gadu, būtiski uzlabosies.

Sociālās nodrošināšanas fondā:

- Ieņēmumi, ko pamatā veido sociālās apdrošināšanas iemaksas, turpinās uzrādīt pieaugumu. 2019.gadā prognozēts, ka ieņēmumi palielināsies par 7,5%.
- Sociālās nodrošināšanas fondā kopš 2014.gada katru gadu veidojas pārpalikums un pārpalikums tiek prognozēts arī 2019.gadā un vidējā termiņā. Paredzams, ka 2019.gadā pārpalikuma apmērs sociālās nodrošināšanas fondā būs augstāks par 2018.gada pārpalikumu, bet vidējā termiņā tā apmērs samazināsies, ko ietekmēs arvien pieaugošie izdevumi pensijām un pārējiem sociālajiem pabalstiem.
- Izdevumi 2019.gadā būs par 7,2% augstāki kā 2018.gadā. No 2020.gada ir sagaidāms straujāks izdevumu pieaugums, ņemot vērā vidējās darba samaksas kāpumu, kas ietekmē izmaksāto pensiju un pabalstu vidējā apmēru, prognozētās izmaiņas pensiju un pabalstu saņēmēju skaitā un ņemot vērā izmaiņas likumdošanā, kas stājušās spēkā gan 2019.gadā, gan arī pirms tam, un turpinās ietekmēt izdevumu apmēru vidējā termiņā:
 - No 2014.gada pakāpeniski palielinās pensionēšanās vecums – ik gadu par trim mēnešiem, līdz 2025.gadā tiks sasniegts 65 gadu vecums. Tiesības uz valsts vecuma pensiju 2019.gadā būs personām, kuras sasniegušas 63 gadu un 6 mēnešu vecumu. Personām, kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, ir tiesības pensionēties priekšlaicīgi – divus gadus pirms vispārējā

- pensionēšanās vecuma sasniegšanas, tātad 2019.gadā pensionēties priekšlaicīgi var personas, kuras sasniegušas 61 gadu un 6 mēnešu vecumu;
- No 2017.gada ir pagarināts kvalifikācijas periods tiesību noteikšanai uz bezdarbnieka pabalstu no 9 mēnešiem 12 mēnešu periodā uz 12 mēnešiem 16 mēnešu periodā, ieviešot kvalifikācijas periodu tiesību noteikšanai uz slimības pabalstu, kā arī citas izmaiņas, lai ierobežotu bezdarbnieku un slimības pabalstu izmaksu kārtības sistemātisku negodprātīgu izmantošanu;
 - No 2018.gada personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir mazāks par 15 gadiem un kurām nav tiesību uz valsts vecuma pensiju, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumu, sasniedzot noteikto pensionēšanās vecumu, tiek piešķirts un no valsts pamatbudžeta līdzekļiem izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts;
 - 2018.gada 1.oktobrī tika pārskatītas (indeksētas) vecuma, invaliditātes, izdienas, apgādnieka zaudējuma pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuras piešķirtas (pārreķinātas) līdz 2018.gada 30.septembrim un kuru apmērs nepārsniedz 382 *euro*, bet tām pensijām un apdrošināšanas atlīdzībām, kuru apmērs pārsniedz 382 *euro*, indeksē tikai tās daļu – 382 *euro*. Vienlaikus indeksa aprēķina formulā, kuru veido faktiskais PCI un apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procenti, ņemtas vērā šādas izmaiņas. Ja personas apdrošināšanas stāžs ir no 30 līdz 39 gadiem, tad aprēķina formulā tiek ņemti 60% algas pieauguma (iepriekš 50%), savukārt, ja apdrošināšanas stāžs ir 40 un vairāk darba gadi, tad 70% no reālā algu pieauguma (iepriekš 50%);
 - No 2019.gada 1.oktobra vecuma pensijām, kas aprēķinātas par 45 un vairāk gadu apdrošināšanas stāžu, pensiju indeksācijā piemēros faktisko patēriņa cenu indeksu un 80% (iepriekš 70%) no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem;
 - No 2019.gada 1.oktobra piemaksas apmēru par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995.gada 31.decembrim (1,50 *euro* pensijām, kas piešķirtas līdz 1996.gadam, un 1 *euro* pensijām, kas piešķirtas no 1997.gada), pārskatīs, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem;
 - No 2019.gada pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam, kurš ir Latvijas Republikas vecuma, invaliditātes, izdienas vai speciālās valsts pensijas saņēmējs, piešķir pabalstu 50% apmērā no mirušajam laulātajam piešķirtās pensijas (ieskaitot piemaksu pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995.gada 31.decembrim), un ir tiesības saņemt pabalstu 12 mēnešus no pensijas saņēmēja nāves dienas;
 - No 2020.gada tiek paredzēta fondēto pensiju kapitāla mantošana. Fondēto pensiju shēmas dalībniekam būs tiesības izvēlēties, kā tiks izmantots viņa fondētās pensijas kapitāls, ja šis dalībnieks nomirst pirms vecuma pensijas pieprasīšanas dienas. Uzkrāto fondēto pensiju kapitālu varēs ieskaitīt valsts pensiju speciālajā budžetā vai pievienot fondēto pensiju shēmas dalībnieka norādītās personas fondētās pensijas kapitālam, vai to varēs mantot Civillikumā noteiktajā kārtībā. Vienlaikus ar šiem grozījumiem stāsies spēkā izmaiņas, kad par personām, kuras saņem maternitātes, paternitātes, bezdarbnieka, slimības pabalstu, un personām ar invaliditāti no valsts speciālā budžeta veiktās pensiju apdrošināšanas iemaksas pensiju 2.līmenī turpmāk tiks novirzītas uz 1.līmeni.

Vietējās valdības budžetā:

- 2019.gadā tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžetā veidosies 0,3% no IKP deficīts. Ņemot vērā neapliekamā minimuma un atvieglojumu par apgādājamajiem palielināšanu 2019.gadā, iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumi vietējās valdības budžetā, kas ir galvenais ieņēmumu avots, pieaugs mēreni un būs aptuveni 2018.gada līmenī. Zemāku deficītu kā 2018.gadā nodrošinās straujāks centrālās valdības transfertu apjoma palielinājums, tai skaitā speciālā dotācija no valsts pamatbudžeta – kompensācija par nodokļu reformas negatīvo efektu uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem. Kompensācijas apmērs nodrošinās pašvaldību nodokļu ieņēmumus 19,6% apmērā (19,4% – 2019.gadā) no faktiskajiem kopbudžeta nodokļu ieņēmumiem, neieskaitot VSAOI valsts pamatbudžetā veselības aprūpes finansēšanai.
- Kapitālo izdevumu augstais līmenis 2018.gadā nozīmē, ka ES fondu 2014. – 2020.gada plānošanas perioda vidus posms ir sasniegts un turpmākajos gados vietējās valdības budžetā kapitālie izdevumi tiek prognozēti zemākā līmenī. 2018.gadā pašvaldību kapitālie izdevumi palielinājās gan pamatfunkcijām, gan ES līdzfinansētajiem projektiem, un sagaidāms, ka 2019.gadā un vidējā termiņā kopumā kapitālie izdevumi samazināsies, ņemot vērā gan mazāku ES fondu projektu īstenošanas intensitāti, gan stingrākus līdzfinansējuma nosacījumus pašvaldībām pārējo projektu īstenošanai. Pašvaldību budžeta līdzfinansējumam sākot ar 2019.gadu projektiem, kas nav ES fondu projekti un izglītības iestāžu investīciju projekti, kur tiek piemēroti īpaši nosacījumi, ir jābūt ne mazākam kā 25%.
- Atbilstoši prognozēm 2019.gadā un vidējā termiņā turpinās pieaugt izdevumi atlīdzībai, precēm un pakalpojumiem, kā arī subsīdijām un dotācijām. Savukārt izdevumi sociālajiem pabalstiem lielākoties būs bez ievērojamām pārmaiņām, aptuveni 2018.gada līmenī. Vienlaikus, 2019.gadā un vidējā termiņā vietējās valdības budžeta izdevumus, pēc EKS 2010 metodoloģijas, samazina maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta faktiskās būvniecības laikā.

Atbilstoši fiskālās disciplīnas nosacījumiem, maksimāli pieļaujama vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts un no tā izrietošais nominālais deficīts tiek noteikts izmantojot lejupvērsto budžeta plānošanas metodi, kas nodrošina tādu bilances mērķu noteikšanu, kas atbilst gan FDL, gan SIP prasībām. Saskaņā ar šiem nosacījumiem uz Stabilitātes programmas sagatavošanas brīdi 2020. un 2021.gadā vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams mazāks deficīts, savukārt 2022.gadā – lielāks deficīts nekā tiek paredzēts scenārijā pie nemainīgas politikas, proti, 2020. un 2021. gadā fiskālā telpa ir negatīva, turpretī 2022.gadā – pozitīva. Līdz ar to, ja pašreizējā brīdī tiktu izstrādāts nākamais gadskārtējais valsts budžeta likums un Ietvara likums, MK 2020. un 2021.gadā būtu jāpieņem diskrecionārie lēmumi samazinot vispārējās valdības budžeta izdevumus un/vai palielinot ieņēmumus, attiecīgi par 0,04% no IKP un 0,23% no IKP. Savukārt 2022.gadā valdības rīcībā būtu pieejami resursi 0,48% no IKP apmērā budžeta prioritāšu finansēšanai. Visos gados nosakot fiskālo telpu tiek ņemta vērā FDL definētā minimālā fiskālā nodrošinājuma rezerve 0,1% no IKP apmērā.

Attiecīgi fiskālās attīstības scenārijs paredz vispārējās valdības budžeta deficītu 2019.gadā 0,5% no IKP, 2020.gadā 0,4% no IKP, 2021.gadā 0,2% no IKP un 2022.gadā 0,3% no IKP.

3.10. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs, % no IKP

		2018	2019	2020	2021	2022
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
Centrālā valdība	S.1311	-0,8	-0,9	-0,8	-0,5	-0,6
Vietējā valdība	S.1313	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,6	0,7	0,4	0,3	0,3
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	37,1	36,2	35,9	35,4	34,9
Kopējie izdevumi	TE	37,7	36,7	36,4	35,6	35,2
Procentu izdevumi	D.41	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente²⁰		0,7	0,5	0,4	0,3	0,2
Vienreizējie pasākumi²¹			0,1			
Cikliski koriģētā bilance		-1,3	-1,1	-0,8	-0,5	-0,5
Cikliski koriģētā primārā bilance		-0,5	-0,3	0,0	0,3	0,3
Strukturālā bilance²²		-1,3	-1,1	-0,8	-0,5	-0,5

Fiskālās attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka 2020. un 2021.gadā nepieciešamā budžeta konsolidācija tiek veikta uz centrālās valdības izdevumu samazināšanas rēķina, savukārt 2022.gadā pieejamā fiskālā telpa tiek izmantota centrālās valdības papildus izdevumiem. Tiek pieņemts, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek izlietota – t.i., iestājas fiskālie riski 0,1% no IKP apmērā. Tā kā lēmumi par budžeta attīstības sadaļu tiek pieņemti budžeta veidošanas procesā un pašlaik tie nav zināmi, nepieciešamais izdevumu samazinājums 2020. un 2021.gadā un izdevumu palielinājums 2022.gadā tiek veikts proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgtas sekojošas izdevumu kategorijas: procentu izdevumi un kapitālo izdevumu transferti. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka budžeta attīstības daļas lēmumi uz šīs izdevumu kategorijas neskar.

²⁰ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,38 (Datu avots: An update of the semi-elasticities of the budget balance based on new weights. Note to the attention of the members of the Output Gap Working Group).

²¹ Ieņēmumu daļa 18,2 milj. *euro* apmērā no Latvijai piešķirto emisijas kvotu izsolišanas, kas notika 2018.gada novembrī un ir attiecināms uz apjoma pieaugumu ir iekļauta budžeta plāna projektā kā vienreizējs pasākums. Savukārt ieņēmumu pieaugums no šī darījumā, kas ir attiecināms uz cenas svārstībām 2019.gadā šajā budžeta plānā netiek uzskatīts par vienreizēju pasākumu.

²² Lai atvieglotu datu salīdzināmību, strukturālā bilance 2019. un 2020. gadā ir parādīta kopā ar nodokļu reformas neto ieņēmumu samazinājumu, attiecīgi 0,5% no IKP un 0,3% no IKP, kas ir īslaicīgs un Latvijas fiskālajā ietvarā tiek atzīts par vienreizējo pasākumu, bet EK šo efektu ietver strukturālajā bilancē, jo ieņēmumus samazinošos/ izdevumus palielinošos pasākumus EK parasti neatzīst par vienreizējiem/ īslaicīgajiem pasākumiem.

3.11.tabula. Fiskālā telpa

	2020	2021	2021
Vispārējās valdības budžeta bilances mērķis, % no IKP	-0,4	-0,2	-0,3
Vispārējās valdības budžeta bilance pie nemainīgas politikas, % no IKP	-0,3	-0,4	0,2
Fiskālā nodrošinājuma rezerve, % no IKP	0,1	0,1	0,1
Fiskālā telpa, % no IKP	-0,04	-0,23	0,48
Fiskālā telpa, milj. euro	-11,9	-81,1	176,3

3.4. VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJA TERMIŅA ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar operatīvo novērtējumu vispārējās valdības parāds atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai 2018.gada beigās sasniedza 36% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē valsts parāds, kas 2018.gada beigās bija 10,0 mljrd. *euro*²³, kopš 2017.gada beigām pieaugot par 0,5 mljrd. *euro*. 2018.gadā veikta 2008.gadā emitēto eiroobligāciju atmaksa 400 milj. *euro* apmērā un iekšējā aizņēmuma obligāciju dzēšana 220,9 milj. *euro* apmērā, izmantojot 2017.gadā starptautiskajos finanšu tirgos emitēto eiroobligāciju resursus. 2018.gadā tika veiktas eiroobligāciju emisijas par kopējo summu 1,0 mljrd. *euro*, nodrošinot resursus gan kārtējā, gan nākamā gada finansēšanas vajadzībām, t.sk. 2019.gada pirmajā pusē plānotajai valsts parāda atmaksai (iekšējā aizņēmuma obligāciju dzēšanai februārī 229,8 milj. *euro* apmērā un EK aizdevuma atmaksai aprīlī 500 milj. *euro* apmērā).

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģiju valsts parāda un naudas līdzekļu vadības mērķis ir savlaicīgi nodrošināt finanšu resursu pieejamību finansēšanas nepieciešamības segšanai ar zemām valsts parāda apkalpošanas izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un vienlaikus sekmējot iekšējā finanšu tirgus attīstību. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

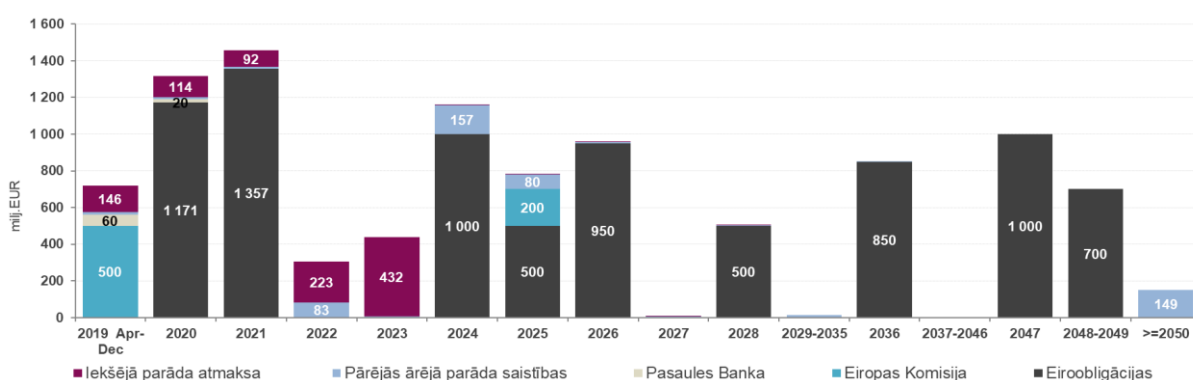
Valsts kredītreitinga stabilizēšanās A reitinga grupā, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un pārliecība par Latvijas attīstību ilgtermiņā ļauj valstij aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem. To apliecina arī 2018.gadā veiktie aizņēmuma darījumi starptautiskajos finanšu tirgos, maijā un septembrī emitējot eiroobligācijas par kopējo summu 1,0 mljrd. *euro*, t.sk. 10 gadu eiroobligācijas ar dzēšanas termiņu 2028.gadā 500 milj. *euro* apmērā, fiksējot kupona likmi 1,125%, un divi papildu laidieni 30 gadu obligācijām ar dzēšanas termiņu 2047.gadā 500 milj. *euro* apmērā un iepriekš fiksētu kupona likmi 2,250%.

Iekšējā tirgū 2018.gadā tika uzsāktas divas jaunas 5 gadu obligāciju programmas. Janvārī uzsāktā 5 gadu obligāciju programma 2018.gada beigās bija likvidākā apgrozībā esošā valsts iekšējo vērtspapīru programma, sasniedzot 250 milj. *euro*, bet novembrī uzsāktā jauna 5 gadu obligāciju programma, kas turpinās arī 2019.gadā, 2018.gada beigās sasniedza 80 milj.

²³ Ņemot vērā Valsts kases administrētajiem ārējiem aizņēmumiem un parāda vērtspapīriem piesaistīto atvasināto finanšu instrumentu valūtas rezultātu

euro. Likvīda apjoma vērtspapīru programma sekmē vērtspapīru apgrozību otrreizējā tirgū, kas, savukārt, pozitīvi ietekmē vērtspapīru izcenošanu sākotnējā tirgū. Pieprasījums pēc Latvijas valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīriem 2018.gadā saglabājās augsts, līdz ar to investoru konkurence visās izsolēs nodrošināja resursu piesaisti ar finansiāli izdevīgiem nosacījumiem. Vērtspapīru likmes izsolēs saglabājās tuvu vēsturiski zemākajiem līmeņiem, kas skaidrojams gan ar primāro dīleru aktīvu piedalīšanos izsolēs, gan Latvijas kredītiestāžu augsto likviditāti, kā arī Eiropas Centrālās bankas vērtspapīru uzpirkšanas programmas turpināšanu līdz 2018.gada beigām.

Nemot vērā līdz 2019.gada 31.martam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku, 2019.gada aprīlī – 2022.gada decembrī pārfinansējamo valsts parāda saistību apjoms ir 3,8 mljrd. *euro* (skat. 3.5.attēlu). Ievērojamu daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas, kā arī starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Pasaules Bankas un EK, kura atmaksai resursi jau ir nodrošināti.

3.5.attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks
(līdz 2019.gada 31.martam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

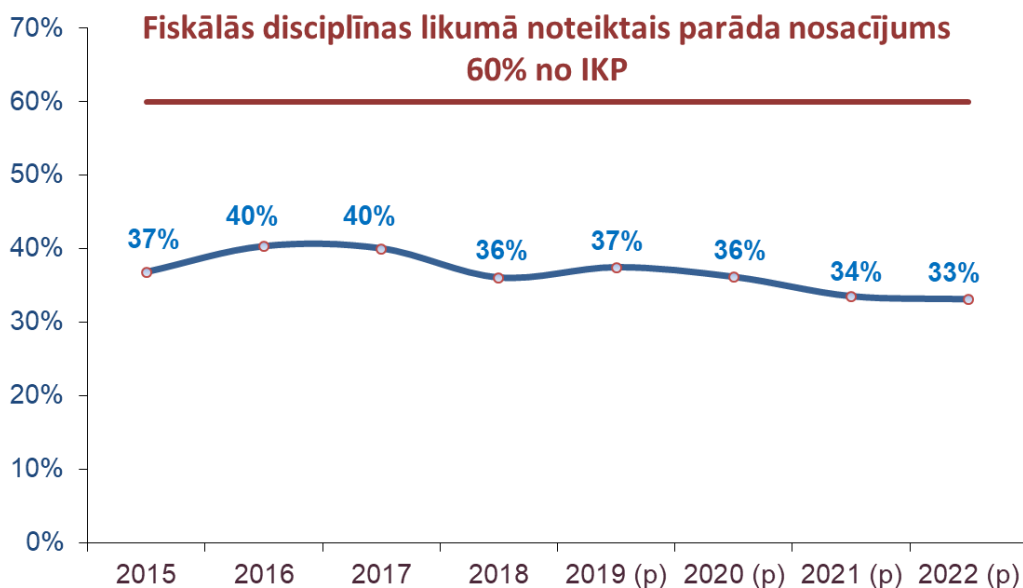
* nav iekļauti sektori S130130, S130140, S130330, S130340, kā arī pieprasījuma un īstermiņa noguldījumi; aprēķinos izmantoti ECB 29.03.2019. noteiktie valūtu kursi

Kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai 2019. – 2021.gadā plānots veikt savlaicīgu aizņemšanos finanšu tirgos, lai, nodrošinot valsts parāda pārfinansēšanas riska vadību atbilstoši Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģijai, pārfinansētu uzņemtās valsts parāda saistības ar aizņēmumu likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem. Investoru uzticība Latvijas valsts kredīspējai un stabils investīciju kategorijas valsts kredītreitings nodrošina stabilu pamatu uzņemto parāda saistību sekmīgai pārfinansēšanai turpmākajos gados.

Nemot vērā stratēģisku pieeju aizņemšanās pasākumu organizēšanā, lai nodrošinātu valsts parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un valsts parāda vadības izdevumu optimizēšanu vidējā termiņā un ilgtermiņā, tuvākajos gados ārējā aizņēmuma instrumenti joprojām veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. VK, 2019.gada februārī emitējot jaunas 30 gadu obligācijas 700 milj. *euro* apmērā ar fiksētu kupona (procentu) likmi 1,875%, labvēlīgā finanšu tirgus situācijā ar izdevīgiem nosacījumiem ir piesaistījusi lielāko daļu no 2019.gada plānotā aizņemšanās apjoma starptautiskajos finanšu tirgos, nodrošinot resursus gan kārtējā gada finansēšanas vajadzībām, gan 2020.gada janvārī plānotajai ASV dolāros denominētu eiroobligāciju dzēšanai 533,5 milj. *euro* ekvivalentā. Aizņēmumus starptautiskajos tirgos arī turpmāk plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos, veicot vidēja termiņa un ilgtermiņa etalona eiroobligāciju emisijas galvenokārt Eiropas finanšu tirgū,

kā arī vēršoties pie citu reģionu investoriem. Iekšējā finanšu tirgū arī turpmāk plānots uzturēt pieprasījumam atbilstošu vērtspapīru piedāvājumu primāro dīleru sistēmas ietvaros, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus aktivitāti un likviditāti.

2018.gadā ir iezīmējusies vispārējās valdības parāda samazināšanās tendence, ko sekmēja gan IKP izaugsme, gan valsts parāda tendences, gan pie vispārējās valdības pieklasificēto uzņēmumu parādsaistību samazinājums. Turpinot ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu, vidējā termiņā prognozējama vispārējās valdības parāda līmeņa stabilizēšanās un turpmākā samazināšanās attiecībā pret IKP, pārliecinoši ievērojot Fiskālās disciplīnas likumā noteikto parāda nosacījumu (skat. 3.6.attēlu).

3.6.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)
p -prognoze

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. MAKROEKONOMISKĀ SCENĀRIJA RISKI

Makroekonomiskās attīstības vidējā termiņa scenārija pamatā ir konservatīvi pieņēmumi par ekonomisko attīstību vidējā termiņā, ņemot vērā, ka ekonomika pašlaik ir biznesa cikla augstākajā punktā. Makroekonomiskās attīstības scenārija augšup un lejupvērstie riski kopumā ir sabalansēti.

FM, izstrādājot savas makroekonomisko rādītāju prognozes vidējam termiņam, ir identificējusi un izvērtējusi vairāku iekšējās un ārējās vides riskus, kuriem īstenojoties, ekonomikas izaugsme Latvijā var izrādīties straujāka vai lēnāka, nekā paredzēts bāzes scenārijā. Balstoties uz zemāk apskatītajiem makroekonomiskajiem riskiem, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji 2019. – 2022.gadam. Tiek pieņemts, ka scenāriji sāk īstenoties 2019.gada otrajā pusgadā, jo 2019.gadā turpinās 2018.gada ekonomikas attīstības trends. Tādējādi risku maksimālā ietekme tiek prognozēta 2020.gadā, savukārt 2022.gadā ekonomiskā izaugsme atgrieztos prognozēto tempu apmērā.

Pozitīvie riski pašlaik vairāk attiecas uz vidējo termiņu. Starp ārējiem faktoriem ir straujāka, nekā prognozēts, ekonomiskās situācijas uzlabošanās ES un Latvijas tirdzniecības partnervalstīs. Iekšējie pozitīvie riski ir saistīti ar investīciju straujāku attīstību Latvijā, balstoties uz uzņēmumu pašu resursiem un uzņēmējdarbības kreditēšanas atvēršanos, kā arī ar labvēlīgāku, nekā prognozēts, uzņēmumu ienākuma nodokļa atbrīvojuma reinvestētajai peļņai ietekmi uz investīciju dinamiku.

Negatīvie riski Latvijai pašlaik ir saistīti ar joprojām augsto ģeopolitisko nenoteiktību reģionā un augošajām protekcionalisma tendencēm pasaulē, kas var ierobežot globālās ekonomikas attīstību. Starp pasaulei kopumā aktuālākajiem vispārējiem riskiem varētu pieminēt arī augošās kredītu izmaksas, ASV pakāpeniski paaugstinot bāzes procentu likmes, kas īpaši nelabvēlīgi var skart attīstības valstis ar augstiem parādu līmeņiem ASV dolāros, kas piemēram jau izpaudās finanšu krīzē Turcijā, un augsto svārstīgumu pasaules finanšu tirgos. No iekšējiem riskiem jāmin ilgstoši zemais investīciju līmenis Latvijā, īpaši apstrādes rūpniecībā, kas ierobežo ekonomikas kopējās produktivitātes pieaugumu un ekonomikas potenciāla izaugsmi, kā arī iedzīvotāju skaita samazināšanās, kas ierobežo strādājošo resursus un kopā ar investīciju trūkumu veicina produktivitātes pieaugumam neatbilstošu darba samaksas kāpumu.

4.2. JUTĪGUMA ANALĪZE

4.2.1. Optimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku. FM prognozes tradicionāli ir piesardzīgas, un pēdējos divos gados ekonomikas izaugsme bija straujāka nekā prognozēts. Papildus tam, iepriekš prognozētie ekonomikas izaugsmi bremsējošie faktori nepiepildījās, piemēram, finanšu sektora reorganizācijas negatīvā ietekme 2018.gadā nebija tik spēcīga kā prognozēts. Līdz ar to pastāv iespēja, ka ekonomiskā izaugsme arī 2019.gadā varētu būt straujāka nekā prognozēts. Arī vidējā termiņā, lai arī ar mazu varbūtību, tomēr pastāv iespēja, ka ekonomiskā izaugsme ES un Latvijas tirdzniecības partnervalstīs ir straujāka nekā prognozēts.

4.1.tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	7,7	7,0	5,9	5,5	1,3	1,2	0,4	0,0
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,0	3,6	3,1	2,9	0,8	0,6	0,2	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,5	4,3	4,0	3,6	0,2	0,7	0,4	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,0	3,5	3,0	3,0	0,4	0,5	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	9,0	7,0	5,2	5,0	1,3	1,0	0,2	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,1	4,4	4,4	3,9	0,9	0,3	0,4	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,0	5,9	5,8	4,9	0,3	0,7	0,8	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā, pieaugums faktiskajās cenās, %	7,5	7,0	6,5	6,0	1,0	1,5	1,5	1,0
Nodarbinātības pieaugums, %	0,8	0,2	-0,1	-0,1	0,3	0,1	0,0	0,0
Bezdarba līmenis, %	6,7	6,3	6,2	5,5	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1

Straujāka nekā prognozēts, ekonomiskās situācijas uzlabošanās ES un Latvijas tirdzniecības partnervalstīs nodrošinās straujāku eksporta pieaugumu no 2019.gada līdz 2021.gadam, kas varētu būt par attiecīgi 0,9 procentpunktiem, 0,3 procentpunktiem un 0,4 procentpunktiem augstāks nekā bāzes scenārijā.

Scenārijs paredz arī kredītēšanās atjaunošanos, ņemot vērā to, ka uzņēmumiem izsniegto kredītu apjoms ir nepārtraukti samazinājies kopš 2007.gada. Kopš pēdējās ekonomiskās recesijas Latvijā izsniegto kredītu apjoms samazinās un neveicina ekonomikas izaugsmi. Taču 2018.gadā izsniegto kredītu apjoma kritums būtiski palēninās, un atbilstoši šim scenārijam izsniegto kredītu apjoms uzņēmumiem varētu pieaugt straujāk nekā prognozēts bāzes scenārijā.

Tādējādi investīciju pieaugums 2019.gadā varētu būt par 1,3 procentpunktiem augstāks, 2020.gadā par 1 procentpunktu un 2021.gadā par 0,2 procentpunktiem augstāks nekā bāzes scenārijā. Turklāt uzņēmumu ienākuma nodokļa atbrīvojums reinvestētajai peļņai var pozitīvāk ietekmēt investīciju dinamiku, t.sk. balstoties uz uzņēmumu pašu resursiem.

Straujāka ekonomiskā aktivitāte veicinās darba algu un nodarbinātības pieaugumu, bezdarbam samazinoties straujāk nekā bāzes scenārijā un sasniedzot 5,5% 2022.gadā. Ņemot vērā augošo vidējās algas lielumu, nevar izslēgt arī būtisku emigrācijas samazināšanos. Šo faktoru ietekmē privātais patēriņš varētu augt straujāk vidēji par 0,5 procentpunktiem.

Rezultātā optimistiskā scenārija gadījumā Latvijas IKP izaugsme salīdzināmās cenās 2019.gadā būtu par 0,8 procentpunktiem, 2020.gadā par 0,6 un 2021.gadā par 0,2 procentpunktiem straujāka nekā bāzes scenārijā.

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu. Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kurā palielinās nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, kā arī samazinās procentu izdevumi, uzlabotos vispārējās valdības budžeta bilance. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju optimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2019.gadā samazinātos par 144,9 milj. *euro* jeb 0,5 procentpunktu no IKP. Savukārt 2020., 2021. un 2022.gadā vispārējās valdības bilance uzlabotos attiecīgi par 0,8 (263,9 milj. *euro*), 0,9 (320,9 milj. *euro*) un 0,9 (349,1 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Galvenokārt izmaiņas būtu vērojamas nodokļu ieņēmumos, kur tie nozīmīgākajā apmērā palielinātos valsts pamatbudžetā.

4.2.tabula. Optimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. euro

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-0,1	0,4	0,7	0,6	0,5	0,8	0,9	0,9
Vispārējās valdības budžeta bilance	-23,5	130,6	239,5	226,7	144,9	263,9	320,9	349,1
Nodokļu ieņēmumi	9 183,9	9 919,5	10 496,4	11 033,2	136,9	248,0	298,2	313,6
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	1 770,3	1 769,5	1 852,6	1 948,3	27,9	46,7	55,4	57,3
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	194,5	359,8	381,7	403,5	3,1	9,5	11,4	12,1
<i>PVN</i>	2 703,0	2 919,8	3 133,6	3 326,8	42,6	77,0	93,8	99,6
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas²⁴</i>	2 874,8	3 089,8	3 285,3	3 458,9	45,3	81,5	98,3	103,6
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 142,4	1 264,3	1 313,5	1 351,5	18,0	33,3	39,3	40,0
Nenodokļu ieņēmumi	506,5	495,4	336,9	338,0	8,0	13,1	10,1	10,1
Procentu izdevumi	224,4	252,7	263,1	250,3	0,0	-2,8	-12,6	-25,4
Vispārējās valdības parāds²⁵	-	-	-	-	-1,3%	-3,5%	-6,3%	-8,9%

Īstenojoties ekonomiskās attīstības optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu palielināšanās ietekmē uzlabotos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Mazāki aizņēmumi izraisītu ietaupījumu procentu izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2020.gadā būtu par 2,8 milj. euro jeb 0,008% no IKP mazāki, 2021.gadā par 12,6 milj. euro jeb 0,035% no IKP un 2022.gadā attiecīgi par 25,4 milj. euro jeb 0,067% no IKP mazāki nekā bāzes scenārijā.

4.2.2. Pesimistiskais scenārijs

Ietekme uz ekonomiku. Atbilstoši pesimistiskajam scenārijam Latvijas ekonomika var piedzīvot straujāku pieauguma tempu kritumu, kas ir saistīts ar būtiski lēnāku ekonomikas izaugsmi tirdzniecības partnervalstīs. Tādēļ eksporta pieauguma tempi 2019. un 2020.gados varētu mazināties attiecīgi par 0,7 un 0,8 procentpunktiem. Eksporta pieaugumu bremsēs arī eksporta preču konkurētspējas mazināšanās, un varētu samazināties arī eksporta tirgus daļas.

Neskatoties uz samērā augsto ES struktūrfondu investīciju līmeni, privāto investīciju pieaugums ekonomikā var vājināties, kas nozīmētu, ka kopējās pamatkapitāla veidošanas pieaugums laikā no 2019.gada līdz 2020.gadam varētu būt attiecīgi par 1,7 un 1,0 procentpunktiem lēnāks nekā bāzes scenārijā.

Vienlaikus pastāv risks, ka atsevišķās nozarēs, tostarp finanšu pakalpojumos un transporta nozarēs attīstība ir nelabvēlīgāka, nekā sākotnēji prognozēts, radot nevēlamu spriedzi, vājinot patērētāju konfidenci un privāto patēriņu, kā arī samazinot pakalpojumu eksporta apjomus.

²⁴ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3.pensiju līmenī

²⁵ Izmaiņas pieauguma tempos salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, procentpunktos (%)

4.3.tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Riska scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
IKP pieaugums faktiskajās cenās, %	5,4	4,9	5,0	5,5	-0,9	-1,0	-0,5	0,0
IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,7	2,4	2,7	2,9	-0,5	-0,6	-0,2	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,8	3,0	3,5	3,6	-0,5	-0,6	-0,1	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,2	2,5	2,7	3,0	-0,4	-0,5	-0,3	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,1	4,1	2,9	4,1	-1,7	-1,0	-0,5	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,5	3,0	3,2	3,9	-0,7	-1,1	-0,8	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,6	4,2	4,0	4,9	-1,1	-1,0	-1,0	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā faktiskajās cenās, %	5,0	4,2	4,0	5,0	-1,5	-1,3	-1,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	0,0	-0,7	-0,3	-0,2	-0,5	-0,8	-0,2	-0,1
Bezdarba līmenis, %	7,4	7,9	7,7	7,0	0,5	1,4	1,4	1,4

Kopumā atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, mazinoties iedzīvotāju ienākumiem, nodarbināto darba samaksas pieaugums 2019. un 2020.gadā būtu vidēji par 1,2 procentpunktiem mazāks. Līdz ar to arī privātā patēriņa pieaugums 2019. un 2020.gadā būtu vidēji par 0,5 procentpunktiem mazāks nekā paredzēts bāzes scenārijā.

Pesimistiskā scenārija gadījumā reālā IKP izaugsme 2019.gadā būtu par 0,5 procentpunktiem lēnāka nekā pamata scenārijā un 2020.gadā par 0,6 procentpunktiem lēnāka.

Ietekme uz vispārējās valdības budžetu. Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, būtiski samazinātos nodokļu ieņēmumi, pasliktinātos vispārējās valdības budžeta bilance. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju pesimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2019.gadā pieaugtu par 48,1 milj. *euro* jeb 0,2 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2020., 2021. un 2022.gadā vispārējās valdības bilance pasliktinātos attiecīgi par 0,4 (138,3 milj. *euro*), 0,6 (192,8 milj. *euro*) un 0,6 (209,8 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar pamata scenāriju. Nomināli vispārējās valdības deficīts 2019.gadā pieaugtu līdz 0,7% no IKP, 2020. un 2021.gadā līdz 0,8% no IKP, bet 2022.gadā līdz 0,9% no IKP.

4.4.tabula. Pesimistiskā scenārija ietekme uz vispārējās valdības budžetu, milj. *euro*

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-0,7	-0,8	-0,8	-0,9	-0,2	-0,4	-0,6	-0,6
Vispārējās valdības budžeta bilance	-216,5	-271,6	-274,2	-332,2	-48,1	-138,3	-192,8	-209,8
Nodokļu ieņēmumi	9 001,6	9 541,0	10 017,7	10 529,8	-45,4	-130,5	-180,5	-189,8
<i>Iedzīvotāju ienākuma nodoklis</i>	1 733,1	1 698,2	1 763,6	1 854,7	-9,3	-24,6	-33,6	-35,3
<i>Uzņēmuma ienākuma nodoklis</i>	190,4	345,3	363,4	384,1	-1,0	-5,0	-6,9	-7,3
<i>PVN</i>	2 646,3	2 802,3	2 983,1	3 167,0	-14,1	-40,5	-56,8	-60,2

	Pesimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
<i>Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas²⁶</i>	2 814,5	2 965,5	3 127,5	3 293,0	-15,0	-42,9	-59,5	-62,4
<i>Akcīzes nodoklis</i>	1 119,4	1 213,4	1 250,4	1 287,2	-6,0	-17,6	-23,8	-24,4
Nenodokļu ieņēmumi	495,9	475,4	320,7	321,8	-2,6	-6,9	-6,1	-6,1
Procentu izdevumi	224,1	256,4	281,9	289,6	0,0	0,9	6,2	13,9
Vispārējās valdības parāds²⁷	-	-	-	-	0,4%	1,6%	3,3%	4,9%

Īstenojoties ekonomiskās attīstības pesimistiskākajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu samazināšanās ietekmē pieaugtu valsts budžeta deficīts, kā rezultātā palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Papildus aizņemšanās izraisītu procentu izdevumu pieaugumu. Pesimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2020.gadā būtu par 0,9 milj. *euro* jeb 0,003% no IKP lielāki, 2021.gadā par 6,2 milj. *euro* jeb 0,018% no IKP un 2022.gadā attiecīgi par 13,9 milj. *euro* jeb 0,039% no IKP lielāki nekā bāzes scenārijā.

Saskaņā ar LBFV 25.panta (2²) daļu, gadījumā, ja triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un ne-nodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības, finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK noteiktam periodam aizkavēt vai samazināt asinējumus, ja šāda darbība nav pretrunā ar Satversmi, likumiem un MK noteikumiem. Tādējādi normatīvos tiek paredzēts regulējums gadījumiem, kas var iestāties pesimistiskā scenārijā.

Pesimistiskā scenārija iestāšanās gadījumā ekonomiskās izaugsmes tempi samazinātos, kas vienlaikus nozīmētu arī samazinājumu atsevišķās izdevumu pozīcijās, kuras piesaistītas IKP, piemēram, zemāki IKP pieauguma tempi nozīmētu zemākas iemaksas ES budžetā, tāpat arī mazākus izdevumus aizsardzības resorā.

4.3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCES UN PARĀDA PROGNOŽU SALĪDZINĀJUMS AR LATVIJAS STABILITĀTES PROGRAMMU 2018. – 2021.GADAM

IKP pieaugums 2018.gadā bija būtiski straujāks, nekā to paredzēja Latvijas Stabilitātes programmas 2018. – 2021.gadam scenārijs. Straujāka ekonomikas izaugsme 2018.gadā bija saistīta galvenokārt ar spēcīgāku, nekā prognozēts, investīciju aktivitātes pieaugumu, bruto pamatkapitāla veidošanai palielinoties par 16,4%, kā ar labvēlīgāku, nekā prognozēts, attīstību atsevišķās ekonomikas nozarēs, tostarp transportā un finanšu pakalpojumos. Arī sabiedriskā patēriņa pieaugums 2018.gadā bija nedaudz straujāks, nekā paredzēja Latvijas Stabilitātes programmas 2018. – 2021.gadam scenārijs. Savukārt privātā patēriņa un eksporta pieauguma tempi bija nedaudz zemāki nekā bija prognozēts iepriekšējās Stabilitātes programmas scenārijā.

Atbilstoši jaunākajam izaugsmes scenārijam IKP pieauguma prognoze 2019.gadam ir 3,2%, kas ir par 0,2 procentpunktiem mazāk, nekā paredzēja iepriekšējās Stabilitātes

²⁶ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3.pensiju līmenī

²⁷ Izmaiņas pieauguma tempos salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, procentpunktos (%)

programmas scenārijs. IKP pieauguma prognozes samazinājums saistīts galvenokārt ar ekonomiskās izaugsmes palēnināšanos pasaulē un Latvijas galvenajos ārējos tirgos, kā arī ar augsto 2018.gadā sasniegto bāzi. IKP pieauguma prognozes 2020. un 2021.gadam nav mainītas un saglabājas attiecīgi 3,0% un 2,9% līmenī.

4.5.tabula. Salīdzinājums ar 2018. – 2021.gada Stabilitātes programmas prognozēm

	EKS kods	2018	2019	2020	2021	2022
IKP pieaugums (%)	B1g					
2018.gads		4,0	3,4	3,0	2,9	-
2019.gads		4,8	3,2	3,0	2,9	2,9
Izmaiņas		0,8	-0,2	0,0	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2018.gads		-0,9	-0,9	-0,4	-0,4	-
2019.gads		-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
Izmaiņas		0,27	0,4	0,0	0,14	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2018.gads		38,4	37,4	38,0	35,6	-
2019.gads		36,1	37,4	36,1	33,5	33,1
Izmaiņas		-2,3	-0,0	-1,9	-2,1	-

Atbilstoši FM novērtējumam 2018.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts bija 0,7% no IKP, kas ir par 0,27% no IKP mazāks nekā prognozēts iepriekšējā Stabilitātes programmā. Zemāku deficītu noteica augstāki nodokļu ieņēmumi nekā prognozēts, īpaši uzņēmumu ienākuma nodoklis, kur ieņēmumi kāpuši straujāk nekā prognozēts, ņemot vērā deklarāciju datus par 2017.gada rezultātiem. Kā arī, salīdzinot ar iepriekšējo Stabilitātes programmu, izdevumi sociālajiem pabalstiem tika veikti mazākā apjomā, ņemot vērā, ka faktiskais slimības, bezdarbnieku un vecāku pabalstu saņēmēju skaits bija mazāks par prognozēto.

Aktualizētās vidēja termiņa prognozes paredz budžeta deficītu 2019.gadā 0,5% no IKP, 2020.gadā 0,4% no IKP, 2021.gadā 0,2% no IKP un 2022.gadā 0,3% no IKP. Vispārējās valdības budžeta deficīta prognozes ir balstītas uz aktualizētajiem strukturālās budžeta bilances mērķiem, kā arī ņemot vērā izmaiņas budžeta bilances cikliskajā komponentē.

5. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

5.1. VALSTS BUDŽETA LĪDZEKĻU EFEKTIVITĀTE UN IZLIETOJUMA KONTROLE

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi, pamatojoties uz Ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību Ietvara likumā noteiktajiem budžeta mērķiem un prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Finanšu ministrs arī ir atbildīgs par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām.

Finanšu ministrs gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī – par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Sākot ar 2016.gada 1.janvāri LBFV ir iekļauta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar budžeta sagatavošanas grafika apstiprināšanu. Savukārt finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniedz MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes procesā.

Tvērumā 2019.gadam ietverti trīs tematiskie bloki, kas paredz valsts budžeta programmu horizontālu pārskatīšanu, nozaru finansēšanas politiku pārskatīšanu un procesu un sistēmu pilnveidošanu (skat. 5.1.attēlā).

5.1.attēls: Izdevumu pārskatīšanas tvērums 2019.gadam.

Valsts budžetu veido budžeta programmas, kuru struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktās funkcijas. Tādējādi tiek veidota sasaiste budžeta izstrādei ar politikas plānošanu, jo viens no institūciju darbības stratēģijas uzdevumiem vidējā termiņā ir panākt, ka budžeta programmas nodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes katru gadu iekļauj budžeta pieprasījumos valsts budžeta programmu darbības rezultātus, kurus pēc iespējas veido attīstības plānošanas dokumentos plānotie darbības rezultāti un to rezultatīvie rādītāji. Jāatzīmē, ka 2017. un 2018.gadā ir veiktas izmaiņas, kas pilnveido budžeta paskaidrojumu saturu ar mērķi sniegt informāciju par valsts budžetu kā politikas realizācijas instrumentu, kā arī palielina budžeta paskaidrojumos esošās informācijas uztveramību. Būtiskākais jauninājums ir Politikas un resursu vadības karšu ieviešana, ar kuru palīdzību tiek sniegts priekšstats par nozaru politiku rezultātu sasniegšanā ieguldītajiem resursiem (finansu un cilvēkresursiem) un par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai.

Papildus jaunais budžeta formāts ir devis iespēju interaktīvā un uzskatāmā veidā informēt Latvijas iedzīvotājus par to, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta nodokļu maksātāju nauda un kādi rezultāti sagaidāmi. Ikvienam interesentam FM tīmekļvietnē ir pieejama:

- interaktīvā budžeta infografika, kas ļauj lietotājam iepazīties ar deviņām budžeta ieguldījuma jomām (piemēram, veselība, izglītība, sociālā aizsardzība u.c.) un tām novirzīto finansējumu, kā arī uzzināt detalizētu informāciju par ieguldījuma virzieniem katrā no nozarēm un finansējuma avotiem. Papildus tiek sniegta informācija par rezultātiem, kuri sagaidāmi no valsts budžeta finansējuma ieguldīšanas attiecīgajā jomā;
- vizualizēti ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžeti gan kopsavilkumā, gan detalizēti. Lietotājs var iepazīties ar ministriju un citu centrālo valsts iestāžu darbības

jomām un tām novirzīto finansējumu, kā arī gūt priekšstatu par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai. Tas tiek atspoguļots politikas un resursu vadības kartēs, kurās vienkopus ir sniegta iespējami aptveroša un raksturojoša informācija par nozares darbu attiecīgajā jomā – mērķis, tā sasniegšanā ieguldāmie resursi (angļu val. – *inputs*), sagaidāmie darbības rezultāti (angļu val. – *outputs*) un augstākā līmeņa sasniedzamie nozaru politikas un kvalitātes rādītāji (angļu val. – *outcomes*).

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina gan Politikas un resursu vadības kartēs norādīto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju, gan valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

LBFV nosaka sekojošus valsts budžeta izpildes organizatoriskos aspektus:

- valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem saskaņā ar gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem;
- budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus;
- valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK. Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības, no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas un kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK naudas līdzekļiem, kuri nav saņemti no valsts budžeta;
- ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK ceturkšņa pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asignējumu noteiktam periodam, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5% no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz

attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5% no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības;

- ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par šīs daļas 1.punktā minētā nosacījuma iestāšanos.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1% apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- lai segtu budžetam radušos zaudējumus, VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja: nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību; ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem; ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi; ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;
- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK atbilstoši Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likumam ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas, VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

5.2. IEŅĒMUMU STRUKTŪRAS UN SISTĒMAS EFEKTIVITĀTE

Ar 2018.gada 1.janvāri stājās spēkā *Nodokļu reforma*. *Nodokļu reformas* mērķis ir nodrošināt stabilu un prognozējamu nodokļu politiku vismaz līdz 2021.gadam, līdz ar to nozīmīgas papildu izmaiņas nodokļu politikā nav veiktas. Savukārt tās nedaudzās izmaiņas, kas veiktas pēc *Nodokļu reformas* apstiprināšanas, klasificējamas kā uzlabošanas un pilnveidošanas pasākumi.

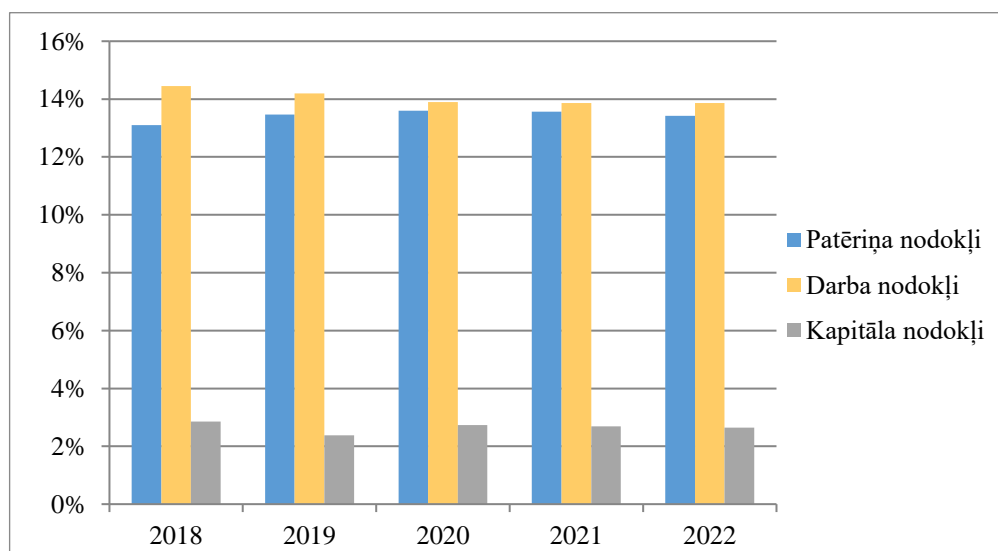
5.1.tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. euro

	Kods (EKS)	2018	2019	2020	2021	2022
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	4 063,5	4 427,1	4 722,0	4 958,6	5 161,8
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 157,7	2 047,4	2 193,0	2 297,4	2 422,1
3. Kapitāla nodokļi	D.91	12,9	15,5	6,2	7,0	7,8
4. Sociālās iemaksas	D.61	2 750,1	2 945,3	3 123,9	3 288,7	3 464,7
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	2 653,5	2 848,6	3 027,3	3 192,1	3 368,0

Pēdējos gados nodokļu politika tika vērsta uz darbaspēka nodokļu sloga un ienākumu nevienlīdzības samazināšanu.

Veikto izmaiņu rezultātā, darba nodokļu īpatsvars samazināsies no 47,5% 2018.gadā līdz 46,3% 2022.gadā, līdz ar to patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielināsies no 52,5% 2018.gadā līdz 53,7% 2022.gadā.

Līdz ar to arī darbaspēka nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2022.gadā, salīdzinot ar 2018.gadu, būs mazāks nekā patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars no IKP. Darba nodokļu ieņēmumi no IKP attiecīgajā periodā samazināsies par 0,6 procentpunktiem, bet patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumi no IKP palielināsies par 0,1 procentpunktu.

5.2.attēls. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Lai uzsvērtu *Nodokļu reformas* ietvaros pieņemto politikas izmaiņu nozīmīgumu, šī ziņojuma sadaļā tie tiek nodalīti no turpmākajā periodā pieņemtajiem lēmumiem. Taču arī tie tiek sadalīti divos blokos – 1) starpposmā starp *Nodokļu reformu* un 2019.gada budžetu pieņemtie pasākumi un 2) 2019.gada budžeta pakā virzītie pasākumi.

5.2.1. Nodokļu reformas pasākumi

5.2.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme no nodokļu reformas pasākumiem, milj. euro

	2018	2019	2020	2021	2022
Nodokļu atbalsta pasākums – iespēja laikā līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu*	28,0	-12,1	-16,0		
Ēnu ekonomiku mazinošie pasākumi	26,8	3,0	0,4		
Solidaritātes nodokļa reforma*	-19,9	0,0			
VSAOI likmes palielināšana par 1% punktu veselības finansēšanai*	85,6				
Diferencētā NM paaugstināšana, NM paaugstināšana pensionāriem, AAP paaugstināšana	-79,0	-56,6	-44,2		
Progresīvās IIN likmes ieviešana	-137,5				
Pārejas periods dividenžu izmaksai no iepriekšējo gadu nesadalītās peļņas IIN 10% apmērā*		74,4	-74,4		
Izmaiņas IIN dividenžu politikā*	4,2	-80,3			
Minimālās darba algas paaugstināšana līdz 430 euro mēnesī	28,8				
IIN kapitālam noteikšana 20% apmērā	11,3				
Patentmaksas režīma uzlabošana, nosakot vienotu patentmaksas apmēru	1,0				
Summas, kas nepārsniedz 80% no saimnieciskās darbības ieņēmumiem, iekļaušana saimnieciskās darbības izdevumos	19,9				
IIN piemērošana izložu vai azartspēļu laimestiem, kas pārsniedz 3 000 euro (izņēmums – 100 gades loterija)*	2,0				
Ierobežot MU darbības sliekšni līdz 40 000 euro gadā	4,2				
Attaisnoto izdevumu ierobežošana	9,4				
UIN reforma (reinvestētā peļņa)*	-235,1	114,4			
UIN avansa maksājumi 2018.gada 1.pusgadā*	113,5	-113,5			
Azartspēļu nodokļa palielināšana par 30% spēļu galdiem un automātiem ar 01.01.2018.	9,0				
VSAOI piemērošana autoratlīdzībām	2,2				
PVN reversa paplašināšana, ieviešot būvmateriālu, metālu un sadzīves tehnikas piegādēm*	30,9		-21,1		
PVN reģistrācijas sliekšņa samazināšana no 50 000 euro līdz 40 000 euro	5,9				
PVN darījumu atšifrēšanas sliekšņa samazināšana PVN deklarācijās no 1430 euro līdz 150 euro	38,0				
Akcīzes nodokļa likmju palielināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum ar 01.03.2018., 01.03.2019. un 01.03.2020.*	33,9	13,1	22,9	3,8	
Akcīzes nodokļa likmju palielināšana cigaretēm ar 01.07.2018. un 01.07.2019.*	5,6	11,0	5,4		
Akcīzes nodokļa likmes palielināšana cigāriem, cigarillām un smēķējamai tabakai arī 2020.gadā			0,7		
Akcīzes nodokļa paaugstināšana naftas produktiem, ko izmanto par degvielu, ar 01.01.2018. un ar 01.01.2020.*	31,9		17,1		
Izmaiņu ietekme kopā:	20,6	-46,5	-109,2	3,8	

* pārvērtēta ietekme

Nodokļu reformas ietvaros tika būtiski mainīts UIN režīms – šobrīd nodoklis netiek maksāts līdz peļņas sadales brīdim. Tāpat, lai kompensētu Nodokļu reformas ieviešanas gadā

radušos UIN ieņēmumu kritumu, 2018.gada 1.pusgadā uzņēmumi turpināja veikt UIN avansa maksājumus, tādējādi faktiski samazinot UIN ieņēmumus 2019.gadā.

IIN ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, nodarbināto ienākumi, ar IIN neapliekamā minimuma un atvieglojumu apmērs, minimālā darba alga, kā arī ieviestās likumdošanas izmaiņas.

Taču būtiskākās izmaiņas pēdējos gados saistāmas ar *Nodokļu reformas* pasākumiem:

- IIN progresīvās likmes ieviešana 20% gada ienākumiem līdz 20 004 *euro*; 23% gada ienākumiem, kas pārsniedz 20 004 *euro*, bet nepārsniedz 55 000 *euro*; 31,4% gada ienākumiem virs 62 800²⁸. *euro* (nosacītā likme, jo to nepiemēros taksācijas gada laikā, bet, iesniedzot gada ienākumu deklarāciju un veicot pārrēķinu ar trīs IIN likmēm. Tā kā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas virs 62 800 *euro* nav jāveic, bet nosacītā darba ņēmēja solidaritātes nodokļa daļa tiek ietverta samaksātajā IIN, kopējais nodokļu slogs maksātajam virs minētā sliekšņa nepieaugs);
- ar IIN neapliekamā diferencētā minimuma paaugstināšana;

5.3.tabula Diferencētais neapliekamais minimums 2018. – 2020.gadam

	2018	2019	2020
Maksimālais neapliekamais minimums	200	230	250
Minimālais neapliekamais minimums	0	0	0
Apliekamā ienākuma maksimālā robeža	1 000	1 100	1 200
Apliekamā ienākuma minimālā robeža	440	440	440

- atvieglojuma par apgādībā esošām personām paaugstināšana 2018.gadā 200 *euro* mēnesī, 2019.gadā 230 *euro* mēnesī, 2020.gadā 250 *euro* mēnesī;
- atvieglojumu saņēmēju loka paplašināšana ar nestrādājošu laulāto, ja tas kopj bērnu;
- attaisnoto izdevumu normu pārskatīšana, palielinot ierobežojumu IIN attaisnotajiem izdevumiem par izglītību, medicīnu un ziedojumiem līdz 600 *euro* gadā (par sevi un katru savu ģimenes locekli 50% no apliekamā ienākuma), kā arī nosakot gan procentuālu (10% no gada apliekamā ienākuma), gan summāru ierobežojumu – 4 000 *euro* gadā – attaisnotajiem izdevumiem par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju;
- neapliekamā minimuma pensionāriem paaugstināšana 2018.gadā līdz 250 *euro* mēnesī, 2019.gadā – līdz 270 *euro* mēnesī un 2020.gadā – līdz 300 *euro* mēnesī;
- minimālās algas paaugstināšana līdz 430 *euro* mēnesī;
- nodokļa likmes kapitālam un kapitāla pieaugumam vienādošana, nosakot to 20% apmērā (izņemot par dividendēm, ja tās jau ir apliktas uzņēmuma līmenī ar ienākuma nodokļa 20% likmi peļņas sadales brīdī;
- saimnieciskās darbības izdevumos summas, kas nepārsniedz 80% no saimnieciskās darbības ieņēmumiem;
- izložu vai azartspēļu laimestu, kas pārsniedz 3 000 *euro* aplikšana ar IIN, piemērojot nodokļa likmi 20%;
- patentmaksas režīma uzlabošana, nosakot vienotu patentmaksas apmēru 50 *euro* un 100 *euro*, atsakoties no pārāk detalizēta saimnieciskās darbības veidu sadalījuma, kā arī vienkāršojot to samaksu. Piemērot samazinātās patentmaksas režīmu arī personām ar I. un II. grupas;

²⁸ No 2019.gada, 2018.gadā 55 000 *euro*

- izmaiņas dividenžu politikā saistībā ar reinvestētās peļņas režīma ieviešanu uzņēmumu ienākuma;
- mikrouzņēmumu gada apgrozījuma sliekšņa samazināšana līdz 40 tūkst. *euro*;
- solidaritātes nodokļa transformēšana IIN (10,5% virs noteiktajiem SOC iemaksu griestiem).

Nodokļu reformas ietvaros 2017.gada 27.jūlijā tika pieņemti grozījumi likumā „Par akcīzes nodokli”, ar ko 2018. – 2020.gadā tika noteiktas izmaiņas attiecībā uz **akcīzes nodokļa** likmēm alkoholiskajiem dzērieniem, alum, tabakas izstrādājumiem un naftas produktiem, ko izmanto par degvielu.

Ar minētajiem grozījumiem tika noteikts **akcīzes nodokļa naftas produktiem**, ko izmanto par degvielu, pieaugums ar 2018.gada un 2020.gada 1.janvāri (skat. 5.4.tabulu).

5.4.tabula. Akcīzes nodokļa likmes naftas produktiem

Akcīzes nodokļa objekts	01.01.2018.	01.01.2020.
Svinu nesaturošs benzīns, <i>euro</i> par 1 000 litriem	476,0	509,0
Svinu saturošs benzīns, <i>euro</i> par 1 000 litriem	594,0	594,0
Dīzeļdegviela, petroleja, degvielleļļa*, <i>euro</i> par 1 000 litriem	372,0	414,0
Dīzeļdegviela, ko izmanto lauksaimniecībā**, <i>euro</i> par 1 000 litriem	55,8***	62,1
Sašķīdrinātās naftas gāzes, <i>euro</i> par 1 000 kg	244,0	285,0

* degvielleļļai, kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinematiskā viskozitāte 50°C ir mazāka par 25 mm²/s, to aizstājējproduktiem un komponentiem

**iezīmētā (marķētā) dīzeļdegviela (gāzeļļa), ko izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei un meža vai purva zemes apstrādei, kurā kultivē dzērvenes vai mellenes, kā arī zemes apstrādei zem zivju dīķiem

*** likme spēkā ar 2018.gada 1.jūliju. Līdz 2018.gada 30.jūnijam likme 50,0 *euro* par 1 000 litriem.

Nodokļu reformas ietvaros pakāpenisks likmju paaugstinājums tika paredzēts arī akcīzes nodoklim alkoholiskajiem dzērieniem un alum. Ar 2018.gada 1.martu likmes tika paaugstinātas straujāk nekā iepriekš plānots, un tika noteikts pakāpenisks likmju pieaugums arī ar 2019. un 2020.gada 1.martu. 5.5.tabulā atspoguļots likmju paaugstināšanas grafiks.

5.5.tabula. Akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum

Alkoholiskā dzēriena veids	Likmes spēkā stāšanās datums		
	01.03.2018	01.03.2019	01.03.2020.
Vīns, raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	92,0	101,0	111,0
Raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	64,0	64,0	64,0
Starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	150,0	168,0	185,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni, <i>euro</i> par 100 litriem absolūta spirta	1 670,0	1 840,0	2 025,0
Alus, <i>euro</i> par katru absolūtā spirta tilpumprocentu par 100 litriem	6,8	7,4	8,1
Akcīzes nodokļa minimālais līmenis, <i>euro</i> par 100 litriem alus	12,5	13,6	14,9

Attiecībā uz **tabakas izstrādājumiem** tika paredzēts šāds akcīzes nodokļa pieaugums:

- **cigaretēm:**
 - ar 2018.gada 1.jūliju akcīzes nodokļa specifiskā likme tika paaugstināta no 67,0 *euro* līdz 74,6 *euro* par 1 000 cigaretēm, bet minimālais nodokļa līmenis no 99,0 *euro* līdz 109,2 *euro* par 1 000 cigaretēm;
 - ar 2019.gada 1.jūliju akcīzes nodokļa specifiskā likme tiks paaugstināta līdz 78,7 *euro* par 1 000 cigaretēm, bet minimālais nodokļa līmenis līdz 114,7 *euro* par 1 000 cigaretēm;
- **cigāriem un cigarillām** ar 2020.gada 1.janvāri akcīzes nodokļa likme tiks paaugstināta no 88,0 *euro* līdz 95,2 *euro* par 1 000 cigāriem vai cigarillām;
- **smēķējamai tabakai** ar 2020.gada 1.janvāri akcīzes nodokļa likme tiks paaugstināta no līdz 75,0 *euro* par 1 000 gramiem tabakas.

Visu izmaiņu rezultāts attiecībā uz tabakas izstrādājumiem atspoguļots 5.6. tabulā.

5.6.tabula. Akcīzes nodokļa likmes tabakas izstrādājumiem

Akcīzes nodokļa objekts	Likmes spēkā stāšanās datums		
	01.07.2018.	01.07.2019.	
Cigaretes			
Nodokļa likme, <i>euro</i> par 1 000 gab.	74,6	78,7	
Nodokļa minimālais līmenis, <i>euro</i> par 1 000 gab.	109,2	114,7	
Procentuālā likme no mazumtirdzniecības cenas	20%	20%	
Cigāri un cigarillas	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
Nodokļa likme, <i>euro</i> par 1 000 gab.	73,0	88,0	95,2
Smēķējamā tabaka	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
Smalki sagriezta tabaka, cita smēķējamā tabaka, tabakas lapas, karsējamā tabaka, <i>euro</i> par 1 000 g.	66,0	70,0	75,0

Nodokļu reformas starpposma rezultāti

Nodokļu reforma ir komplekss pasākumu kopums, kuru pamatmērķis ir valsts konkurētspējas un eksportspējas paaugstināšana un ienākumu nevienlīdzības mazināšana, vienlaikus nodrošinot pietiekamus, paredzamus un kvalitatīvus nodokļu ieņēmumus valsts un pašvaldību funkciju finansēšanai.

Lai nodrošinātu MK 2017.gada 24.maija rīkojuma Nr.245 “Par Valsts nodokļu politikas pamatnostādņem 2018. – 2021.gadam” 11.punktā doto uzdevumu, FM šobrīd strādā pie informatīvā ziņojuma “Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2019. – 2021.gadam īstenošanas starpposma 2018.gadā novērtējums”, kuru finanšu ministrs 2019.gada maijā iesniegs izskatīšanai MK.

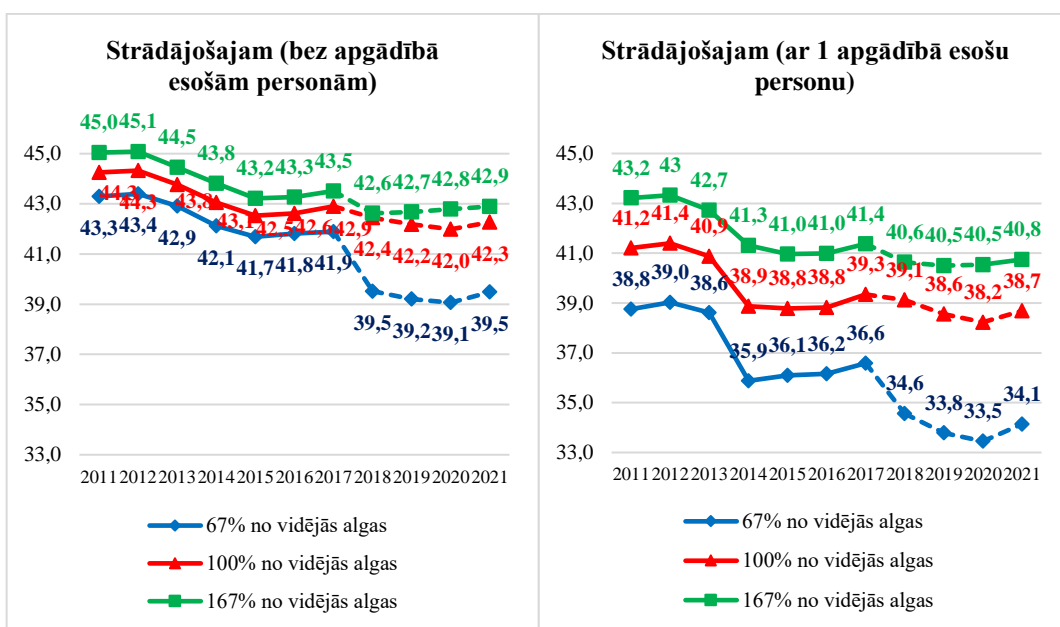
Lai sniegtu pilnvērtīgu *Nodokļu reformas* pasākumu izvērtējumu, ir nepieciešami plašāki dati, ko izmantot analīzei, taču šobrīd vēl nav pieejami. Līdz ar to arī ziņojumā nebūs iekļauts detalizēts pasākumu izvērtējums. Turklāt atsevišķu pasākumu atdeve sagaidāma ilgākā laika periodā.

Viens no rādītājiem, kas apliecina *Nodokļu reformas* sekmīgu ieviešanu, ir nodokļu ieņēmumu plāna izpilde. 2018.gadā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu plāns 2018.gadam, kurā jau bija iekļauts straujāks makroekonomikas pieaugums, tika izpildīts par 100,9% – jeb nodokļu ieņēmumi kopbudžetā pārsniedza plānoto par 76,7 milj. *euro*.

Būtiski atzīmēt, ka īstenojies *Nodokļu reformas* mērķis – samazināt darbaspēka nodokļu slogu un palielināt iedzīvotāju ienākumus. 2018.gada pirmajos trīs ceturkšņos darba samaksa aug straujāk nekā iepriekšējos periodos un tās pieaugums sasniedza 8,4%, un mēneša vidējā bruto darba samaksa bija 991 *euro*. Nodokļu sloga samazināšanu daļēji ierobežoja VSAOI

likmes paaugstināšana par 1 procentpunktu, tomēr, neskatoties uz to, nodokļu slogs zemu ienākumu saņēmējiem pirmo reizi pēdējo desmit gadu laikā būs zem 40% un, salīdzinot ar 2017.gadu, tiks samazināts par apmēram 3 procentpunktiem, kas ES kontekstā ir vērtējama kā būtiska izmaiņa.

2018.gadā nodokļu plaisas rādītājs zemo algu saņēmējiem (ar darba algu 67% apmērā no vidējās darba algas valstī) bez apgādībā esošām personām, salīdzinot ar 2017.gadu, samazinājies par 2,4 procentpunktiem un bija 39,5%, bet nodokļu plaisas rādītājs zemo algu saņēmējiem (ar darba algu 67% apmērā no vidējās darba algas valstī) ar vienu apgādībā esošu personu, samazinājies par 2 procentpunktiem un bija 34,6% (skat. 5.3.attēlu). Tomēr, kā redzams attēlā, ja 2020.gadā netiks palielināts neapliekamais minimums, nodokļu plaisa, pieaugot darba algai, atkal sāks palielināties.

5.3.attēls. Nodokļu plaisas izmaiņas pēc nodokļu reformas, %

Avots: FM aprēķini uz 2019.gada martu

2018.gadā vērojamas pozitīvas izmaiņas darba samaksas struktūrā. Salīdzinot 2018.gada novembra darba devēja ziņojumus ar iepriekšējā gada novembri, redzams, ka samazinājies gan darbinieku skaits, gan to procentuālais īpatsvars algu grupā līdz 430 euro, kas liecina par pozitīvu atdevi arī no tādiem *Nodokļu reformas* pasākumiem kā ēnu ekonomikas mazināšana un nodokļu administrēšanas uzlabošana, vienlaikus pieaugot darbinieku skaitam augstākās algu grupās.

5.7.tabula. Darba samaksas struktūras izmaiņas

Algu grupa, euro mēnesī	2017/11		2018/11		2018/2017	
	Darbinieku skaits	Īpatsvars	Darbinieku skaits	Īpatsvars	Darbinieku skaita izmaiņas	Darbinieku īpatsvara izmaiņas
0,01 – 430	199 746	24,5%	150 548	18,2%	-24,6%	-6,4%
430,01 – 800	224 997	27,6%	236 768	28,5%	5,2%	0,9%
800,01 – 1500	224 899	27,6%	249 320	30,1%	10,9%	2,5%
1 500,01 un vairāk	103 802	12,7%	130 672	15,8%	25,9%	3,0%

Nodokļu reforma radījusi arī izmaiņas dividenžu politikā – dividendēm, kas apliekas ar IIN, tika ieviests divu gadu pārejas periods 2018. un 2019.gadā, kas ļauj dividendes par peļņu, kas gūta līdz 2018.gadam, aplikēt ar 10% IIN likmi (pārejas periodam beidzoties tiks piemērota likme 20% apmērā). 2018.gadā bija paredzēts ieņēmumu pieaugums no ieturētā nodokļa par dividendēm, taču aktuālākie dati liecina, ka nodoklis par dividendēm tika iekasēts vien +4,4% apmērā virs 2017.gada, tādējādi prognozētie ieņēmumi šajā pozīcijā 2018.gadā netika gūti. Tas vienlaikus ļauj prognozēt, ka papildus ieņēmumi no dividendēm par iepriekšējo gadu peļņu, tiks gūti 2019.gadā, pretējā gadījumā jau nākamajā gadā šāda veida ienākumam tiks piemērota divas reizes augstāka IIN likme. To apliecina arī 2019.gada pirmo divu mēnešu IIN ieņēmumi no dividendēm, kas ir par 22% lielāki nekā pērn attiecīgajā periodā.

UIN reformas jomā, atzīmējams fakts, ka ekonomikas izaugsme 2018.gadā bijusi ievērojami straujāka nekā iepriekš prognozēts – IKP palielinoties par 4,7% pēc trīs ceturkšņu datiem, kamēr pirms nodokļu reformas ekonomikas izaugsme 2018.gadam tika prognozēta 3,4% apmērā. Šobrīd UIN reformas faktiskā ietekme netiek vērtēta, jo pieejamie dati par 2018.gadu pilnībā neatspoguļo jauno UIN sistēmas būtību. 2018.gads ir uzskatāms par pārejas periodu, jo tā pirmajā pusgadā tika saglabāti UIN avansa maksājumi, kā arī uzņēmumi veica UIN piemaksas vēl par 2017.gada taksācijas periodu. Tāpat ieņēmumi no peļņas sadales, kas ir būtiskākā UIN ieņēmumu sastāvdaļa, tiek plānoti vien 2019.gadā (iepriekšējā gada peļņu uzņēmumi parasti sadala pēc gada pārskatu iesniegšanas). Vienlaikus uzņēmumu ienākuma nodokļa normas paredz, ka, izmantojot FIFO metodi, vispirms tiek sadalīta peļņa, kas gūta līdz 2018.gadam, par kuru jau ir samaksāts UIN. Ņemot vērā, ka uzņēmumiem ir salīdzinoši augsts iepriekšējo gadu uzkrātās peļņas apjoms, tas rada risku, ka 2019.gadā tiks dalīta iepriekšējo gadu peļņa, tādējādi samazinot UIN ieņēmumus. Ņemot vērā minēto, faktiskais UIN reformas ietekmes izvērtējums ir iespējams vien pēc 2020.gada. Papildus līdz šā gada 30. novembrim tiks izvērtēta jaunā UIN likuma ietekme uz sabiedriskā labuma organizāciju saņemtajiem ziedojumiem.

Pozitīvas tendences vērojamas arī no PVN reversās maksāšanas kārtības ieviešanas būvizstrādājumu, sadzīves elektronisko iekārtu un elektriskās sadzīves aparatūras piegādēm – palielinājusies iemaksājamā summa, savukārt atmaksājamā summa samazinājusies, kas skaidrojams ar krāpniecības samazinājumu darījumos ar minētajām precēm.

Reversā sistēma iepriekšminēto preču piegādēm tika ieviesta no 2018.gada 1.janvāra, kā rezultātā tiek mazināts krāpniecisko darījumu īpatsvars attiecīgo preču nozarēs, tādējādi samazinot kopējo ēnu ekonomikas līmeni ne tikai PVN, bet arī darbaspēka nodokļu jomā kopumā. Tomēr EK iebilda pret Latvijas pieprasījumu piešķirt atkāpi, lai piemērotu apgriezto jeb reverso PVN maksāšanas sistēmu būvizstrādājumu un sadzīves tehnikas piegādēm.

Latvija informēja EK, ka tā novērsīs pārkāpumu, atceļot PVN regulējumu attiecībā uz apgrieztās jeb reversās PVN maksāšanas kārtības piemērošanu būvizstrādājumu un sadzīves elektrotehnikas piegādēm, sākot ar 2020.gada 1.janvāri, vienlaicīgi turpinot diskusiju ar EK par reversās sistēmas saglabāšanu minēto preču grupām.

Atceļot ar 2020.gada 1.janvāri minēto regulējumu, sagaidāms, ka ēnu ekonomikas un krāpniecības apjomi šajās nozarēs būs būtiski mazāki nekā pirms reversās maksāšanas kārtības ieviešanas, īpaši būvniecības sektorā, par ko liecina no budžeta atmaksājamās summas samazinājums. Tādējādi, vērtējot indikatīvi, apgrieztās jeb reversās PVN maksāšanas kārtības būvizstrādājumu, sadzīves elektronisko iekārtu un sadzīves elektriskās aparatūras piegādēm atcelšanas ar 2020.gada 1.janvāri gadījumā, tiktu radīta negatīva ietekme uz valsts budžeta ieņēmumiem -21,1 milj. *euro*.

Arī akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana degvielai sasniegusi vēlamo efektu – nodokļa ieņēmumi 2018.gadā, salīdzinot ar 2017.gadu, būtiski pieauga, un likmju paaugstināšana neatstāja negatīvu ietekmi uz degvielas patēriņu – arī gada griezumā kopējais

degvielas patēriņš bija labāks nekā prognozēts. Pozitīvi, ka nodokļa paaugstināšana cigaretēm un alkoholiskajiem dzērieniem kopā ar nelegālā tirgus samazināšanos kopumā ir pārsniegusi *Nodokļu reformas* ietvaros prognozēto.

5.2.2. Starpposmā starp nodokļu reformu un 2019.gada budžetu pieņemtie pasākumi

5.8.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme no pasākumiem, kas tika pieņemti starpposmā starp nodokļu reformu un 2019.gada budžetu, milj. euro

	2019	2020	2021	2022
Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra palielināšana līdz 62 800 euro*	1,7			
Solidaritātes nodokļa likmes izmaiņas	2,5			
No 2020.gada valsts fondēto pensiju struktūras izmaiņas		42,8		
NM paaugstināšana pensionāriem			-11,8	
PVN samazinātā likme 5% apmērā Latvijai raksturīgajiem dārzeņiem, augļiem uz ogām*			3,8	
Samazinātās likmes (50% apmērā no standartlikmes) piemērošana mazo alkoholisko dzērienu darītavu saražotajiem pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem ar 01.03.2019.	-0,05	-0,01		
Ar 01.01.2019. lauksaimniekiem paredzēto marķēto dīzeļdegvielu atļauts izmantot kravas automobiļos, kuros sēdvietu skaits, neskaitot vadītāja sēdvietu, nepārsniedz četras sēdvietas (līdzšinējo divu sēdvietu vietā).	-0,3			
Lattelecom universālā pakalpojuma izmaksu segšana no dividendēm	-0,3	0,3		
Palielināt minimālo dividendēs izmaksājamo peļņas daļu kapitālsabiedrībām, kurās visas kapitāla daļas tieši vai pastarpināti pieder valstij līdz 85%	2,3			
Izmaiņu ietekme kopā:	5,7	43,1	-6,3	

* pārvērtēta ietekme

PVN samazinātās likmes 5 procentu apmērā ieviešanas Latvijai raksturīgajiem augļiem, ogām un dārzeņiem tika ieviesta uz ierobežotu laiku – 3 gadiem (no 2018.gada 1.janvāra līdz 2020.gada 31.decembrim). Tās mērķis ir samazināt ēnu ekonomiku augkopības un lopkopības, medniecības un saistīto palīgdarbību nozarē un palielināt legālajā tirgū darbojošos komersantu konkurētspēju. Vērtējot samazinātās likmes 5% piemērošanu 2018.gadā augkopības un lopkopības, medniecības un saistīto palīgdarbību nozarē, faktiskā ietekme uz valsts budžetu tiek novērtēta -3,8 milj. euro apmērā, kas ir par 2,2 milj. euro mazāk kā sākotnēji novērtēts.

Saskaņā ar 2018.gada 25.oktobra grozījumiem likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, sākot ar 2019.gada 1.janvāri VSAOI maksimālais objekts tiek aprēķināts un

noteikts nākamajiem trim gadiem un tas ir 62 800 *euro* gadā²⁹. Trīs gadu periods tika noteikts ar mērķi, lai nodrošinātu stabilu un pārskatāmu nodokļu politiku.

Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus 2019.gadā ietekmēs arī solidaritātes nodokļa likmes izmaiņas, kas paredz, ka, sākot ar 2019.gada 3.janvāri, solidaritātes nodokļa likme ir 25,5 procenti. Taksācijas periodā solidaritātes nodokļa objektam piemēro tādu pašu likmi kā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objektam, un Valsts ieņēmumu dienests līdz pēctaksācijas gada 1.septembrim rezumējošā kārtībā veic pārmaksātā solidaritātes nodokļa atmaksu (starpību starp taksācijas periodā samaksāto solidaritātes nodokli, kas aprēķināts, piemērojot augstāku valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmi un rezumējošā kārtībā aprēķināto solidaritātes nodokli, kas aprēķināts, piemērojot solidaritātes nodokļa likmi (25,5%)). Ar 2019.gada 3.janvāri ir noteikta arī jauna solidaritātes nodokļa sadalīšanas secība, prioritāti piešķirot ar solidaritāti saistītām sadaļām:

- 1 procentpunkta apmērā veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanai (2018.gadā 1 procentpunkts);
- 14 procentpunktu apmērā valsts pensiju speciālajā budžetā (2018.gadā 13,59 procentpunkti);
- 10,5 procentpunktu apmērā iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā Valsts kasē (2018.gadā 10,5 procentpunkti).

Solidaritātes nodokļa ieņēmumi vairs netiek pārskaitīti uz 2. un 3.pensiju līmeni, kā tas bija 2018.gadā.

Turklāt ar 2020.gada 1.janvāri iemaksas fondēto pensiju shēmā būs daļa no faktiski veiktajām iemaksām valsts pensiju apdrošināšanai, izņemot obligātās iemaksas no sociālās apdrošināšanas speciālajiem budžetiem un valsts pamatbudžeta, līdz ar to pozitīvi ietekmējot sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus.

Saskaņā ar 2018.gada 25.oktobrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2019.gada 1.martu mazajās alkoholisko dzērienu darītavās saražotajiem pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem tiek piemērota samazinātā likme 50% apmērā no standartlikmes. Ar minētajiem grozījumiem spēkā stājas arī izmaiņas attiecībā uz lauksaimniekiem paredzēto marķēto dīzeļdegvielu – ar 2019.gada 1.janvāri to atļauts izmantot arī kravas automobiļos, kuros sēdvietu skaits, neskaitot vadītāja sēdvietu, nepārsniedz četras sēdvietas (līdzšinējo divu sēdvietu vietā).

Saskaņā ar 2018.gada 27.septembrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” ar 2021.gadu tiek paaugstināts pensionāru neapliekamais minimums līdz 330 *euro* mēnesī.

²⁹ VSAOI maksimālais apmērs palielināts, pamatojoties uz 2013.gada 17.decembra MK noteikumiem Nr.1478 „Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto un brīvprātīgo iemaksu objekta minimālo un maksimālo apmēru”, kas nosaka, ka Labklājības ministrija katram kalendāra gadam aprēķina VSAOI objekta un brīvprātīgo apdrošināšanas iemaksu objekta maksimālo apmēru (iemaksu objekta maksimālo apmēru aprēķina, piemērojot iepriekšējā kalendāra gada iemaksu objekta maksimālajam apmēram tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējo bruto darba samaksas (faktiskajās cenās) izmaiņu indeksu).

5.2.3. 2019.gada budžeta pakā virzītie pasākumi

5.9.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme no pasākumiem, kas tika pieņemti, izstrādājot 2019.gada budžetu, milj. euro

	2019	2020	2021	2022
Ēnu ekonomikas mazināšanas un administrēšanas uzlabošanas pasākumi*	7,5	0,3		
2019.gadā samazināti valsts pamatbudžeta ieņēmumi valsts budžetā no valsts nodevas par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu	-4,2	4,2		
“Latvijas valsts meži” dividendēs izmaksājamās peļņas daļas par 2018.gadu palielināšana	45,0	-45,0		
Ieņēmumi no dabas resursu nodokļa no transportlīdzekļu norakstīšanas legalizēšanas, atbrīvojumu atcelšanas plastmasas un kompozīta materiāliem un papildus kontroles pasākumu veikšanas smilts-grants ieguves jomā	1,0			
Izmaiņu ietekme kopā:	49,4	-40,6		

*No likumprojekta "Par nodokļiem un nodevām" tika izslēgta norma par skaidras naudas ierobežojumiem attiecībā uz darījuma summas samazināšanu

2019.gadā tiek plānots ieviest jaunus ēnu ekonomikas apkaršanas pasākumus, kas ietverti informatīvajā ziņojumā "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2019. – 2021.gadā", kas tika izskatīts 2019.gada 5.februāra MK sēdē:

- skaidras naudas lietošanas lieguma sliekšņa mazināšana³⁰;
- ziņošana par aizdomīgiem darījumiem;
- nelicencētā azartspēļu un izložu tirgus samazināšana;
- Lauku atbalsta dienesta elektroniskās pieteikšanās sistēmas efektīva izmantošana naftas produktu aprites uzraudzības un kontroles veikšanā;
- taksometru pakalpojumu nozares darbības sakārtošana;
- elektroniskā darba laika uzskaitē būvniecībā.

2019.gadā tiks turpināti pasākumi uzņēmējdarbības vides sakārtošanai un ēnu ekonomikas mazināšanai sabiedriskās ēdināšanas un viesmīlības jomā, pasažieru pārvadājumu jomā, kā arī apsardzes pakalpojumu jomā. Lai kopīgi cīnītos ar izvairīšanos no nodokļu nomaksas un “*aplokšņu algām*”, veicinātu godīgas konkurences apstākļus, kā arī ieinteresētu pašus komersantus izrādīt iniciatīvu un izpratni sakārtot savas nozares nodokļu saistību izpildes jautājumus, FM un Valsts ieņēmumu dienest aktīvi sadarbojas arī ar nozaru asociācijām.

Saskaņā ar MK 2018.gada 18.decembra sēdē lemto tiek palielināta akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” dividendēs izmaksājamā peļņas daļa par 2018.gadu (faktiskā peļņa lielāka par prognozēto).

Saistībā ar valsts kapitālsabiedrību dividendēm svarīgi atzīmēt, ka 2019.gadā valstij izmaksājamā peļņas daļa par 2018.gada peļņu ir 85%, savukārt turpmākajos gados 50%, kas būtiski samazina ieņēmumu prognozi. Tāpat jāņem vērā, kamēr valdība nav pieņēmusi lēmumu par *Kompleksiem pasākumiem elektroenerģijas tirgus attīstībai*, AS “Latvenergo” dividendžu ieņēmumi 2021. – 2022.gadā netiek ietverti budžeta prognozēs.

³⁰ No likumprojekta "Par nodokļiem un nodevām" tika izslēgta norma par skaidras naudas ierobežojumiem attiecībā uz darījuma summas samazināšanu.

6. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

6.1. PUBLISKO FINANŠU ILGTERMIŅA ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Iedzīvotāju mainīgā vecuma struktūra aizvien vairāk ietekmēs valsts finanses turpmākajos gados. Zema dzimstība, augsta mirstība un darbaspēka emigrācija pēdējās desmitgadēs ir radījusi sekas, ko izjūtam jau šodien un kas norāda uz nepieciešamību veikt reformas pensiju, veselības aprūpes un izglītības sistēmās.

2019.gada janvārī EK kārtējo reizi publicēja Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report 2018*), kurā Latvijai atkārtoti tiek identificēts potenciāli zems fiskālās ilgtspējas risks visās riska kategorijās (īstermiņa, vidējā termiņa un ilgtermiņa). Tā pamatā ir zems vispārējās valdības budžeta deficīts un parāds, kā arī zemi ar iedzīvotāju novecošanos saistītie budžeta izdevumi ilgtermiņā.

Taču, neskatoties uz to, ka Latvijai šobrīd ir noteikts zems risks attiecībā uz fiskālo ilgtspēju, lai nodrošinātu publisko finanšu stabilitāti nākotnē, pēdējo gadu laikā Latvijā jau tiek īstenotas nozīmīgas reformas. Pensiju jomā ir noteikts, ka sākot ar 2025.gadu pensionēšanās vecums ir 65 gadi, līdz tam to pakāpeniski paaugstinot, un minimālajam apdrošināšanas stāžam jābūt 20 gadiem. Izglītības reformas ietvaros tiek realizēta skolu tīkla optimizācija, tiek strādāts pie kompetenču pieejā balstīta mācību satura ieviešanas vispārizglītojošās skolās, kā arī pedagogu atalgojuma palielināšanas. Veselības aprūpes reforma ietver finansēšanas modeļa maiņu ar mērķi palielināt nozares budžetu, stratēģisko iepirkumu kontroli, valsts finansēto nozares institūciju funkciju pārskatīšanu.

Darba tirgus situācija un demogrāfiskās prognozes

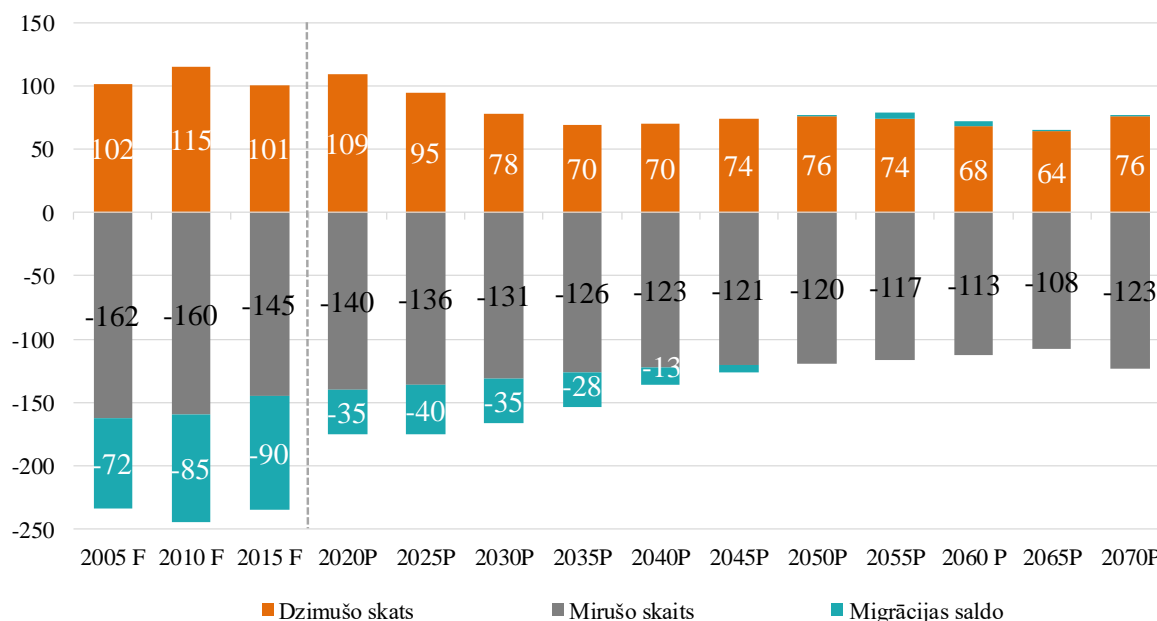
Demogrāfiskā un darba tirgus situācija ilgtermiņā ietekmēs valsts finanšu ilgtspēju, radot ietekmi gan uz nodokļu ieņēmumiem, gan budžeta izdevumiem nākotnē. Iekasēto nodokļu apjoms lielā mērā būs atkarīgs no nodarbināto skaita tendencēm ilgtermiņā.

Kopš 2010.gada iedzīvotāju skaits Latvijā ir samazinājies par 186 tūkstošiem, un 2018.gada sākumā tas bija 1 miljons 934 tūkstoši, liecina Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati. Kopumā kopš 1991.gada Latvijā ir vērojama depopulācija, ik gadu mirušo skaitam pārsniedzot dzimušo skaitu par vidēji 8 200 personām gadā. 2016.gadā piedzima 21 968 bērni, bet 2017.gadā dzimušo skaits samazinājās par 5,2%, sasniedzot 20 828 jaundzimušo. 2017.gadā atbilstoši *Eurostat* apkopotai informācijai Latvijā dzimstības vispārīgais koeficients bija augstāks (10,7 dzimušie uz 1 000 iedzīvotājiem) nekā citās ES valstīs. Taču summārais dzimstības koeficients 2017.gadā Latvijā bija 1,7, kas joprojām ir tālu no vēlamā bērnu skaita vidēji uz vienu sievieti paaudžu nomainībai: 2,1 – 2,2. Salīdzinājumam, 1986. – 1987. gadā, kad piedzima 42 tūkstoši bērnu gadā, summārā dzimstības koeficienta vērtība bija 2,2.

Augsta emigrācija bija vērojama sākot no 2009.gada, kad atbilstoši CSP datiem no valsts izbrauca 38 208 iedzīvotāju, pamatā ekonomisku apsvērumu motivēti. Pēdējos gados emigrantu skaits samazinās un 2017.gadā tie jau bija 17 724 izbraukušo, kas ir par 13,9% mazāk nekā 2016.gadā. No otras puses, jau kopš 2011.gada ir vērojams iebrucēju skaita pieaugums, kad, piemēram, 2017.gadā uz Latviju imigrēja 9 916 personas, kas ir par 19% vairāk nekā 2016.gadā, ko veicina biznesa vides un sociālekonomisko procesu uzlabošanās, tostarp ārvalstu kompāniju finanšu un IT biroju izvietošana Rīgā, kā arī darbaspēka imports būvniecības nozarē, tādējādi veicinot nodarbinātību.

Atbilstoši *Eurostat* prognozētajam bāzes scenārijam kopējo iedzīvotāju skaita samazināšanos Latvijā nākamajās desmitgadēs ietekmēs gan negatīvs dabiskais pieaugums, gan negatīvs migrācijas saldo (skat. 6.1.attēlu). *Eurostat* pieņem, ka līdz pat 2045.gadam Latvijā

var saglabāties negatīvs migrācijas saldo. 2070.gadā *Eurostat* prognozē, ka Latvijā būs 1,4 milj. iedzīvotāju.

6.1.attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņu ietekme kumulatīvi 5 gadu laikā uz *t* gada 1.janvāri pa faktoriem: dzimušo skaits, mirušo skaits un migrācijas saldo, tūkst. (Datu avots: CSP, *Eurostat*)

Līdz ar ekonomiskās izaugsmes paātrināšanos turpināja uzlaboties situācija darba tirgū un 2018.gadā būtiski straujāka kļuva bezdarba līmeņa samazināšanās un spēcīgāk auga tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits. Bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma 2018.gadā samazinājās par 1,3 procentpunktiem līdz 7,4% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Tas bija straujākais bezdarba līmeņa kritums kopš 2013.gada. Savukārt, reģistrētā bezdarba līmenis 2018.gada decembra beigās bija samazinājies līdz 6,4%, kas ir par 0,4 procentpunktiem zemāks nekā 2017.gada decembra beigās.

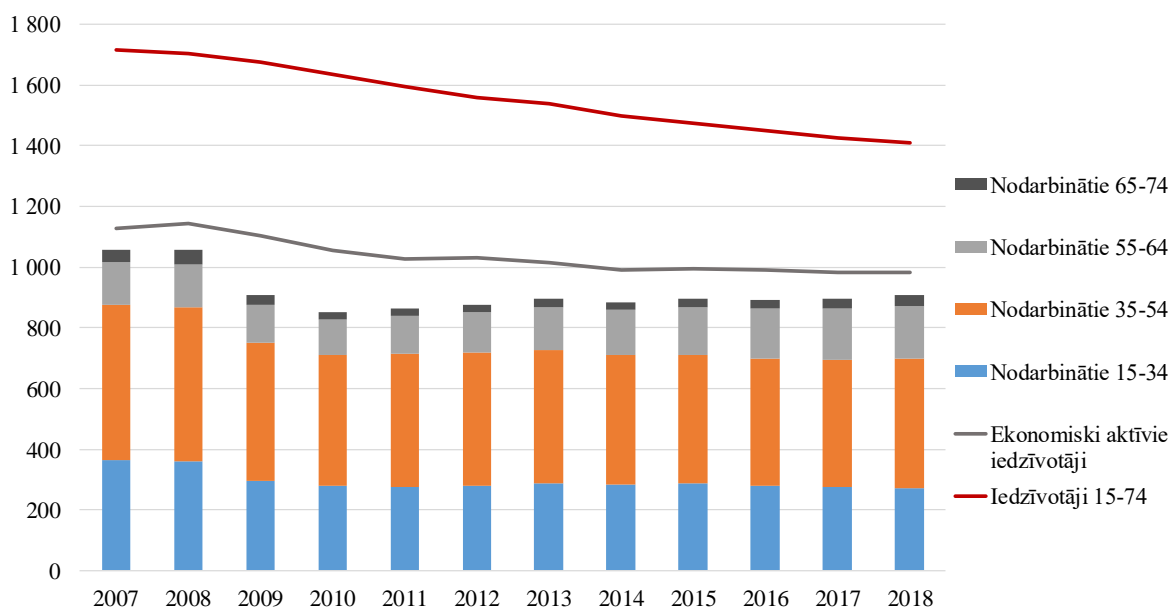
Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2018.gadā palielinājās par 1,6% līdz 909,4 tūkstošiem, kas bija būtiski straujāk nekā iepriekšējos gados. Jau šobrīd novērojams, ka darbaspējas vecuma iedzīvotāju (15 – 74 gadi) skaitam pēdējos gados samazinoties aptuveni par 1,5% gadā, bet paātrinoties ekonomikas izaugsmei, arvien palielinās iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis, ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 2015.gadā sasniedzot 67,5%, 2016.gadā 68,2%, 2017.gadā 68,9%, bet 2018.gadā jau 69,7% no darbaspējas vecuma iedzīvotājiem. EK prognozē, ka Latvijā kopumā nodarbinātības līmenis ilgtermiņā pieaugs un 2070.gadā būtu 70,3%.

Nozīmīgu daļu no nodarbinātajiem 2018.gadā veidoja vecuma grupa 55 – 64 gadi, kas bija 19,3% no nodarbinātajiem, un salīdzinājumā ar 2017.gadu šīs vecuma grupas nodarbināto skaits pieauga par 6,0%. Arī vecuma grupā 65 – 74 gadi 2018.gadā bija novērojams nodarbināto pieaugums – par 9,1%, sasniedzot 36 tūkstošus (skat. attēlu 6.2.).

Nodarbinātības veicināšanai, it īpaši vecuma grupā 55+, Labklājības ministrija un Ekonomikas ministrija realizē vairākus darba tirgu stimulējošos pasākumus, piemēram:

- Aktīvās novecošanās pasākumi (izglītojoši semināri un konferences darba devējiem un nodarbinātajiem, kā papildzināt gados vecāku nodarbināto darbaspēju saglabāšanu un nodarbinātību, darba vietas pielāgošana atbilstoši ergoterapeita atzinumam, veselības

uzlabošanas pasākumi, mentorings un alternatīvu darba formu piemērošana, vecāko darbinieku iekļaušana darba kolektīvā; uzsverot viņu priekšrocības darba tirgū).

6.2. attēls Darbspējas vecuma iedzīvotāju, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju, nodarbināto skaits sadalījumā pa vecuma grupām, tūkst. (Datu avots: CSP, EK, FM)

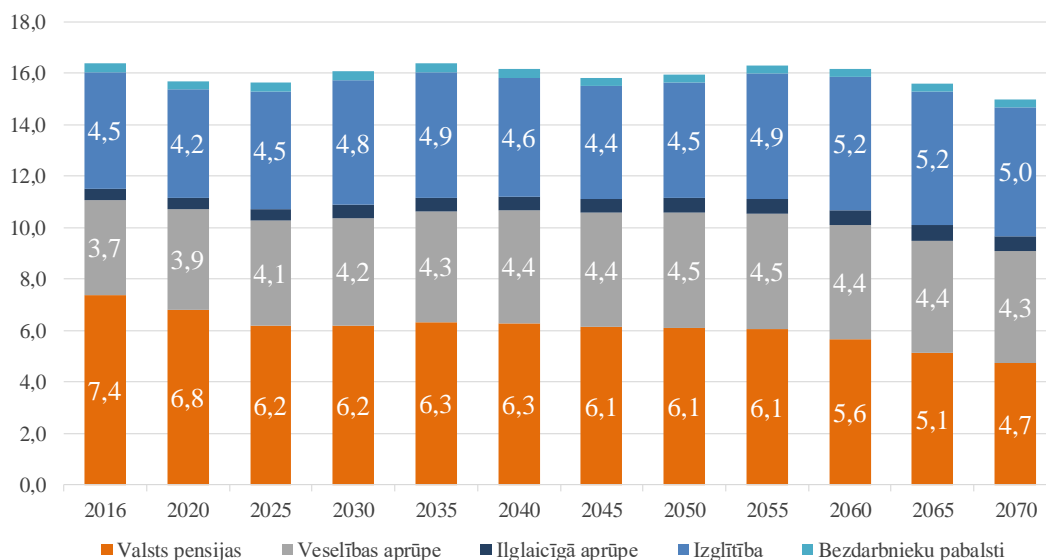
- Pasākumi bezdarba riskam pakļautām personām vecumā no 50 gadiem (ilgstošie bezdarbnieki, t.sk. bezdarbnieki ar invaliditāti un prognozējamu invaliditāti, kā arī bezdarbnieki, kuriem ir konstatēta vai ir iespējama alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarība, tiek iekārtoti piemērotā pastāvīgā darbā, tiek izglītoti piemērotā apmācību programmā vai iesaistīti kādā no Nodarbinātības valsts aģentūras piedāvātajiem pasākumiem, gados vecāku bezdarbnieku pašnodarbinātības veicināšana (konsultācijas biznesa plāna sagatavošanā, dotācija līdz 5 000 *euro* veiksmīgāko biznesa plānu izstrādātājiem, algas dotācija minimālas algas apmērā darbības pirmos 6 mēnešus), līdzfinansētas darba vietas bezdarbniekiem ar invaliditāti, ilgstošiem bezdarbniekiem un bezdarbniekiem vecumā no 55 gadiem, mobilitātes atbalsts reģionos).
- Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai (“ALTUM” Eiropas Sociālā fonda projekts “Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai”, 2018.gadā stājās spēkā Sociālā uzņēmuma likums – tai skaitā 9 uzņēmumiem, kuriem kā viena no mērķa grupām ir norādīta bezdarbnieki, kuriem ir apgādājāmie, bezdarbnieki, kas vecāki par 54 gadiem, un ilgstošie bezdarbnieki, tika piešķirts sociālā uzņēmuma statuss).
- Izmaiņas imigrācijas politikā (2017.gada 2.februārī Saeima galīgajā lasījumā atbalstīja grozījumus Imigrācijas likumā ar mērķi atvieglot ieceļošanas nosacījumus augsti kvalificētiem nodarbinātajiem, piemēram, inženieriem, būvniekiem, pilotiem, finanšu speciālistiem, vidēja un augsta līmeņa vadītājiem, projektu vadītāji, t.sk. jaunuzņēmumu (*start-up*) dibinātājiem, kā arī nodarbinātajiem profesijās ar būtisku darbaspēka trūkumu).

Vispārējās valdības budžeta izdevumu ilgtermiņa prognozes

Latvijas fiskālo ilgtermiņu ietekmē vispārējās valdības budžeta un parāda saistības, to tendences un nākotnes saistības, pamatā, pensiju un pabalstu izmaksai. Budžeta izdevumu

pieaugumu ilgtermiņā ietekmē jau iepriekš pieminētās demogrāfiskās izmaiņas, tai skaitā ar sabiedrības novecošanos saistītu izdevumu pieaugums.

Attiecībā uz ilgtermiņa vispārējās valdības budžeta izdevumu prognozēm atbilstoši bāzes scenārijam, kas iekļauts EK 2018.gada Novceošanās ziņojumā, tiek prognozēts, ka pie nemainīgas politikas Latvijā 2070.gadā salīdzinājumā ar 2016.gadu ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu īpatsvars IKP samazināsies no 16,4% no IKP līdz 15,0% no IKP (skat. 6.3.attēlu).

6.3.attēls. Ar sabiedrības novecošanos saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi, % no IKP (Datu avots: EC-EPC The 2018 Ageing Report)

EK prognozē, ka ilgtermiņā budžeta izdevumu samazināšanos pamatā noteiks izdevumu **valsts pensijām** īpatsvara kritums IKP. Lai arī budžeta izdevumu valsts pensijām īpatsvars IKP ilgtermiņā samazinās (no 7,4% no IKP 2016.gadā līdz 4,7% no IKP 2070.gadā), kas uzlabo fiskālās ilgtspējas novērtējumu, vienlaicīgi ir jāvērtē pensiju pietiekamība jeb adekvātums.

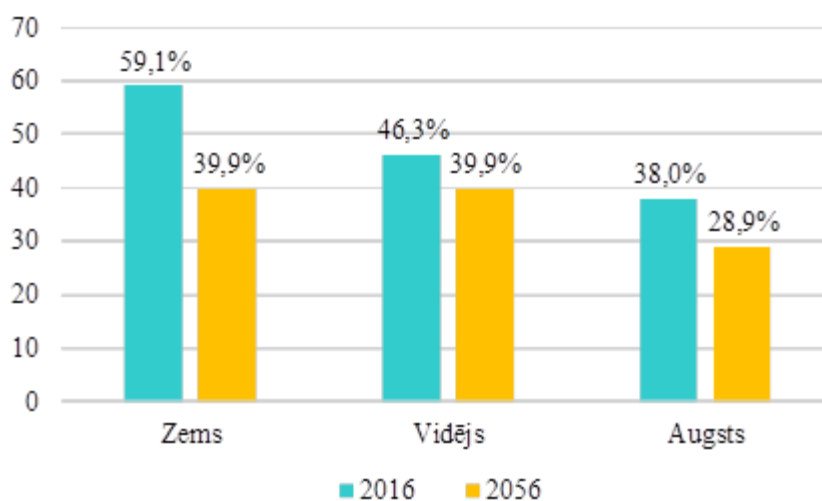
Saskaņā ar prognozēm, kas ir iekļautas 2018.gada Pensiju adekvātuma ziņojumā³¹, Latvijā teorētiskais ienākumu atvietoējuma līmenis 65 gadus vecam iedzīvotājam ar 40 gadu darba stāžu būtiski samazināsies, piemēram, zemo ienākuma grupā (66% no vidējās algas valstī) no 59,1% no bruto ienākumiem 2016.gadā līdz 39,9% 2056.gadā, vidējo ienākumu grupā (atbilst vidējai algai valstī) no 46,3% 2016.gadā līdz 39,9% 2056.gadā, savukārt augsto ienākumu grupā no 38,0% 2016.gadā līdz 28,9% no bruto ienākumiem 2056.gadā (skat. 6.4.attēlu).

Tāpat OECD vērtē³², ka Latvijā pieaug cilvēku skaits, kuriem ir saīsināts vai nepietiekams nostrādāto darba gadu skaits, lai kvalificētos vecuma pensijas saņemšanai. Latvijā 11% no darbaspējīgajiem 50 gadu vecumā darba stāžs, kurā persona ir bijusi sociālo apdrošināta nepārsniedz 15 gadus. Tāpat Latvija ierindojas to valstu starpā, kuras saskaras ar augstu nabadzības riska līmeni vecāka gadagājuma cilvēku vidū, kas savukārt norāda to, ka šie cilvēki darbaspējīgā vecumā bijuši nodarbināti vai nu īsu periodu, vai saņēmuši nelielus ienākumus, no kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tas nākotnē varētu ietekmēt adekvātu pensiju nodrošinājumu un pieaugošo nabadzību senioru vidū.

³¹ Pension Adequacy Report 2018

³² Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018

OECD norāda arī, ka tuvāko desmitgažu laikā riska grupā var nonākt arī mikrouzņēmuma nodokļa maksātāji, patentmaksas maksātāji, autoratlīdzības saņēmēji un pašnodarbinātie, jo tie veic samazinātas sociālās apdrošināšanas iemaksas vai neveic vispār.

6.4. attēls. Teorētiskais ienākumu atvietoējuma līmenis ar 40 gadu darba stāžu, % no bruto ienākumiem. (Datu avots: *Pension Adequacy Report, 2018*)

Lai risinātu pensiju pietiekamības problēmu un uzlabotu pensionāru labklājību pēdējos gados stājās spēkā šādas izmaiņas likumdošanā:

- 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas pēc finanšu un ekonomiskās krīzes paredzēja pakāpeniski atjaunot un paaugstināt iemaksu likmi valsts fondēto pensiju shēmā. 2016.gadā iemaksu likme tika paaugstināta pēdējo reizi – no 5% līdz 6%. Saskaņā ar AWG prognozēm izdevumi vecuma pensijām, kas tiktu izmaksāti no fondēto pensiju shēmas jeb 2.līmeņa, 2060.gadā varētu sasniegt 2,6% no IKP.
- No 2018.gada 1.janvāra saimnieciskās darbības veicējiem – autoratlīdzību saņēmējiem, pašnodarbinātajām personām tiek piemērota VSAOI likme 5% apmērā pensiju apdrošināšanai.
- 2018.gada 1.oktobrī tika pārskatītas (indeksētas) vecuma, invaliditātes, izdienas, apgādnieka zaudējuma pensijas un apdrošināšanas atlīdzības, kuras piešķirtas (pārrēķinātas) līdz 2018.gada 30.septembrim un kuru apmērs nepārsniedz 382 *euro*, bet tām pensijām un apdrošināšanas atlīdzībām, kuru apmērs pārsniedz 382 *euro*, indeksē tikai tās daļu – 382 *euro*. Vienlaikus indeksa aprēķina formulā, kuru veido faktiskais PCI un apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procenti, ņemtas vērā šādas izmaiņas. Ja personas apdrošināšanas stāžs ir no 30 līdz 39 gadiem, tad aprēķina formulā tiek ņemti 60% algas pieauguma (iepriekš 50%), savukārt, ja apdrošināšanas stāžs ir 40 un vairāk darba gadi, tad 70% no reālā algu pieauguma (iepriekš 50%).
- No 2019.gada 1.janvāra pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam, kurš ir Latvijas Republikas vecuma, invaliditātes, izdienas vai speciālās valsts pensijas saņēmējs, piešķir pabalstu 50% apmērā no mirušajam laulātajam piešķirtās pensijas (ieskaitot piemaksu pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995.gada 31.decembrim), un ir tiesības saņemt pabalstu 12 mēnešus no pensijas saņēmēja nāves dienas.

- No 2019.gada 1.oktobra vecuma pensijām, kas aprēķinātas par 45 un vairāk gadu apdrošināšanas stāžu, pensiju indeksācijā piemēros faktisko patēriņa cenu indeksu un 80% (iepriekš 70%) no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem.
- No 2019.gada 1.oktobra piemaksas apmēru par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995.gada 31.decembrim (1,50 *euro* pensijām, kas piešķirtas līdz 1996.gadam, un 1 *euro* pensijām, kas piešķirtas no 1997.gada), pārskatīs, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem.
- 2019.gadā pensionāra neapliekamais minimums ir paaugstināts par 20 *euro*, sasniedzot 270 *euro* mēnesī.

Atbilstoši EK prognozētajam bāzes scenārijam budžeta izdevumi **veselības aprūpei** ilgtermiņā pieaugs – no 3,7% no IKP 2016.gadā līdz 4,3% no IKP 2070.gadā. Veselīgā mūža ilgums Latvijā ir visīsākais starp ES valstīm. Onkoloģisko pacientu skaits Latvijā ir 1,3 reizes lielāks (3,55%) nekā vidēji ES (2,7%). Mirstība no sirds asinsvadu slimībām Latvijā ir 2,3 reizes lielāka kā vidēji ES valstīs, mirstība no ļaundabīgajiem audzējiem – 1,18 reizes lielāka. Iedzīvotāji, kuri savu veselību vērtē kā labu vai ļoti labu Latvijā – 46,2%, ES vidēji – 67%. Mirstība (visi nāves cēloņi) Latvijā ir 1,5 reizes augstāka kā vidēji ES, vīriešiem šī atšķirība ir vēl lielāka – 1,7 reizes. Gaidīšanas laiks uz ambulatorajiem veselības aprūpes pakalpojumiem svārstās no 20 dienām līdz pat 680 dienām³³. Ilgs gaidīšanas laiks veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanai būtiski ietekmē arī pakalpojumu pēctecības un nepārtrauktas nodrošināšanas iespējas.

Veselības aprūpes joma ir noteikta kā viena no primārām, kurā ir nepieciešams veikt reformas, kas uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību (detalizētākam izklāstam skat. sadaļu 3.1.3.).

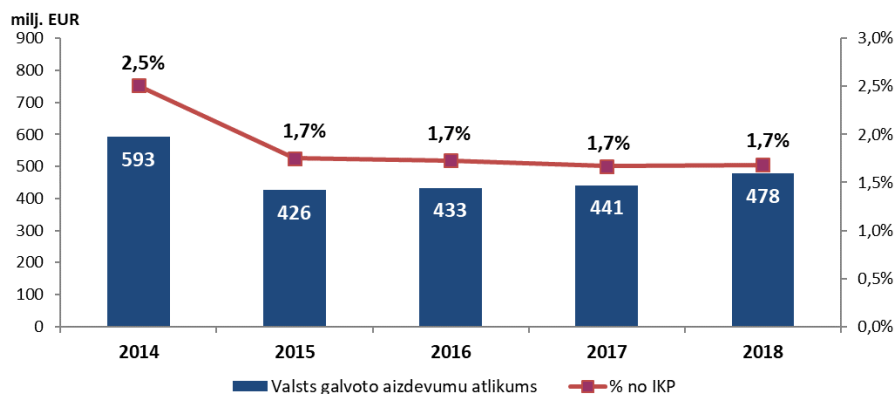
Veselības reformas ietvaros 2017.gada 14.decembrī Saeima pieņēma Veselības aprūpes finansēšanas likumu, kas paredz mainīt veselības aprūpes finansēšanas sistēmu un ieviest valsts obligāto veselības apdrošināšanu, kuras pamatā ir visas sabiedrības solidāra iesaiste atbildīgā nodokļu maksāšanā, lai veicinātu atbilstošu veselības aprūpes finansējumu, sasniedzot finansējuma apmēru 4% no IKP 2020.gadā, tādējādi sekmējot veselības aprūpes pieejamību un sabiedrības veselības rādītāju uzlabošanu, kā arī gādājot par medicīnu atalgojuma palielinājumu. Kopš 2018.gada tika rasts risinājums papildu finansējuma piesaiste, novirzot 1 procentpunktu no sociālā nodokļa iemaksām veselības aprūpei. Pateicoties šim regulējumam 2018.gadā izdevās novirzīt 85,6 milj. *euro* medicīnu atalgojuma palielināšanai. Palielinot finansējumu veselības nozarei, samazināsies potenciāli zaudēto mūža gadu apjoms, tautsaimniecībai radot papildus ieņēmumus.

6.2. VALSTS SNIEGTIE GALVOJUMI

Likumā “Par valsts budžetu 2018.gadam” noteikts, ka finanšu ministrs valsts vārdā var sniegt galvojumus par studējošo un studiju kreditēšanu 35,9 milj. *euro* apmērā, t.sk. studiju kredītus ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 25,2 milj. *euro* apmērā un studējošā kredītus ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 10,7 milj. *euro* apmērā. 2018.gadā atbilstoši likumam ir izsniegti studiju kredīti ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 7 milj. *euro* apmērā, savukārt, studējošā kredīti ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 1,5 milj. *euro* apmērā.

³³ Konceptuālais ziņojums "Par veselības aprūpes sistēmas reformu". MK 2017. gada 7. augusta rīkojums Nr. 394

Saskaņā ar VK datiem, valsts galvoto aizdevumu saistību apjoms kopš 2015.gada ir stabilizējies 1,7% apmērā no IKP, 2018.gada beigās veidojot 477,6 milj. *euro* (skat. 6.5.attēlu). Valsts galvoto aizdevumu portfeli lielāko apjomu veido valsts galvojumi par valsts „ALTUM” saistībām valsts atbalsta programmu īstenošanai (219,9 milj. *euro*), ārstniecības iestāžu galvoto aizdevumu saistības (139,7 milj. *euro*) un valsts galvojumi studējošo un studiju kreditēšanai (80,8 milj. *euro*).

6.5.Valsts galvoto aizdevumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. *euro*)

Avots: VK

Pastāvot varbūtībai, ka riskantāko valsts galvoto aizdevumu saistības vai to daļa varētu netikt izpildītas noteiktajā termiņā, likumā “Par valsts budžetu 2019.gadam” noteiktas valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības. Izvērtējot aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, valdības rīcības pieļaujamās robežas riskanto valsts galvoto aizdevumu saistību izpildei 2019.gadā ir noteiktas 0,3 milj. *euro* apmērā.

7. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

7.1. VALSTS BUDŽETA NOTEIKUMU IEVIEŠANA UN CITAS INSTITUCIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS ATTIECĪBĀ UZ VALSTS FINANŠĒM

Līdz ar ES ekonomiskās un fiskālās pārvaldības stiprināšanu, ņemot vērā jaunus ES fiskālās disciplīnas nosacījumus, Latvija Līguma par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā (turpmāk – Līgums) regulējumu ievieša ar diviem normatīvajiem aktiem – likumu „Par Līgumu par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā” un FDL. Kopš FDL stāšanās spēkā 2013.gadā valsts budžeta un Ietvara likuma veidošanas procesā tiek nodrošināta fiskālo nosacījumu ieviešana saskaņā SIP noteikumiem:

1. **Bilances nosacījums.** FDL paredz sabalansētu budžetu strukturālajā izteiksmē, nosakot, ka strukturālā bilance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP;
2. **Izdevumu pieauguma tempa nosacījums.** FDL paredz, ka papildus tam, ka tiek ierobežots strukturālais deficīts, tiek noteikts arī, ka izdevumi, izslēdzot IKP deflatoru, nedrīkst augt ātrāk kā vidējais potenciālā IKP pieaugums. Jāmin, ka šim nosacījumam ir paredzēti izņēmumi saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 1175/2011 9.pantā noteiktajām atkāpēm;
3. **Valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.** FDL dod sākotnējos fiskālos rādītājus, saskaņā ar kuriem tiek izstrādāts Ietvara likums. Šajā likumā viens no būtiskākajiem rādītājiem ir valsts izdevumu sliekšņi turpmākajiem 3 gadiem. FDL nosaka, ka kā standarta nosacījums darbojas šo izdevumu sliekšņu stabilitātes nosacījums – Ietvara likuma pirmā un otrā gada izdevumu sliekšņi tiek pārmantoti no iepriekšējā Ietvara likuma otrā un trešā gada izdevumu sliekšņiem. Kā atkāpe no minētā nosacījuma – izdevumu sliekšņi netiek pārmantoti, ja sliekšņu lielums saskaņā ar atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm atšķiras no pārmantotajiem sliekšņiem vairāk kā par 0,1% no IKP.

Fiskālo nosacījumu ieviešanā Latvijas nacionālajā likumdošanā iesaistās EK, kas izriet no Līguma 8.panta 1.punkta, kurš paredz, ka EK ir aicināta laikus iesniegt Līgumslēdzējai pusei ziņojumu par noteikumiem, kurus katra no tām pieņēmusi. EK uzdevums ir uzraudzīt kā katra Līgumslēdzēja puse ir ieviesusi Fiskālā kompakta nosacījumus nacionālajā likumdošanā.

2018.gada 7.martā tika publicēts EK ziņojums, kurā secināts, ka Latvijas nacionālie fiskālie nosacījumi ir saskaņā ar Līguma 3.panta 2.punkta prasībām, ņemot vērā arī Latvijas sniegtos skaidrojumus par EK norādītajām neskaidrībām.

7.2. VIDĒJA TERMIŅA BUDŽETA PLĀNOŠANA

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Ar vidēju termiņu saprotams triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007.gada valstī tika sagatavots vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars (turpmāk – Ietvars) nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu

vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012.gada 1.janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007.gada apstiprināja MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Tādējādi Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā.

Ietvara likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam. Turklāt katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Vienlaikus Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi Ietvara likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidējā termiņa budžeta mērķi un Nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujамais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), IKP prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar Ietvara likumu 2015. – 2017.gadam tika pirmo reizi izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā. Lai gan LPBV nosaka, ka Ietvara likums tiek izstrādāts pavasarī un tiek iesniegts Saeimā līdz attiecīgā gada 15.maijam, faktiski, saskaņā ar pārejas noteikumiem, Ietvara likums tiek sagatavots rudenī un iesniegts Saeimā vienlaicīgi ar valsts budžeta likumu līdz attiecīgā gada 15.oktobrim.

Latvija kā ES dalībvalsts iesniedz EK Stabilitātes programmu. Latvija kā *euro* zonas dalībvalsts sagatavo arī Vispārējās valdības budžeta plāna projektu, kurā tiek norādītas galveno nākamā gada budžeta rādītāju prognozes – ieņēmumi, izdevumi, deficīts un valsts parāds, ietverot valsts budžetu, pašvaldību budžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetu un vispārējā valdības sektorā ieskaitītās komercsabiedrības. Minētā plāna mērķis ir iesniegt EK informāciju, kas ļautu tai novērtēt plānotā budžeta atbilstību ES tiesību normām fiskālās disciplīnas jomā. Ja EK konstatē, ka budžeta plāns būtiski pārkāpj ES fiskālās disciplīnas noteikumus, tā var noraidīt budžeta plānu un pieprasīt dalībvalstij veikt izmaiņas un iesniegt to atkārtoti. Tāpat EK savā atzinumā var sniegt rekomendācijas plāna uzlabošanai. Procedūra paredz, ka nacionālie parlamenti ņem vērā EK atzinumu, pieņemot galīgajā lasījumā valsts budžetu.

7.3. BUDŽETA PROCEDŪRAS, T.SK. VALSTS FINANŠU STATISTIKAS PĀRVALDE

7.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 2012.gada 11.decembra noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujамais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujамais valsts budžeta izdevumu

kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Bāzes izdevumus apstiprina MK.

Kopš 2016.gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 6.1.sadaļā.

Ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi attīstības izdevumiem, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem. Priekšlikumus pasākumiem gatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus. Pamatojoties uz MK apstiprinātiem lēmumiem par bāzes izdevumiem un prioritāro pasākumu finansēšanu, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus. FM sagatavo un iesniedz Ietvara likuma projektu (ar paskaidrojumiem, fiskālo risku deklarāciju, Fiskālās disciplīnas padomes fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu) un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu (ar paskaidrojumiem) izskatīšanai MK.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par resursiem, kādi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā un ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam valsts budžeta likumā atspoguļoti šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- valsts parāda maksimāli pieļaujama apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, ministriju izdevumu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā,

kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes paskaidrojumos iekļauj Politikas un resursu vadības kartes, prioritāros pasākumus un to īstenošanas rezultātā sagaidāmos darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, optimizācijas pasākumus, kā arī katrai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) norāda mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, finansiālos rādītājus un kopējo izdevumu izmaiņas.

Neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontroles, Tiesībsarga un citas) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Valsts budžeta likumprojekta un Ietvara likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts, kas tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā MK komitejas sēdē. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, nenodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokols tiek pievienots gadskārtējā valsts budžeta likumprojektam un Ietvara likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina valsts darbībai nepieciešamos valsts budžeta izdevumus, aizdevumu un aizņēmumu limitus ar noteikumu, ka izdevumi nepārsniedz Ietvara likumā attiecīgajam gadam noteikto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei, veicot LBFV noteiktās korekcijas.

Atbilstoši likumam „Par pašvaldību budžetiem”, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja līdz saimnieciskā gada sākumam pašvaldības budžets nav apstiprināts, pašvaldības izdevumi mēnesī nedrīkst pārsniegt divpadsmito daļu no iepriekšējā gada izdevumiem ar noteikumu, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pašvaldībai nesamazinās izpildāmo funkciju apjomus.

Pašvaldībām likumā “Par pašvaldību budžetiem” ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asignējumi nedrīkst pārsniegt budžetā plānotos apjomus.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

7.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 549/2013 (2013.gada 21.maijs) par EKS 2010 prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Atbilstoši MK 2013.gada 10.decembra noteikumu Nr. 1456 “Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju” 6.punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības

sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī ES Statistikas biroja *Eurostat* Rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un pārsvarā finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2018.gada 31.decembri bija 938 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā – 226 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 711 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam – 131 valsts un pašvaldību kontrolēta un finansēta kapitālsabiedrība, no tām valsts kontrolētas – 52 kapitālsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 79 kapitālsabiedrības. Kopā vispārējās valdības sektorā ir 1 069 vienības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus – ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1.aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) sagatavo un iesniedz vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju (turpmāk – Notifikācija) *Eurostat*.

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši MK 2015.gada 22.decembra noteikumu Nr. 756 “Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju” prasībām. Par Notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK, Centrālās finanšu un līgumu aģentūras, Aizsardzības ministrijas un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta ekonomisko rādītāju atbilstība Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, t.i., plānotā un faktiskā vispārējās valdības sektora budžeta deficīta attiecība pret IKP tirgus cenās nedrīkst pārsniegt 3% un valdības parāda attiecība pret IKP tirgus cenās nedrīkst būt lielāka par 60%, kas aprēķināti atbilstoši EKS 2010 prasībām, kā arī, kā tiek ievēroti Stabilitātes un Izaugsmes pakta fiskālie nosacījumi.

Padomes Direktīva 2011/85ES (2011.gada 8.novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām nosaka detalizētus noteikumus ES dalībvalstīm, lai stiprinātu ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību, neveidotu pārmērīgu budžeta deficītu. Ar CSP administratīvo atbalstu tiek sagatavoti un publiskoti fiskālie dati. Tā FM mājas lapā pieejama detalizēta pārejas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Regulāri tiek publiskota šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- valdības galvojumi (gada dati);
- nedrošās prasības (aizdevumi) (gada dati);
- nenokārtotās saistības, kas attiecas uz ārpusbilances publiskajām un privātajām partnerībām (gada dati);
- ārpus vispārējās valdības sektora klasificētu valdības kontrolētu kapitālsabiedrību saistības (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

PIELIKUMI

1a.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2018	2018	2019	2020	2021	2022
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	23 860	4,8	3,2	3,0	2,9	2,9
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	29 424	8,8	6,4	5,9	5,5	5,5
IKP pēc izlietojuma 2010.gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	14 660	4,6	4,3	3,6	3,6	3,6
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	4 039	4,0	3,6	3,0	3,0	3,0
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	5 559	16,2	7,7	6,0	6,0	6,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	758	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	14 863	2,5	3,2	4,1	4,0	3,9
8. Imports	P7	16 019	6,8	5,7	5,2	5,0	4,9
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			6,9	5,0	4,2	4,0	4,1
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,7	0,0	-0,2	-0,2	-0,2
11. Eksporta-importa bilance	B11		-2,9	-1,8	-1,0	-1,0	-1,0

1b.tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	EKS Kods	2018	2018	2019	2020	2021	2022
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			3,9	3,1	2,8	2,5	2,5
2. Privātā patēriņa deflators			2,6	2,5	2,2	2,1	2,0
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			2,5	2,5	2,2	2,1	2,0
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			3,8	3,1	2,6	2,3	2,3
5. Investīciju deflators			2,3	2,3	2,1	1,9	1,9
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			3,4	2,6	3,0	3,1	3,2
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			1,3	2,5	3,0	3,0	3,0

1c.tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2018	2018	2019	2020	2021	2022
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		909	1,6	0,5	0,1	-0,1	-0,1
2. Nodarbinātība, darba stundas uz vienu nodarbināto		1608,8	-4,7	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Bezdarba līmenis (%)			7,4	7,0	6,5	6,3	5,6
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			2,9	2,7	2,9	3,0	3,0
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			6,9	2,7	2,9	3,0	3,0
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	12 584	10,4	7,0	5,6	4,9	4,9
7. Bruto darba samaksa, euro		1004	8,4	6,5	5,5	5,0	5,0

1d.tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS kods	2018	2019	2020	2021	2022
1. Tekošais un kapitāla kods	B.9	0,1	-0,7	-1,6	-2,1	-3,1
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-1,2	-2,5	-3,2	-3,8	-4,4
- Ienākumu un pārvedumu bilance		-0,5	0,3	0,0	0,0	-0,3
- Kapitāla kods		1,7	1,6	1,6	1,7	1,6
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	0,7	-0,2	-1,2	-1,9	-2,8
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
4. Statistiskā novirze		0	0	0	0	0

2a.tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

	EKS kods	2018*	2018*	2019	2020	2021	2022
		milj. euro	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakš-sektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-198,9	-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
2. Centrālā valdība	S.1311	-226,0	-0,8	-0,9	-0,8	-0,5	-0,6
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-158,5	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	0,0
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	185,6	0,6	0,7	0,4	0,3	0,3
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	10 907,6	37,1	36,2	35,9	35,4	34,9
7. Kopējie izdevumi	TE	11 106,6	37,7	36,7	36,4	35,6	35,2
8. Budžeta bilance	B.9	-198,9	-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
9. Procentu izdevumi	D.41	231,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
10. Primārā bilance		32,8	0,1	0,2	0,4	0,5	0,5
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ³⁴				0,1			
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		6 231,2	21,2	20,7	20,9	20,8	20,6
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	4 082,6	13,9	14,1	14,3	14,2	14,0
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 145,9	7,3	6,5	6,6	6,6	6,6
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	2 733,7	9,3	9,4	9,4	9,4	9,4
14. Īpašuma ienākumi	D.4	252,1	0,9	0,7	0,5	0,2	0,2
15. Pārējie ieņēmumi		1 690,7	5,7	5,4	5,2	5,0	4,7
16. Kopējie ieņēmumi	TR	10 907,6	37,1	36,2	35,9	35,4	34,9
Nodokļu slogs (D.2**+D.5+D.61+D.91-D.995)		9 025,0	30,7	30,4	30,5	30,4	30,2
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	4 729,7	16,1	15,8	15,1	14,7	14,2
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	2 978,0	10,1	10,3	9,9	9,6	9,3
17b. Starppatēriņš	P.2	1 751,7	6,0	5,5	5,2	5,1	4,9

³⁴ Ieņēmumu daļa 18,2 milj. euro apmērā no Latvijai piešķirto emisijas kvotu izsolīšanas, kas notika 2018.gada novembrī un ir attiecināms uz apjoma pieaugumu ir iekļauta budžeta plāna projektā kā vienreizējs pasākums. Savukārt ieņēmumu pieaugums no šī darījumā, kas ir attiecināms uz cenas svārstībām 2019.gadā šajā budžeta plānā netiek uzskatīts par vienreizēju pasākumu.

18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		3 383,1	11,5	11,6	11,8	11,7	11,9
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		120,0	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	357,8	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	3 025,3	10,3	10,4	10,6	10,5	10,7
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	231,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
20. Subsīdijas	D.3	492,5	1,7	1,6	1,5	1,4	1,4
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1 589,2	5,4	5,1	4,9	4,7	4,4
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	68,0	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
23. Pārējie izdevumi		612,3	2,1	1,8	2,2	2,3	2,4
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	11 106,6	37,7	36,7	36,4	35,6	35,2
Valdības patēriņš	P.3	5 300,9	18,0	17,8	17,2	16,9	16,1

* FM novērtējums

** Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu

2b.tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2018	2018	2019	2020	2021	2022
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	10 907,6	37,1	36,2	35,9	35,4	34,9
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	11 106,6	37,7	36,7	36,3	35,8	34,6

2c.tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2018	2018	2019	2020	2021	2022
	milj. euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	474,4	1,6	1,4	1,3	1,5	1,4
1.a no kuriem kapitālie izdevumi (bruto pamatkapitāla veidošana), kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	306,4	1,0	0,9	0,9	1,0	0,9
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	-10,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	-68,0	-0,2	0,2	-0,4	0,0	0,0
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu						

3.tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2017	2022
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	4,1	3,9
2. Aizsardzība	2	1,7	2,0
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,3	1,5
4. Ekonomiskā darbība	4	5,5	5,4
5. Vides aizsardzība	5	0,6	0,2
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,1	0,7
7. Veselība	7	3,5	3,5
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,7	1,0
9. Izglītība	9	5,8	5,2
10. Sociālā aizsardzība	10	11,7	11,9
11. Kopējie izdevumi*	TE	37,8	35,2

* ieskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi (0,1% no IKP) un pieņēmumus par fiskālās telpas sadali

4.tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2018. – 2022.gadā

% no IKP	EKS Kods	2018	2019	2020	2021	2022
1. Bruto parāds		36,1	37,4	36,1	33,5	33,1
2. Bruto parāda izmaiņas		-0,7	3,5	0,8	-0,8	1,3
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā bilance		0,1	0,2	0,5	0,4	1,0
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
5. Krājumu izmaiņas, t.sk.		-1,4	3,0	0,4	-1,1	1,6
Valsts parāda netiešā procentu likme		2,1	2,2	2,3	2,2	2,5
Citi mainīgie						
6. Likvīdi finanšu aktīvi		8,4				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		27,7				
8. Parāda amortizācija		2,6	1,2	3,8	4,1	0,6
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		10,5	10,0	4,4	1,3	1,2
10. Vidējā dzēšana		7,63 gadi				

5.tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2018	2019	2020	2021	2022
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	4,8	3,2	3,0	2,9	2,9
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
3. Procentu izdevumi	D.41	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi ³⁵			0,1			
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		3,5	3,5	3,4	3,2	3,2
ieguldījums:						
- nodarbinātības		0,4	0,2	0,1	-0,1	-0,1
- kapitāla		1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
- kopējās ražošanas faktoru produktivitātes		1,9	2,0	2,0	2,0	2,0
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		1,7	1,4	1,0	0,7	0,4
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		0,7	0,5	0,4	0,3	0,2
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-1,3	-1,1	-0,8	-0,5	-0,5
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		-0,5	-0,3	0,0	0,3	0,3
10. Strukturālā bilance (8-4) ³⁶		-1,3	-1,1	-0,8	-0,5	-0,5

³⁵ Ieņēmumu daļa 18,2 milj. euro apmērā no Latvijai piešķirto emisijas kvotu izsolišanas, kas notika 2018.gada novembrī un ir attiecināms uz apjoma pieaugumu ir iekļauta budžeta plāna projektā kā vienreizējs pasākums. Savukārt ieņēmumu pieaugums no šī darījuma, kas ir attiecināms uz cenas svārstībām 2019.gadā šajā budžeta plānā netiek uzskatīts par vienreizēju pasākumu.

³⁶ Lai atvieglotu datu salīdzināmību, strukturālā bilance 2019. un 2020. gadā ir parādīta kopā ar nodokļu reformas neto ieņēmumu samazinājumu, attiecīgi 0,5% no IKP un 0,3% no IKP, kas ir īslaicīgs un Latvijas fiskālajā ietvarā tiek atzīts par vienreizējo pasākumu, bet EK šo efektu ietver strukturālajā bilancē, jo ieņēmumus samazinošos/ izdevumus palielinošos pasākumus EK kā likums neatzīst par vienreizējiem/ īslaicīgajiem pasākumiem.

6.tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2018. – 2021.gadam prognozēm

	EKS kods	2018	2019	2020	2021	2022
IKP pieaugums (%)	B1g					
2018.gads		4,0	3,4	3,0	2,9	-
2019.gads		4,8	3,2	3,0	2,9	2,9
Izmaiņas		0,8	-0,2	0,0	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2018.gads		-0,9	-0,9	-0,4	-0,4	-
2019.gads		-0,7	-0,5	-0,4	-0,2	-0,3
Izmaiņas		0,27	0,4	0,0	0,14	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2018.gads		38,4	37,4	38,0	35,6	-
2019.gads		36,1	37,4	36,1	33,5	33,1
Izmaiņas		-2,3	-0,0	-1,9	-2,1	-

7.tabula. Publisko finanšu ilgtspēja³⁷

% no IKP	2016	2020	2030	2040	2050	2060	2070
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	16,4	15,7	16,1	16,2	15,9	16,2	15,0
Pensiju izdevumi (valsts pensijām), ieskaitot valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, bet neieskaitot 2.pensiju līmeni, no tām:	7,4	6,8	6,2	6,3	6,1	5,6	4,7
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas - uz iemaksām balstītās	6,6	6,1	5,6	5,8	5,6	5,2	4,2
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma gadījumā)	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Veselības aprūpes izdevumi	3,7	3,9	4,2	4,4	4,5	4,4	4,3
Ilglaicīgās aprūpes izdevumi	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
Izglītības izdevumi	4,5	4,2	4,8	4,6	4,5	5,2	5,0
Izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā, tai skaitā iemaksas invaliditātes apdrošināšanai un citi ieņēmumi pensiju budžetā	6,8	7,5	6,7	6,6	6,5	6,5	6,5
Sistēmiskas pensiju reformas							
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	-	0,0	0,3	0,7	1,5	2,3	2,6
Pieņēmumi							
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	1,6	4,8	3,9	2,4	2,0	1,8	1,5

³⁷ Datu avots: EC EPC AWG, The 2018/2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, 2014; The 2015 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)

Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	1,4	4,2	2,7	1,7	0,9	1,2	1,5
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	83,8	82,9	83,3	83,8	84,2	86,3	85,0
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	78,6	79,2	81,2	81,4	82,3	84,7	83,3
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	81,2	81,0	82,2	82,6	83,3	85,5	84,2
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	9,8	9,0	9,7	8,8	7,9	7,9	7,9
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	19,8	20,8	25,4	29,2	31,6	33,1	29,6

Datu avots: EC EPC AWG, The 2018 Ageing Report

7a.tabula Netiešās saistības

% no IKP	2018
Valsts un pašvaldību galvojumi	1,4%
<i>No kurām saistīti ar finanšu sektoru</i>	0,8%

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi

	2018	2019	2020	2021	2022
Īstermiņa procentu likme euro zonā (gada vidējā)	-0,3	-0,3	-0,1	0,0	0,1
Ilgtermiņa procentu likme euro zonā (gada vidējā)	0,4	0,3	0,5	0,9	1,0
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,18	1,15	1,15	1,15	1,15
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	4,8	-1,0	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,9	3,8	3,8	3,7	3,6
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,9	1,3	1,6	1,8	1,8
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	4,3	3,7	3,4	3,2	3,2
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	4,8	3,9	3,6	3,5	3,5
Naftas cena (Brent, USD par barelu)	71,9	70,0	65,0	65,0	65,0

Finanšu ministra vietā –
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs

J. Pūce

Gusāre 67083911
elina.gusare@fm.gov.lv